

József Attila Tudományegyetem Pedagógiai Tanszéke

Az Általános iskolai diákokthoz sajátos
feladatai a tanyai tanulók nevelésében

Szerző: Laczkó Gyuláné

Szeged, 1983

Az általános iskolai diákotthon sajátos
feladatai a tanyai tanulók nevelésében

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Szeged, 1983

B E V E Z E T Ő

A kiskunfélegyházi Általános Iskolai Diákotthon tevékenysége az MSZMP KB 1972 júniusi közoktatáspolitikai határozat végrehajtásának tükrében.

Intézményünk 1973 szeptember 3-án alakult. Társadalmi összefogás eredményeként jött létre és elértük ezáltal, hogy Kiskunfélegyháza külterületén az osztatlan felsőtagozatos osztályok 13 külterületi általános iskolánál az oktatás megszűnt. Egy lépés a Párthatározat megvalósításához, az iskolák közötti színvonalkülönbség felszámolásához.

Célunk: A tanyai tanulók hátrányos helyzetének megszüntetése. Ebből adódik folyamatosan az a feladatunk, hogy a tanulóknál jelentkező hiányokat és műveltségbeli lemaradásokat pótoljuk. Legfontosabb feladatunk a nevelés.

Diákotthon tanulóinak száma: 148 fő

Tanulócsoportok száma : 5

Nevelőtanárok száma : 8 fő

Intézményünk még nem nagy multra tekint vissza, de ez is valami és nem is kevés, ha számba vesszük honnan indultunk el. Mennyi mindent kellett legyőzni, hogy valódi közösséggé alakuljon a szétszórt kis tanyai sereg.

Intézményünkben olyan nevelő-oktató munka folyik, mely kiegészíti és segíti az iskolában folyó pedagógiai tevékenységet. A diákotthonban élő hátrányos helyzetű tanulók ugyanis nemcsak a tárgyi tudás vonatkozásában vannak hátrányos helyzetben, hanem kulturáltságuk, a közös-

séghez való viszonyuk vonatkozásában is. A tanulók neveltségi hátrányai különleges és különálló pedagógiai tevékenységre köteleznek bennünket, nevelőket. Ez a különleges nevelési tevékenység mindig több az iskolánál, egyrészt a célok eléréséhez vezető szervező munkában, másrészt tartalmában is.

Tanulmányi munka az elsődleges a diákotthonban, annak ellenére, hogy a mi feladatunk nem az oktatás. Tudjuk, hogy ezek a gyerekek nagy hátránnyal, alapkészségek hiányával kerültek be az otthonba, iskolába, ezeket a hiányokat pótolni kell. Az iskolai nevelőkkel nagyon szorosan együtt dolgozunk. Alsótagozatos hiányokat pótolunk akkor, amikor olvasni, számolni tanítjuk, vagy helyesírási gyakorlatokat végeztetünk növendékeinkkel alsótagozatos módszerrel. Szaktanári korrepetálást is biztosítunk a tanulók felzárkóztatása érdekében.

Munkaterületem megkívánja, hogy a nevelői munkaterületet jobban megismerjem. A szerzett ismeretek alapján az elmélet és a gyakorlat egységében fejtssem ki tevékenységemet.

Ezért választottam ebből a körből dolgozatom témáját. A következő témakörök szerint építettem fel dolgozatomat:

1./ Világnézeti-erkölcsi-politikai nevelés

Ennek alapján a filozófiai ismeret.

Cél: A cselekvést és magatartást szabályozó erkölcsi-ség időszerű követelményének kialakítása. A megértő művelt ember nevelése.

2./ Tanulmányi munka

Jó megszervezése, irányításának kidolgozása. Ez ad lehetőséget a hátrányos helyzet megszüntetésére.

Cél: A sokoldalú, lényeglátó tájékozódás és érdeklődés felkeltése.

Az embert gondolkodása és magatartása teszi azzá, ami, de csak úgy, ha érti környezetét, sorsát.

3./ Munkára nevelés

Lényege a közösségi ember jellemvonásának kialakítása.

A munka szükségességének beláttatása, ennek alapján az együttélés szépségének biztosítása.

4./ Kulturális, esztétikai területek adják a szabadidő tartalmas megszervezését. A nevelés célja felöleli a szelktáló képességük kifejlesztését és az igény szintjük emelését. Az ilyen tanulókból válhatnak érdeklődő, helyes értelemben vett kíváncsi emberek, akik majd felnőtt korban is szükségét érzik, hogy magukat műveljék. Így lesznek majd igényes műélvezőkké, a szép iránt fogékonnyá.

5./ A testi nevelés - sport, játék szintén fontos területe a nevelőmunkának. A rendszeres, egészséges sportos élet biztosítja fizikumuk fejlődését. Így lesznek edzettek, életvidámak.

A megjelölt nevelési területek részletes kidolgozását a továbbiakban bontom ki.

I. fejezet

Az Általános Iskolai Diákotthon vezetésének sajátos feladatai

1./ A gyermek személyiségének megismerése

- a./ Általános lélektani ismeretek.
- b./ Egyes korszakok ismérvei.
- c./ A gyermek magatartási formálása szempontjából a világnézeti, politikai, erkölcsi nevelés.
A szocialista hazafiság és proletárinternacionálizmus.
- d./ Önképzés.
- e./ A helyes tanulás megtanítása.
- f./ A munka eredménye szerinti értékelés.
- g./ Egyéb munkaterületek a személyiségformálása szempontjából:
  - fizikai munka
  - kulturális, esztétikai terület
  - testi nevelés, sport-játék

2./ Az alapos munka tervezést igényel

- a./ Igazgatói munkaterv
- b./ Csoportvezető éves terve
- c./ Elemzése az elért eredményeknek

Az Általános Iskolai Diákotthon vezetésének sajátos feladatai

Az eredményes munka megkívánja, hogy mind jobban megismerjük azt az "anyagot" amivel foglalkozunk. Nekünk pedagógusoknak különösen nehéz feladatunk van, mert nagyon bonyolult "anyaggal" a gyerekekkel van dolgunk.

A jó munkánk érdekében szükségünk van arra, hogy a gyermek személyiségét minél jobban megismerjük, s mint a jó kertész a fiatal csemetét, ápoljuk, gondozzuk, hogy valóban pillére lehessen társadalmunknak.

A feladat teljesítése megköveteli az alapos tervezést. A jó tervezés előfeltétele az elemzés, amihez segítséget ad a nevelés elmélete. A neveléselmélet mellett nagy segítséget kapunk a társadalomtudománytól, a pszichológiától, a szociológiától stb.

A gyermeklélektan rámutat arra, hogy a gyermeki személyiség 10-12 éves korban egy rövid ingerlékenységi vágy zavarfázison megy keresztül. Valahányszor a gyermek életének egy új szakaszához érkezik, fokozottabb labilitást, ingerlékenységet tapasztalunk. A gyermek belcéli már magát a következő életszakaszba és utánozni kezdi annak tipikus teljesítményi és magatartási formáit. Gyakran hiányoznak még az új cselekvéshez szükséges testi-lelki-szellemi előfeltételek, s így az önmagával való elégedetlenség lép fel. Olyan szituációba kerülhet, amelyekben nem is tudja, mihez kezdjen tulajdonképpen magával. A nevelő iparkodik a belső konfliktusokkal küzdő gyermekhez közelkerülni, hogy átse-

gitse ezen az átmeneti szakaszon. Ugy szervezi meg a munkát, hogy a gyermeki személyiség harmonizálódása mielőbb jelentkezhessek.

A gyermeki személyiség harmonizálódása külső megjelenésében is megnyilvánul. A testalkatra az arányosság lesz jellemző. A test mozgása és tartása ugyancsak kiegyensúlyozottá válik. Gyorsan megtanulják az új mozgási formákat is pl. egyensúlyozást, úszást stb. Testük fölötti uralmuk mindenek előtt a test súlypontja még jóval a köldök fölött helyezkedik el, addig a 12. életévig valamivel a csipőtaré alá süllyed. Az egyensúly ezáltal stabilabbá válik.

A gyermek testtartása általában függ a gyermekkortól, nagyságától, alkati típusától és nemétől. Ehhez járulnak még individuális tényezők. A közreműködő tényezők nagy számára való tekintettel érthető, hogy nem beszélhetünk általánosan és minden emberre kötelező testtartásról, ahogy ezt a múltban tették.

Akadnak azonban - különösen az eltérő korú gyermekeknél - olyan tipikus magatartási problémák, amelyeket az egészség és jó közérzet érdekében megfelelő rendszabályok igénybevételeivel korrigálnunk kell.

Jó, egyszerű és vitamindús táplálék, sok játék és sport a szabadlevegőn, elégséges alvás nem túl puha ágyban, ezek a helyes testtartás legjobb előfeltételei.

A gyermeki személyiség lelki, szellemi oldalára is vonatkozik a - harmonizálódás -. Ez jelöli meg a gyermeknek környezetéhez való viszonyát és a funkciós területeknek a személyiségen belüli viszonyát is.

A gyermek egyre inkább a világ felé fordul. Az iskola ezt a szellemi tartást azzal is elősegítheti, hogy differenciálni kezdi a tantárgyakat. Ez szilárdabbá teszi a tárgyilagos alapszempontot. Az ok és okozati kapcsolatok megismerése, melyeket a szakoktatás közvetít, szintén elősegíti a világkép objektívizálódását.

A tanuló szellemi fejlődésének alapos megismerése megköveteli, hogy diákotthonban működő nevelő rendszeresen végezzen látogatást az iskolában. Csak így nyerhet betekintést a növendékek iskolai szereplésébe.

A gyermek testtartásának realiztikus alapvonása különleges jelleget nyer. A dolgok és jelenségek kritikátlan elfogadása lassan megszűnik és helyet ad a kritikus magatartásnak. Most már az érdeklődés előterében áll a hogyanak, a miértnek, a mi célból kérdéseknek a felfedezése. Valamely kifejezett tehetség esetében ez az érdeklődés egész életen át is megmaradhat. A nevelőtanárok különös figyelmet fordítanak az érdeklődési területek iránt. Az iskolával együttműködve segítik a kibontakozást.

A probléma azonban itt is megmutatkozik. Ugyanis előfordul, hogy az érdeklődés korai kialakulása / esetleg beszűkülése / miatt a tanuló egyes tantárgyakat teljesen elhanyagol. Az általános ismeretek megszerzése érdekében a nevelőtanároknak fontos szerepük van abban, hogy az érdeklődést, a jó értelemben vett kíváncsiságot felébresszék az elhanyagolt tantárgy iránt is. Be kell bizonyítani, hogy a tanuló kedvenc foglalkozásához szükség van a szélesebb látókörhöz, a gondolkodó képesség fejlesztéséhez, ezt pedig

csak akkor szerzi meg, ha a többi tantárggyal is törődik, ott is sikert ér el.

Az a módszer, ami az érdeklődést kiszélesíti elvezet a valóság sokoldalú megismeréséhez is. A valóság felé fordulás szépen megmutatkozik a gyermek olvasási érdeklődésében. Előnyben részesíti a "valódi" az "igazi" történeteket. Lényegessé válik a kérdés, vajon az olvasmány tényleg megfelel-e a valóságnak. Ez a kérdés újból és újból felbukkan. A valóságnak ezzel a hangsúlyozásával kéz- a kézben jár együtt az olvasási érdeklődésnek egy másik vonása, ez pedig a történet "hőseinek" sorsával és lényével való osztózás. Ez nem egy esztétizáló távolságot tartó részvétel, hanem igazi beleélés. Az ilyen koru gyermek az olvasott elbeszélés hőseihez hasonlóan, sőt ugyanugy akar cselekedni.

Természetesen ez a kívánság többnyire csak a hős külsejére és tetteire irányul, nem pedig a jellemére. Ez a terület a gyermek előtt még hozzáférhetetlen. Ezért elsősorban az olyan történetek hatnak rá, amelyekben a hős imponáló cselekedeteket hajt végre, de a pszichikai problémák iránt kevésbé érzékenyek. Kedvelik a nyílt, könnyen átlátható személyeket, akik olyan kimagasló pozitív tulajdonságokkal bírnak, mint a bátorság, erő, ügyesség, igazságérzet /pl. a hősmondák ábrázolásmódja megfelel ennek a tartásnak/.

A fázis vége felé a kalandok iránti érdeklődés domináló szerephez jut. Még egy lényeges mondanivaló merül fel az irodalomhoz való viszonyhoz. Az olvasó gyermek elsősorban az olvasmány cselekményére figyel, s alig ügyel a nyelvi

formákra. A nyelvi értékek megértése csak később, az é-rés időszakában alakul ki. Ez azért nem jelenti azt, hogy a nyelvi formák korábban egyáltalán nem hatnak. Megfigyelhettük, hogy az olvasó gyermekek szókincse gazdagabb. Ezért nevelőink nagy gondot fordítanak gyermekeik olvasmányainak stiláris szempontu megítélésére is.

A 10-14 éves koru gyermekek szociális életében is lényegesen változások figyelhetők meg. Következik az a képességük, hogy beilleszkedjenek a csoportba és a gyermek-szerű közösségi életben részt vegyenek.

Az éntudat stabil és nem egykönnyen lehet megváltoztatni. A fiúk főleg a testi teljesítményre törekszenek és saját érdeküket ezzel szilárdítják. A lányok inkább személyi megjelenésükre ügyelnek, valamint annak előnyös, illetve hátrányos voltára. Ebben a korban különösen jól irányítható. A gyermek megismerésének jelzett alapelvei határozzák meg tevékenységüket a diákotthonban.

Nevelői munkánk egyik fő tényezője a gyermek magatartása, formálása szempontjából a világnézeti, politikai, erkölcsi nevelés. Bár ez a terület átfogja az összes nevelési területeket, mégis önálló nevelési területként kezeljük. Ugyanis a nevelői munkánk hatásainak integrációja: a szocialista világnézet, mely nemcsak az intellektus, hanem az érzelmek és az akarat fejlesztését is megköveteli. Ezért az ismeretnyújtáson kívül gondoskodunk olyan élményekről, olyan tevékenység formákról, amelyek kellő érzelmi visszhangot váltanak ki a gyermekekben és belső akarati állásfoglalásra készítenek őket.

A világnézet formálása szorosan hozzátartozik a politikai neveléshez. Az eszmények ismerete, vizsgálata, az összefüggések feltárása, az aktív részvétel a társadalom életében, segítik a szocialista világnézet kialakítását. Mint vezető nagy gondot fordítok arra, hogy kartársaimmal együtt szervezzük, tervezzük meg ezt a munkaterületet. A diákotthon külső formája és belső rendje egyaránt tükrözi a gyermekek munkáját, áldozatvállalását. Rendezvényeink kapcsolódnak az évfordulókhoz. A műsorok összeállításában támaszkodunk a kisebb közösségek munkájára és itt az egyes személyek tevékenységének is tág teret adunk. Felkészítve visszük gyermekeinket a diákotthonon kívüli ünnepekre. A változatos eszközök, módszerek segítségével élményszerű benyomást szereznek. Nem szorul külön bizonyításra, hogy a világnézeti nevelésben - mint általában a nevelésben - a hatások ereje, tartóssága hozza meg a kívánt eredményt. Tudjuk, hogy ebben az életszakaszban jelentős hatással van a példakép, ezért foglalkoztat bennünket, hogy a diákotthonunk szocialista hős nevét vegye fel. Eddig azért nem foglalkozhattunk a névadóval, mert a szilárd közösség kialakítása volt az elsődleges. Most úgy látja a nevelői kollektiva, hogy eljutottunk odáig, hogy bizonyos öntudatot jelent már a közösséghez tartozás. A gyerekek magatartásának elemzése azt kívánja, hogy általában kollektív jellegű a személyiség irányultságuk. A többség szívesen részt vesz a közös feladatok teljesítésében. Szívesen vállalnak közösségi feladatot. A jobb képességű segít társának. Eljutottunk a fejlettségnek ahhoz a szintjéhez, hogy diákotthonunk hagyomány rendszerét megalapozzuk.

Közös gond - nevelőé és ifjúságé együttesen - a névadó választása. Ennek kapcsán olyan ünnepséget kívánunk rendezni, mely maradandó élményt nyújt a növekvő ifjúságnak. Azt akarjuk, hogy növendékeink a névadó példájából saját életükre és tevékenységükre vonatkoztatva vonják le a következtetéseket, természetesen a nevelőtanárok segítségével, irányításával. Arra törekszünk, hogy biztatás nélkül végezzék az előttük álló feladatokat. Közösségi munkájuk által szépül a diákotthon és környezete. Heti feladatok megjelölésével - amit az igazgató állapít meg - iparkodunk a tisztaságot, a rendet az önmagukkal szembeni követelményeket készségekké, szokássá fejleszteni. A nevelőtanárok nagy figyelemmel kísérik a feladatok teljesítését.

Ennek a területnek gerincét alkotja a szocialista hazafiság és proletárinternacionalizmus kialakítása. Az évfordulók megtartásánál vigyázzunk arra, hogy átfedés ne történjen meg az iskolai ünnepélllyel. Arra törekszünk, hogy az iskolai megemlékezést elmélyítsük. Diákotthonunk ünnepi formát vesz fel, zene estet rendezünk.

Városunk honismereti klubjának rendezvényein csoportosan veszünk részt, de ez önkéntes alapon történik. A résztvevők beszámolnak társaiknak a hallottakról. A foglalkozás időpontját előre ismertetjük a diákotthoni faliújságon, hogy időben felkészülhessen rá, aki el akar jönni. Ez már nálunk közkedveltségnek örvend. Évente legalább négyszer diákotthoni estet rendezünk, amelyekre külső előadókat kérünk fel. Általában részt vesznek ezen a szocialista haza kitüntetettjei is. Diákotthonunk emlékkönyvet vezet, amely dokumentálja a nálunk folyó megmozdulásokat. Erről növendékeink gondoskodnak.

A kötelesség teljesítése ugyancsak bizonyítéka az erkölcsi magatartás szilárdságának. Ennek érdekében nagy gondot fordítunk a tanulásra, önképzésre, ami a tanuló egyik legfontosabb munkája.

A tanulás pszichológiai értelemben - a legáltalánosabban megközelítve - az embernek az a reproductív problémamegoldó tevékenysége, amelynek során ismereteket, szokásokat sajátít el.

A tanulás igen bonyolult, céltudatos munkajellegű komplex megismerési tevékenység. A tanulás révén a személyiség élményvilága gazdagodik, viselkedése egyre célszerűbbé válik, teljesítménye mennyiségileg, minőségileg gyarapodik.

Minden tanulás dialektikailag a legszűkebben értelmezve - megismerésre, ismeretszerzésre, probléma megoldásra, gyakorlásra és gyakorlati alkalmazásra épül. Ismeretnek nevezzük bizonyos tények felfogását a köztük levő, belőlük következő összefüggésekkel, általánosításokkal együtt. A megszerzett ismeret gyakorlati alkalmazása jártasságot, alkalmazni tudást eredményez.

Az ismeretszerzés, a gyakorlás, a gyakorlati alkalmazás során egyre bonyolultabb, egyre magasabb színvonalú tevékenységekre lesz képes a tanuló. Az ismeretszerzés, jártasság - képesség - képességformálás nem öncélú tevékenység, nemcsak az ismeretszerzés gazdagodását eredményezi, hanem egyidejűleg alakítja a tanulók értelmvilágát, motivumait, magatartását, világnézetét, erkölcsiségét is.

Felvetődik a kérdés: mi ezen a téren a diákok otthoni feladata? Hogyan mutatkozik meg mindez a diákok otthoni tevékenységben?

Feladatunk az iskolai munka elmélyítése, a szerzett ismeretek megszilárdítása, bevésetése, megőriztetése, - jártasságaik, készségeik, képességeik kimunkálásának segítése - adottságaiktól és képességeiktől függően az iskolai tananyagot kiegészítő önképzésük elősegítése.

Ennek érdekében a következő módon tevékenykedünk. Először is biztosítjuk a tanuláshoz szükséges megfelelő, nyugodt környezetet és időt. Megtanítjuk az önálló tanulásra. Megbeszéljük csoportonként, de ahol szükséges, személyenként is a tanulás módszerét. Különös figyelemmel kísérjük, hogy tanulónk eljusson az önellenőrzéshez. Ezzel neveljük kötelesség teljesítésre, munkaerkölcs kialakítására, emberségének, világnézetének, erkölcsiségének formálására, azaz segítjük teljes személyiségük kibontakoztatását. Láthatjuk, hogy nem egyszerűen tanulásról van itt szó, hanem többről, amit tanulmányi munka kifejezésével jelölhetünk meg.

A tanulmányi munka irányítása alapos, elméleti tájékozottságot kíván. Az irányítás érdekében rendszeresen foglalkozunk a tanulás elméleti kérdésével.

Tanulószobáink nyugodt környezetet biztosítanak az egyéni felkészülésre. Ezen kívül néhány kisebb csoportos foglalkozásra alkalmas helység is rendelkezésre áll, az önképzést folytató, a konzultáló, vagy a korrepetálásban résztvevők számára. A tárgyi feltételeken túl gondoskodunk a tanulási eredményességet biztosító egészségügyi feltételekről / pl. kényelmes öltözet, szellőzött helység stb./.

Pszichológiai szempontból fontos, hogy a tanulást pihenten,

pontosan kezdjék meg. A nevelőtanárok csoport foglalkozásokon ismertetik növendékeikkel, hogy a tanulás idejét a siker, a jó felkészülés érdekében be kell osztani, humán, reál, elméleti - írásbeli felkészülés szerint. A változtatás szükségességét tudatosítjuk. A diáktanács és aktiváink is részt vesznek a tanulás irányításában. A nevelőtanárok eredményes munkáját biztosítja, hogy ismerik a tanulmányi munkával foglalkozó irodalmat, így tevékenységük nemcsak felügyelő, hanem a tanulás segítése. A bekerülő gyerekek zöme nem ismeri hogyan kell tanulni. Sok a magoló, a hangosan tanuló, a munkát ötletszerűen kezdő a humán-reál tárgyakat, valamint a szóbeli, írásbeli ésszerűtlenül változó tanuló. Nagy körültekintéssel, a tanulási szokások ismeretével kell rendelkeznie a nevelőtanárnak, hogy munkája eredményes legyen. Semmiképpen sem szabad a diákokra minden átmenet nélkül ráerőszakolnunk az új formákat és módszereket. Lényeges, hogy felhívjuk a figyelmüket a hangos tanulás előnyére, /idegen nyelv szavak és versek tanulása, kifejező olvasás gyakorlása stb./.

A nevelőtanárok feladatuk tűzik maguk elé, hogy megtanítsák tanulni a gyerekeket, hogy önképzésük érdekében hozzáolvassanak a tanult anyaghoz. Meggyőződéssel iparkodnak a tanárok rászoktatni a tanulókat, hogy legalább a számukra nehéz anyagot a tanulás napján véssék be.

A benyomás még friss, könnyebben megtanulják a "leckét". Az emlékezés törvényei szerint az ismétlés tartóssá teszi az ismereteket.

A diákok otthoni munkánk gerincét alkotó tanulmányi munka, eredményessége érdekében nem győzöm hangsúlyozni meny-

nyire fontos megtanítani növendékeinket a helyes tanulási módszerekre, a csoportvezetők is figyelemmel kísérik saját és társaik felkészülését. Diákotthonunkban valamennyi nevelőtanár értékelése, megbeszélése, a nevelőtanári értekezlet is mindig elemzi a nálunk folyó tanulás módszereit.

Az előmenetel érdekében felmérjük a hiányosságokat és annak megszüntetésére törekszünk. Tapasztalataink szerint legtöbb hiányosság a szóbeli és írásbeli kifejező készség hiányából adódik. A megoldás eszközei közül eddig legjobban bevált a tollbamondás, a hangosolvasás, a történet és mesemondás. A korrepetálás megszervezése iskolai szaktanárok segítségével történik. A felmérés tanév elején és a témakörök befejezésével történik. A témakörökben való gondolkodás előnye, hogy a tanulók jobban láthatják és megérthetik az összefüggéseket, ugyancsak könnyebb felderíteni a hiányosság okait is. Csak személyre lebontva, felmérve lehet komoly segítséget adni a tanulásban.

A tanulás ellenőrzése, elemzése, értékelése a diákotthoni munka lényeges része. Az ellenőrzésnek egyik célja, hogy kifejlesszük a fiatalokban az önellenőrzés képességét. Az elemzés és értékelés pedig minden igényes munkának előfeltétele.

Az ellenőrzés irányítása, célszerű formáinak, módszereinek kialakítása a pedagógus feladata. A nevelőtanár bevonaj ebbe a munkába az elsődleges közösséget is.

Az ellenőrzés feltárja a tanuló felkészültségét. Az elsődleges közösségek keretén belül folyó ellenőrzés mellett rendszeres a nevelőtanári ellenőrzés.

A tanuló egészségére, idegrendszerére megnyugtatólag

hat, ha a napi teljesítményt számba vesszük. Alapvető elvünk, hogy az ellenőrzést az egyén és közösség készség - tudás - és eredmény szintje határozza meg. Legjobban bevált módszer nálunk a következő:

Az 5. osztály gyengébb tanulóit a nevelőtanár kérdezi ki. Jobban meglátja, hogy hol kell különösen segíteni. Megszerveztük, hogy az 5. osztály elsődleges közösségeiben a csoportvezetőt segítő felsős aktivista kérdezi ki a csoport tagjait. Előfordul nálunk, hogy a primér közösségen belül tanulópárok ellenőrzik egymást a csoportvezető irányítása mellett. A 7-8. osztályosoknál alkalmazzuk a szakosított kikérdezést.

A kikérdezés módszereit ugyancsak a tanulók személyisége határozza meg. Gyenge képességű vagy szegény szókincssel rendelkező gyermek részletesen elmondja a "leckét". A szakosított kikérdezésnél előre megfogalmazott kérdésekre felelnek. A 7-8. osztálynál félévtől előfordul, hogy az adott téma vázlatát mondják el és a vázlat pontot egy-egy tanuló kifejti. Ez már újabb minőségi ugrást jelent. Az ellenőrzés eredményeként a tanuló meggyőződik arról, hogy kellően felkészült-e másnapra. Hosszu nevelési folyamat eredményeként eljut a tanuló az önellenőrzésig. Ez pedig a jövőben nélkülözhetetlen a jó munka elvégzéséhez.

A munkát nemcsak ellenőrizni, de elemezni és értékelni is kell.

Diákotthonunkban a napi munka befejezésével értékeljük az elmúlt nap eredményeit. Központi helyen a másnapi felkészültség elemzése áll. Az elsődleges közösségek vezetői tantermi szinten röviden ismertetik az iskolai ered-

ményeket, a közösség délutáni tevékenységét, beszámolnak a másnapi felkészülésről. A munkatermi közösséget irányító aktivista Otthontanács tag, szintén elmondja megjegyzését, a jelenlevő nevelőtanár pedig a történetekhez pedagógiai jellegű értelmezést fűz.

A napi elemzésen és értékelésen kívül az igazgató az Otthongyűlésen az egész közösség szintjén elemzi és értékeli a munkát. Az elemző - értékelő - feladatot meghatározó tevékenységnek egyik fontos területe a tanulmányi munka. A tantermi közösségek szintjén a nevelőtanárheti értékelésen elemzi és értékeli a munkát. Az elemzések és értékelések során más-más megközelítésből tárulnak fel az eredmények és hiányosságok okai. Ez biztosítja, hogy az elemző - értékelő munka nem válik formálissá, hanem hosszabb időszakon át is konkrét tartalommal rendelkező tevékenység marad.

Beszélünk az elért eredményekről. A nevelőtanárok segítségével a tanulók tervet készítenek arról, hogy a képességüknek megfelelő célt tűzzenek maguk elé. Tehát az eredmény megmutatja ki érte el a kitűzött célt. A személyek eredménye adja a csoport eredményét. Feljegyzések alapján megállapíthatjuk, hogy kik segítették az eredmény elérését, mely csoport használta fel legjobban a tanulási időt. Arról is meggyőződhetünk, kik alkalmazzák legjobban a helyes tanulási módszert. Kitűnik kik segítették a legtöbbet társaikat.

A hiányosságokat is olyan elemzés és értékelés alapján tárjuk fel, mint az eredményeket. Fontos az is, hogy

keressük a hiányosságok okait. Mit tettek, vagy nem tettek a felelősök? Keressük a lemaradás okait. Ilyen elemző, értékelő munka alapján jelöljük meg a feladatokat. A feladatok megjelölésénél a szempont a hiányosság megszüntetése. A legfontosabb, hogy a különböző szintű, egymással alá-fölé rendeltségi viszonyban és kölcsönös kapcsolatban álló közösséget tanulmányi munkájának elemzésekor, értékelésekor és a feladatok megjelölésekor eljussanak az egyének elemzéséig. Különösen azokat dicsérjük és jutalmazzuk meg, akik másoknak sokat segítenek.

Meg kell még említeni, hogy nemcsak a munka eredménye szerint értékelünk, hanem figyelmet fordítunk a szorgalomra, a befektetett energiára. Tehát az igyekezetet is értékeljük a tanulásban.

A diákotthoni tevékenység nem merül ki az eddig említett nevelési területtel. A tanulási tevékenységen kívül fontos tevékenység:

- a fizikai munka,
- kulturális, esztétikai terület,
- testi nevelés, sport-játék,

Diákotthonunk tanulóinak leglényegesebb munkája a tanulás, ebbé azonban beleértendő a fizikai munkára való nevelés is. A személyiséget a szellemi és fizikai munka együttesen formálja. A munkára nevelésünk elsősorban pedagógiai, nevelési céljainkat szolgálja.

Növendékeink munkára nevelése szorosan összefügg az erkölcsi nevelés feladataival / pl. a fegyelmezettség, becsületesség, az akaraterő fejlesztése, az ember és ember

közötti egészséges viszony kialakítása, a munkátlanság megvetése stb. /. Nevelőmunkánk során figyelembe vesszük a tanulók testi és pszichikai fejlettségének szintjét.

A különböző munkaformákat értékben nem lehet rangsorolni, mert a személyiség formálása szempontjából mindegyik fontos. Ennek a szellemében szólok a munka megszervezéséről, a jellegzetes tevékenységekről.

Már a diákotthoni élet beindítása kezdetén megszerveztük az önkiszolgáló munkát. Ez alatt azt a tevékenységet értjük, amit a gyerekek saját személyük gondozása, ellátása érdekében végeznek. Ma már beszélhetünk itt szokások kialakulásáról. Az 5. osztályoktól fölfelé nevelőtanári segítséggel érvényesül a tanulók szervező, tervező tevékenysége. Nem kis gondot jelent a nevelőtestületnek, ránevelje a fiatalokat a megfelelő tisztálkodásra, öltözködésre, a bútorok, felszerelések rendbentartására, általában a tisztaságra, rendre. Ennek érdekében fontos feladat az önkiszolgáló munkával kapcsolatos önkormányzati és nevelőtanári ellenőrzés.

A szurópróbaszerű ellenőrzésen kívül alkalmazzuk a rendszeres, mindenre kiterjedő ellenőrzést. Elértük, hogy ezen a téren beszélünk kialakult rendszeretetről. Az egyes tanulók önkiszolgáló munkája nyomán megvalósult, hogy közösségeink végeznek önkiszolgáló munkát. Részt vesznek a takarításban, az udvargondozásban, az étkezéssel kapcsolatos munkában.

Arra törekszünk, hogy a primér közösségek élet- és munkaközösségekké váljanak, ezért az állandó ismétlődő jelleggel bíró önkiszolgáló munkát elsődleges közösségi keret-

ben végzik. A munkát váltásos rendszerrel szervezzük meg. Arra törekszünk, hogy a munkavégzés és az értékelés között ne teljen el hosszabb idő, ezért a feladat elvégzése után a munkát elvégzők előtt a felelős nevelő értékeli a munkát még akkor is, ha később az összközösség szintjén az igazgató is értékeli a végzett munkát.

Az étkezéssel kapcsolatos munkánk elvégzésekor /tálalás, terítés stb. / megtanítjuk növendékeinknek az "illetmen" követelményeit is. Diákotthonunk önkiszolgáló munkáját úgy fejlesztjük tovább, hogy a diákotthon szépítésében saját munkájukkal is részt vesznek a tanulók. Így pl. falfaragást és különböző kézimunkákat készítenek. Ugyancsak változó eljárással a főzés elemeire is megtanítjuk tanulóinkat. Külön konyhánk van, ahol a tanulók egyszerű ételeket elkészíthetnek.

A tanulóközösségek önkiszolgáló munkája lehetőséget biztosít a tanulók erkölcsi tulajdonságainak formálására, megteremtik az alapot a diákotthonon kívüli társadalmi munkájukhoz. Az intézet tanulói által végzett társadalmi munka legalább annyira fontos, mint az önkiszolgáló munka. A társadalmi munka végzésére is felkészítjük növendékeinket. Alapos szervezés és felvilágosítás előzi meg a fizikai munkát. Felvilágosítjuk tanulóinkat a munka tartalmáról, tudják, hogy mit, hogyan és milyen eszközökkel kell csinálni, Meghatározzuk, hogy milyen szervezeti keretben kell a munkát végezniök, kijelöljük a vezetőket, felelősöket, tisztázzuk az értékelés, jutalmazás, elmarasztalás módját. Tájékoztatást adunk a munka céljáról, hasznosságáról, a mun-

kahely életéről. A munkavállalás révén az intézet kapcsolata kiszélesül a társadalmi szervekkel. A tevékenység szervezett kereteit is biztosítani kell.

A heti terv, munkaterv kialakítása a tanulók bevonásával történik. Figyelembe vesszük javaslataikat. Megtá-
nitjuk őket a munka fontossági sorrendjének megállapítására. A kijelölt, kiválasztott munkafeladat hasznosságát előre megbeszéljük: pl. hová tegyünk virágot vagy kézimunkát.

A diákotthonban biztosítjuk tanulóink számára az olyan szabadidőt is, amikor saját maguk számára csinálnak valamit, pl. szüleiknek ajándékot készítenek. Biztosítani kell annak lehetőségét, hogy saját elgondolásaik érvényesüljenek. A siker nagy mozgósító erővel bír. Igen jelentős, ha év végén kiállítást szervezünk az évi munkából. A szülők is gyönyörködjenek gyermekeik tevékenységében.

A fizikai munkára nevelésben fontos tényező a pedagógus. Nevelőtanáraink önképzése megkívánja, hogy az erre vonatkozó irodalmat tanulmányozzuk, részletesen foglalkozunk a nevelési feladatokkal. Keressük a korszerű új formákat, módszereket.

A diákotthoni nevelőmunka általános problémája a tanulók fejlődéséhez szükséges szabadidő-mennyiség biztosítása. Ideszámít a tanuláson és a kötelező önkiszolgáló munkán kívül eső minden időmennyiség.

Nevelői tevékenységünk kihat a tanuló egész életére, így a szabadidőben szervezett tevékenységre is. Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a bentlakásos intézmény - ha tudatosabb pedagógiai hatásrendszerrel, ha szervezet-

tebben is, de - az otthont pótolja az iskolai év alatt, a tanuló magánéletét jelenti az iskolai hivatalosabb légkörrel szemben, ezért ezek a foglalkozások kötetlenek. Ugyanakkor szorosan kapcsolódnak a tanuláshoz is, mert a művelődés és képesség fejlesztés számos lehetőségét adják.

Mind a hátrányok felszámolása, mind a permanens önképzés szempontjából nagy jelentősége van az anyanyelvi nevelésnek, ezen belül az olvasási készség fejlesztésének és a könyv megszerettetésének. Ezért nagy gondot fordítunk a diákotthoni könyvtár gazdagítására. Nevelőtanár áll a könyvtár élén, aki az életkor és érdeklődés szempontjából úgy ajánlja az olvasnivalót, hogy a tanuló egyéni ízlését, de a rávonatkozó konkrét pedagógiai célkitűzéseket is figyelembe veszi. Katalógusunk tematikus összeállítású. Bizonyos könyveket a tanterem szabadpolcán helyezünk el, általában olyan segédkönyveket, amelyeket a tanuláshoz is felhasználhatunk. Megtanítjuk őket a szótárak, segédkönyvek használatára. Az olvasáshoz úgy csinálunk kedvet, hogy a kezdő olvasónak nagyon érdekes könyvet adunk. Kisebбекnél először a nevelőtanár számol be az őket érdeklő könyvekről. Az ismeretést diafilmmel színesítjük. Később megfelelő előkészítéssel könyvbeszámolót szervezünk. Megszervezzük a városban tartott előadások látogatását és megbeszéljük a hallottakat. Nagy élményt jelent a film és színházi előadásokon való részvétel. Ezt felhasználjuk jutalmazásra is.

Kedvelt szabadidős foglalkozás a zenehallgatás. A nevelői biztatás eredményeként megalakult nálunk a komoly zene kedvelők köre. Előkészítéssel szívesen részt vesznek

hangversenyen.

Nagyon kedvelt forma a közös népdaléneklés. A sokszínű munkát különösen vonzóvá teszik az ünnepekre való előkészülés a diákotthonban. Ennek már hagyományai vannak nálunk. Ilyen ünnep: télapó, karácsony, farsang. A nagulatot fokozza, hogy az előkészületben a tanulók is részt vesznek.

A szabad időt úgy kell tartalmassá tenni, hogy abból ne hiányozzék a játék és a sport se. A játékoság a gyermek életformája. Különben is a mozgás, a játék, a sport a gyermek egészséges fejlődéséhez nélkülözhetetlen. Nevelőink a gyermek játékos kedvét ötletekkel gazdagítják. Nagyszerűen felhasználja a népi hagyományok őrzésére és ismeretszerzésére is. Erre nagyon alkalmasak a népi játékok. Különösen a tv-ben látottak ébresztették fel az érdeklődést. Megindult a környékbeli népi játékok gyűjtése. Nagyon kedvelt formája a közösség összetartozásának.

Diákotthonunk a lehetőségekhez mérten, mint az aktív pihenésnek egyik formájaként kezeli a sportot. A délelőtti 5 órás iskolai munka után és a délutáni tanulás után biztosítunk lehetőséget a mozgásra, levegőzésre. A sportélet tervezését nevelőtanár felelőse irányítja, de ebben komolyan részt vesz az ifjúsági önkormányzat is. Természetesen arra vigyázunk, hogy ne kettőzzük meg a szervezést, vagyis az iskolai sportkörökkel párhuzamosan ne szervezzünk azonos jellegű sportköröket. Az aktívan sportolóknak lehetőséget adunk az edzésen való részvételre. A diákotthonban a sport, mint az egészséges életmód feltétele jelentkezik, ezért arra törekszünk, hogy abból mindenki kivegye a ré-

szét. A sportolás tervszerűségét segítjük a diákotthoni "sportnaptár" elkészítésével. Ilyen pl. hogy havonta megjelöljük mit végeznek a primér közösségek. Nevelési szempontból leglényegesebbek a házibajnokságok, amelyeket atlétikából, kosárlabdából, tollaslabdából, asztaliteniszből rendezünk meg.

A nevelési munkaterületek alapján épül fel a tevékenységrendszer. A tanulóközösség egyre intenzívebb bevonásával alakítjuk ki a különféle tevékenységek tartalmát. Munkatervben, ütemtervben konkretizálódik a különféle tevékenységrendszer, melynek kereteit az ésszerűen összeállított heti-napi - házirend biztosítja. A szervezéssel valószínűsíthetjük meg a lehetőségeket a személyiség sokoldalú kibontakozásához és indíthat meg olyan eleven életgyakorlatot, mely a diákotthont vonzóvá teszi. A tanulók szemléletében a diákotthoni tevékenységet élesen elhatárolt csoportosításban jelentkezőnek. A tanulók számára ezek a foglalkozások kötelező foglalkozások, amelyeket - bár elismerik, hogy erre szükség van - mint kötelezőt fogadják el. Vannak olyan tevékenységek, amelyek lehetőségét örömmel fogadják, s inkább korlátozott voltak miatt berzenkednek /tv nézés/. Míg más lehetőségek igénybevételére sok biztatásra van szükség. Hosszu és türelmes nevelőmunkára van szükség, amíg elérjük, hogy a célszerű tevékenységet önként, parancs nélkül is megtegyék saját és közösségük fejlődése érdekében. Az említett türelmes nevelői munka mellett még nagy leleményességre van szükség, hogy a követelményeket elfogadottakká, a tevékenységeket vonzókká tegyük diákjaink számára.

Az eredményes munka feltétele, hogy a sokrétű munkát megtervezzük. A munkatervet saját maguk emlékeztetésére, gyakorlati munkánk segítségére készítjük. Csak így biztosíthatjuk az elveiben és tartalmában egységes nevelői gyakorlat kialakítását. Olyan segédeszköz, amely emlékeztet, ösztönöz, előrevisz. Munkatervünk lényege, hogy diákoththonunk adott helyzetének elemzéséből induljon ki. Az intézeti munkaterv tartalmazza az adott időszakban meghatározott oktatáspolitikai és gyermekvédelmi célokat is. Ezek társadalmi szükségletek, igényeket fogalmaznak meg. Munkatervünk tehát tartalmazza az országos oktatási és politikai célokat, ugyanakkor figyelembe vesszük diákoththonunk sajátos arculatát, fejlettségi szintjét és szolgálja a további fejlődést az öntevékenységre, önkormányzatra, ismeretek megszilárdítására, a fizikai munka megszerettetésére való törekvést.

Ennek érdekében megjelöljük az évi fő feladatokat, már a fő feladatok megjelölését az igazgató végzi, de az elemző, értékelő munka a nevelők tapasztalataira is épít. A feladatok megjelölése a konkrét helyzetből indul ki, ezt kell alapul venni a tervnek és csoporttervek elkészítésénél is. Az így tervezett munkaterv biztosítja a kollektív munkát. Ez vezet a közös felelősségérzéshez, a feladatvállaláshoz és a feladatokkal való azonosuláshoz. Enélkül eredményes nevelői tevékenységről nem is beszélhetünk. A közös tervezésbe több évi munka után amikor elértük, hogy aktivistáink is vannak, a nagyobb tanulókat bevonjuk csoportszinten is. A kollektív tervezés alapfeltétele a demokratikus légkör, csak így jöhet létre a kollektív tervezés.

A nevelőtestület minden tagjának a szabad, felelősségteljes véleménynyilvánítása biztosítja ezt.

Az igazgató elemző értékelés alapján a tantestület elé tár egy nyitott keretmunkatervet, amelyhez a tantestület hozzáfűzi a saját javaslatát. Így nemcsak a munkaterv készítésében, hanem a megvalósításban felelősei a diákotthonban folyó munkának.

Munkatervet egy évre készítünk. Tervünk súlyponti feladatát alkotja a közösség fejlődése magasabb szintre való emelésére irányuló törekvésünk. A tanulás mind önállóbb elvégzése mellett évente fokozódó feladatként jelöljük meg a többi nevelési terület követelményeinek teljesítményét. Az előbbi évek során elért eredményekre utalunk, így a jól átgondolt munkaterv a tervek egymásra épülésével növeljük a diákotthon közösségi szintjét. A folyamatos szakmai képzés a feltétele, a pedagógiai elveken alapuló munkatervnek, amely biztosítja a helyes arányok megvalósulását, mind a vezetés, mind az egyes nevelők munkájában. A tervezésnek ezzel a módszerével elértük az egységes nevelői eljárás és gyakorlat kialakítását. Jó alapul szolgált ehhez, hogy évek óta együtt dolgozó vezető és nevelői kollektíva működik a diákotthonban. A tudatos tervezett hatásoknak köszönhető, hogy gyermekeink munkája kiegyensúlyozott, harmonikus együttműködéssel iparkodunk a kitűzött célokhoz egyre közelebb jutni. A feladatok teljesítésében ténylegesen realizálódnak elképzeléseink. A tervezésben különös gondot fordítunk a különböző nevelési tényezők által képviselt tevékenységek reális arányának biztosítására.

Igy a színes és mozgalmas élet, - amire diákotthonunkban törekszünk - nem jelenti a gyermek túlterhelését.

A túlterhelés elleni küzdelem és az egészséges eljárás megköveteli, hogy az igazgató az éves diákotthoni munkatervet egyeztesse az iskolai munkatervvel. Ennek koordináló tevékenységnek feltétele, a permanens jellegű jó munkakapcsolat. A diákotthoni igazgató kezdeményezése jó példát adhat a partnereknek. Az egyeztetés során jöhet létre a megértés, egymás segítése, amely aztán az eredményes munkában konkretizálódik. Az éves munkatervnek foglalkozni kell az intézet gazdasági életével is. Csak így valósíthatjuk meg az objektív feltételek biztosítását.

Fontos szempont az eredményes munkához, hogy a végrehajtást időnként értékeljük / negyedévenként vagy félévenként/. Ez az értékelés módot ad a további feladatmeghatározáshoz és esetleg a szükséges módosításhoz. A munkaterv a vezetés és a nevelőtestület számára alapul szolgál az ellenőrzésre, az elemzésre, a közösség szintjének mérésére.

Az igazgató, ha munkaterve készítésénél a fenti elveket szem előtt tartja, akkor kérje a társintézmény vezetőjének segítségét biztosításához, hogy a nevelői is egyeztethessék a csoportmunkatervet az iskolai tanárokkal és osztályfőnökökkel. Ez a kapcsolat azonban ne csak egyszeri, hanem folyamatos legyen az egész évben, mert csak így lesz hatásos.

A jó vezető nagy gondot fordít a csoportnevelő tevékenységére. Ő egy meghatározott gyermekcsoport elsőszámu vezetője, aki - összefogja.

- szervezi,
- tartalommal tölti meg a gyermek életét,
- kialakítja a közösséget,
- helyettesíti és bizonyos mértékig pótolja a szülőt,

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a munka sikere vagy sikertelensége szinte az ő személyétől függ. Egyénisége rányomja bélyegét a csoportra. Tevékenységét differenciáltan kell végeznie. Törekednie kell úgy az egész csoportnak, mint az egyes gyermekeknek a sokoldalú megismerésére. Az ismeretek alapján megalapozottan végezheti el a csoport munkájának elemzését, értékelését. A kitűzött nevelési feladatok csak így valósulhatnak meg.

A csoportnevelő éves tervének alapja - ahogy már előbb megjegyeztem - a diákotthon munkaterve. A nevelőtanár a diákotthon éves tervének figyelembevételével konkretizálja a tanulócsoporthoz a feladatokat, bevonja a munkába a tanulókat. Az egységes hatásrendszer biztosítja az eredményes munkát. Ehhez szükség van a tudatosságra, ezért ismerteti a nevelőtanár az együttműködőkkel mit tervez, milyen céllal, kitől milyen segítséget vár és mikor.

Az együttműködők közé tartozik az ifjúság is. Ezért jól teszi a nevelőtanár, ha a tanulókat életkoruknak és az elért fejlettségi szintnek megfelelően bevonja a tervezésbe. Így a csoportterv és annak feladatrendszere ismerős lesz a gyerekek számára is.

Az életre való nevelés szempontjából fontos, hogy megtanítsuk neveltjeinket: - tervezni,

- végrehajtani,

- értékelni,

Ezt folyamatosan tudatosítsuk. Az elért eredményeket feltétlen észre kell venni, velük együtt örüljünk a sikereknek. Az eredményeket dicsérjük, jutalmazzuk. A gyerekeknél különösen nagy energiákat mozgósíthatunk ezáltal. Erre igen jó alkalom a nagyobb időszakot átfogó értékelés. Nagy mozgósító ereje van a dicséretnek, ezért ne fukarkodjunk a dicsérettel, az elismeréssel. Ez szárnyakat ad a gyermekeknek a további munkához.

A munka jó végzéséhez tehát elengedhetetlen a munkaterv, amely emlékeztető is, a továbblépést megjelölő eszköz. Így nem lehet semmiféle sablont alkalmazni senkinek, sem az igazgatónak, sem a csoportvezető tanárnak, mert a különböző csoportoknál a feladatok is eltérőek lehetnek.

Két dolgot tartsunk szem előtt a munkaterv elkészítésénél: egyrészt a gyermekcsoport reális felmérését, másrészt pedig a pedagógiai helyzettel megegyező feladatok megtervezését.

A reális pedagógiai helyzet felmérése a neveltségi szint megállapítása alapján történik, amely kiterjed a következőkre:

- A csoport egésze szempontjából megvizsgáljuk a csoport közösséggé szervezésének szintjét / pl. milyen a gyermek egymás közötti kapcsolata, a csoport összetartása, tevékenysége az egyes gyermekek helye a csoportban stb./.
- A csoport egyes tagjairól információkat szerzünk. Jó segítséget ad ehhez Bazylak B. lengyel kutató módszere. A szerző nagyszámu vizsgálat alapján három gyermektípus

./.

jellemzőit adja. Meggyőződünk, hogy nálunk is jellemzőek ezek a típusok:

"A" típus : Kötelességtudó, tanulmányi eredménye jó. Tehetőséges, a csoport ügyei nem nagyon érdeklik.

"B" típus : Közepes tanuló, nem nagyon szorgalmas, bátor, vidám, szívesen barátkozik.

"C" típus : Jó tanuló, szívesen barátkozik. Jó szervező, irányító, bajtársias, segít másokon is.

Ennek alapján személyiségükről így vélekedünk:

- az első kissé egoista, jó tanuló,
- a második szolidáris,
- a harmadik kiegyensúlyozott / jó vezető / egyéniség,

Megjegyzem: a gyermekcsoport egészét, valamint az egyes tagokat csupán szintfelméréssel nem mindig ismerhetjük meg, szükség van egyéb kiegészítő információkra is. Jól használhatók erre pl. a több szempontú szociometria, személyiséglap stb.

Mérei Ferenc módszere alkalmas az általános iskolai koru gyermekek társas viszonyainak elemzésére. A felmérő és feladatokat megjelölő munkájában a nevelőtanár támaszkodjon az osztályfőnökre és a szaktanárookra.

Az egyénre vonatkozó megfigyelésekre nagyon jó segéd-eszköz a személyiséglap vezetése, ahol feljegyzést nyer az illetőre jellemző magatartás / pl. túlérzékeny, ideges, szétszórt figyelmű, agresszív, dacos, szorgalmas, hanyag, stb. /. A személyiségkép megalkotásához nagy segítséget jelent a gyermekekkel folytatott egyéni beszélgetés. Igen jelentős a szülőktől szerzett információ. Megkönnyíti a helyzetkép feltárását az a kép, ha felmenőrendszer van.

Igy bőséges tapasztalatokat szerez a nevelőtanár, munkája is eredményesebb lehet. Ajánlatos a folyamatos feljegyzés a csoport és az egyének fejlesztési szempontjából.

A helyzetelemzés mind az öt nevelési területet fogja át. A további előlépés érdekében akkor jár el helyesen a nevelőtanár, ha a magatartás alakulásának minden lényeges kérdésére kiterjed figyelme. Az egyén fejlődését mindig a saját indulási helyzetéhez, szintjéhez kell viszonyítani és mérni.

Ebből a reális pedagógiai helyzetből adódhat a megfelelő feladatok megtervezése.

Amikor a közösségi élet továbbépítésének teendői kerülnek megtervezésre, feltétlen szem előtt kell tartani, hogy a kollektív nevelés módszerei az én kibontakoztatásának lehetőségeit vannak hivatva biztosítani.

Az egyes nevelési területek fő feladatai olyanok, amelyek elősegítik a rugalmas gondolkodásu, problémameglátásu személyiség kialakítását.

Az éves diákotthoni terv alapján megjelöli a nevelőtanár az erkölcsi - politikai - világnézeti nevelés, a munkára nevelés teendőit, az egészséges életmód feltételeit, s a kulturális magatartás feladatait. Az egységes nevelési hatás érdekében a munkatervben jelöljük meg az iskolával való együttműködést is.

Az iskolával kapcsolatos feladatok megjelölésének szempontjait meghatározza:

- a gyermek iskolai magatartása,
- tudásszintje,

- tanulmányi munka eredményessége érdekében a segítség módjának a feltüntetése,
- a szabadfoglalkozások feladatainak egyeztetése,
- a szülőkkel való együttműködés érdekében fontos megtervezni, hogy pl. a szülői értekezleten milyen nevelési témákkal foglalkozunk, hogyan győzzük meg a szülőket az együttműködés szükségességéről,
- nem hiányozhat a tervből az olyan tennivalók megjelölése sem, amelyek biztosítják a diákotthon nyitottságát. Tehát kapcsolatot létesít üzemekkel, termelőszövetkezetekkel, bármely szerény módon lehetőséget teremt a város szépítésében való részvételben.

Az éves tervek érvényesülésének formája a havi, illetve a heti tervek lebontásában valósul meg. Itt konkretizálódik az időpont és a felelős megjelölése. A napi beszámolók s a tanulókkal való együttlét, beszélgetés jó lehetőséget nyújt a tanulói gondolkodás, öntevékenység és kezdeményezés fejlesztésére. Ugy nevelünk aktivitásra, ha ők is elmondják, milyen foglalkozásokat iktassunk be, ami számukra szinessé teszi a diákotthoni életet. Ha a javaslatuk pedagógiai szempontból jó, akkor azt beiktatjuk a heti programba.

Ismételten aláhuzom, hogy a terv csak eszköz, de tervezés nélkül nem beszélhetünk tudatos nevelőmunkáról.

A tevékenységek és a csoportok belső ellentétének elemzése, értékelése folyamatos, rendszeres pedagógiai feladat.

A közösség formálásának kiváló eszközeik a napi, heti beszámolók, A felelősség, a kötelesség teljesítésével szépül

meg a diákok otthoni élete. Az életre való nevelés így valósul meg. A nevelés eredménye abban mérhető le, hogy az induláshoz viszonyítva a csoportok és ennek alapján az egész közösség összintézeti szinten magasabb szintre jutott-e.

Mindenfajta tervezésnek legfőbb követelménye, hogy élő és rugalmas legyen.

A diákok otthonban folyó nevelői munkának dióhéjban összegezett keresztmetszetével azt szeretném bizonyítani, hogy az állandó képzés, a pszichológiai, a pedagógiai, a szociológiai ismeretek gyarapítása nélkül munkánk csak levegőverdesés.

A rendszeres, folyamatos tanulás visz csak közelebb annak a gyermeknek a megismeréséhez, akit szeretnénk egy életre nyitottá, érdeklődővé, sokoldalúvá képezni, hogy majd megtalálja helyét a társadalomban. Ezt a feladatot szolgálja a helyes vezetés, amelynek lényegében olyan a feladata, mint a zenekarban a karnagyé: iparkodik összehangolni a kollektív munkát.

II. fejezet

A művelődési anyag szerepe a nevelési cél elérésében

a./ A művelődési anyag a nevelési cél érdekében

Környezeti hatások: 1./ család,

2./ óvoda,

3./ iskola - diákotthon,

Feladat : szokások kialakítása,

készségek fejlesztése - következetesség -

értékelés - érzelmi ráhatások,

Közéletiségre nevelés.

Alapvető kérdések:

1./ Melyek azok a feltételek, amelyek között a közéletiségre való nevelés folyik?

Tevékenységet a közösségben betöltött helye határozza meg. Önkormányzatban való tevékenység.

2./ Mit kell tennünk a jobb eredmények elérése érdekében?

- felelősségre nevelés,

- erkölcsi bátorság,

- a társakkal való helyes irányu együttműködés,

- az önkormányzati ismeretek elsajátításával munkájának egyre magasabb szintre emelése.

Az iskola és társadalom kapcsolatának hatása a tanulók közéletiségének fejlesztésére.

Társadalmunk pozitív tendenciái közül hármat emelek ki:

- társadalmunk kollektív jellege,

- szocialista demokrácia érvényesülése,

- szocialista humanizmus kibontakozása.

Számunkra ezek a jelenségek az emberek által közvetített módon, az emberek közti viszonyként, emberi tulajdonságokként, vélemények és elvárások formájában található meg. Nem egészen pontosan megfogalmazva három síkon jelennek meg ezek a gyerekek számára:

- értelmileg felfogható logikai síkon mint elvek, normák,
- társadalmi pszichológia síkján, mint szokások, érzelmek, hangulati elemek,
- cselekvés síkján, mint környezetünkben folyó tevékenység.

b./ A társadalomtudomány tantárgyai a nevelési cél szolgálatában

Magyar nyelv és irodalom

- Az 1-4. osztályban a szilárd alapok lerakása: anyanyelvi jártasságok, készségek, képességek, fejlesztése.
- A helyes nyelvhasználatra vonatkozó ismeretek elsajátítása.
- A reális világkép kialakítása és fejlődésének biztosítása. Az 5-8. osztály az ismeretek körkörös bővítésével továbbfejleszteni a tanulók ismereteit. Ezáltal gazdagítani a tanulók emberre, társadalomra vonatkozó tudását. Érdeklődés felkeltésével koruknak megfelelő olvasás iránti igény kialakítása.

Történelem

Ismertesse meg és értesse meg a tanulókkal alapfokon - az emberiség történelmi fejlődésének főbb vonalait követve - az egyetemes és ezzel szerves egységben a magyarországi történelmi fejlődés útját az ember kialakulásából

napjainkig.

A politikai nevelésre legnagyobb lehetőség a történelem oktatásban van, ezt ki kell használni arra is, hogy a tanulók a haladás és reakció harcában érzelmileg és mindig a haladás oldalán álljanak.

c./ Matematika

Nevelés célja: A tanulók bevezetése a valóságos világ legáltalánosabb értelmében vett térformáinak és mennyiségi viszonyainak tudományába: alkalmazásra képes, korszerű matematikai műveltség nyújtása.

Feladat: A tanulók fejlesztése:

- az emlékezés,
- a megértés,
- a konstrukció,
- az ítélőképesség,
- a motiváltság területén.

d./ Műveltségi követelmény a természettudomány és technika területén, hogy a szerzett ismereteket a haladás érdekében használja fel az ember.

Cél: a tanulók szerezzék meg azokat az alapismereteket, amelyek a termelés természettudományi alapját alkotják.

e./ Esztétikai nevelés:

Célja: A gyerekek helyesen tudják értelmezni és át tudják érezni a szépet a művészetben, a társadalmi életben, a környezetben, a természetben. Ők is minél több szépet tudjanak maguknak is létrehozni. A jó ízlés kifejlesztése életük minden területén.

f./ A diákotthonban folyó testi nevelés fejlessze a gyerekek természetes mozgását, fokozza az ügyességet, gyorsaságát, az erőt és az állóképességet.

g./ A tananyag általános felsorolásáról a tantárgyak követelményrendszerére helyeződött át a hangsúly.

Az egyes tantárgyak keretei között, s erre alapozva a tanulók képességeit, világnézetét, magatartását is alakítani kell.

Alapozó szakasz: első - harmadik osztály

Az alapozó szakaszban nagy a szokások szerepe, jelentősége a személyiség fejlődésében.

Szaktárgyi rendszerhez átmenet: a 4-5. osztály

Szaktárgyi rendszer fakultativitása: 6-8. osztály

A követelményrendszer megvalósításához szükséges, hogy a legmesszebbmenő segítséget adja meg a diákotthon az egyes tantárgyak ismereteinek megszilárdításához.

h./ A nevelő módszertani szabadságát biztosítani kell, a tartalmi munkák megszervezéséhez: törzsanyag, kiegészítő anyag.

i./ A szaktudományok legújabb eredményeinek állandó, folyamatos ismerete. Rendszeres önképzéssel a jó eredmény biztosítható.

a./ A művelődési anyag szerepe a nevelési cél elérésében.

A tómakör főbb kérdéseit nevelési - oktatási feladatok köré csoportosítva, a legjellemzőbbnek ítélt sajátosságok kiemelésével tárgyaljuk. Konkrétan elemzésre kerülő kérdések:

- a/ műveltség, ismeretek, képességek, világnézet, magatartás egysége,
- b/ társadalomtudományi   tantárgyai, tantárgycsoportjai,
- c/ nyelvi
- d/ matematikai,
- e/ természettudományi - technikai,
- f/ esztétikai,
- g/ vizuális,
- h/ testi nevelés /szomatikus/
- i/ a tananyag felsorolásáról a követelményrendszerre helyeződött át a hangsúly / ismerete, képesség, világnézet, magatartás /
- j/ alapozó szakasz 1-3. osztály,
szaktárgyi rendszerhez átmenet 4-5. osztály,
szaktárgyi rendszer fakultatívítása 6-8. osztály,
- k/ a nevelő módszertani és tartalmi választási szabadsága
/ törzsanyag, kiegészítő anyag/
- l/ szükséges szaktudományok újabb eredményeinek ismerete.

a/ A művelődési anyag akkor kezd szerepet játszani a nevelési cél érdekében, amikor a 6 éves gyermek belép az iskolában, majd később egy nagyobb közösségben, az óvodában érik őt különböző nevelési hatások - elsősorban környe-

zeti hatások.

Mielőtt a környezeti hatásoknak a személyiség alakulásában játszott döntő szerepét megállapítanánk, közelebb-ről is meg kell határoznunk, hogy milyen környezeti hatásokról van szó. Természetesen a környezet fogalmát nem lehet a földrajzi, természeti környezetre korlátozni.

Mindenek előtt két fogalom pontos elhatárolása szükséges: az általános értelemben vett társadalmi környezet és a gyermekre hatást gyakoroló közvetlen környezet fogalmáé. Az általános értelemben vett társadalmi környezet mindig az adott gazdasági, társadalmi, politikai rendszer: a gyermek közvetlen környezetén pedig azokat a konkrét emberi kapcsolatokat / családi kapcsolatok, a gyermek kapcsolatait felnőttel, társaival / azt az adott kulturális és fizikai környezetet értjük, amelyekben a gyermek benne él. A kettő szoros összefüggésben van, egymásba fonódik, de nem azonos egymással.

Csecsmőkorban többé-kevésbé megkapta a gyermek, ami a számára elégséges, táplálása, fürdetése, alvása szabályos időközökben történik. Mindez biztosította szervezetének egyensúlyát, egészséges testi és lelki fejlődését. A szeszélyesen, tehát nem szabályos időközökben kezelt csecsemő idegrendszeri nyugtalansággal, sok sirással, fejlődési visszamaradással reagál a váratlan környezeti hatásokra. Az ilyen gyermek később is ideges alkatu, rosszul bírja a változásokat, új helyzetek erős megrázkódtatást jelentenek neki, lassan alkalmazkodik. Mivel a szülőnek munkája miatt gyakran kellett egyedül hagynia gyermekeit, már kicsi korban idegrendszeri sérülést szenvedtek.

A kisgyermeknek az óvodáskorban a szabályos és rendszeres élet éppen olyan alapvető nevelési módszer, mint csecsemőkorban. Ilyen módon lehet kialakítani a mélyen gyökerező higiéniai, táplálkozási szokásokat, a rendszertetet és a közösségi szokásokat. Bár az utóbbi évtizedben nagyot változó tanyai lakáskörülmények - villany, gáz, új, egészséges lakóház, helyenként fürdőszoba - nagyobb lehetőséget biztosított, a szokások kialakítását a tanulóknál mégis nekünk kellett elkezdeni.

Amikor a gyermek elkezd beszélni, ettől az időponttól kezdve az egész iskoláskoron át az alábbi mozzanatok az ismeretekkel egyenrangú fontosságot nyernek:

- Elsősorban szükséges, hogy a szokás kialakításának kezdetén felkeltsük a gyermekekben az újfajta viselkedés iránti érdeklődést és becsvágyat, hogy a cselekedetet jól elvégezze.
- Részletesen el kell magyarázni, meg kell mutatni a gyermeknek, hogy pontosan mit kivánunk tőle, pl. kéz- fogmosás, étkezés, stb.
- Fokozatosan ki kell fejleszteni benne a szokáscselekvés elvégzéséhez szükséges készséget.
- A szokáskialakítás egyik legfontosabb szabálya, hogy az egyszer felállított követelmény ne módosuljon, mert a változtatás lerombolja a hosszú idő óta beidegződés eredményét. Ebből az elvből következik, hogy a szülőkkel meg kell ismertetni az óvoda, az iskola, a diákotthon higiéniai és magatartási szokásainak rendszerét és el kell érni, hogy a gyermek otthon is hasonlóan cselekedjék. Vagyis a szülőket

is rá kell szoktatni, hogy a gyermektől otthon megkövetel-
jék az étkezés előtti kézmosást, a zsebkendő használatát,
a halk és udvarias beszédet, a feladatok pontos elkészíté-
sét stb. Nagy zavart és szorongást kelt a gyermekben, ha
ellentétes követelményekhez, szokásokhoz, ítéletekhez kell
alkalmazkodni otthon, az óvodában, az iskolában, a diák-
otthonban.

A tanyából jött gyermeknél kiesett a három év óvodai idő
és sajnos a családban töltött idő is eltérő alapokat biz-
tosított az előző lehetőségeket illetően. A családban ál-
talában hiányzott egy el nem hanyagolható tényező is, a
gyermek érzelmi befolyásolása: az értékelés, a derűs hang-
nem, a biztatás, a segítségnyújtás. Ezt nem kapta meg ott-
hon, mert a napi gondok, a munka, a sok gyerek mellett a
szülőknek erre nem volt ideje, de nem kapta meg az óvodá-
ban sem, mivel nem volt a tanyán óvoda. Az iskola jellege
miatt / tanyán 1-4. összevonás / az alapvető szokások kia-
lakítását csak a szülői házban kaphatta meg a gyermek. He-
lyenként meg is kapta. Amilyen nagy szerepe van a jó csa-
ládi nevelésnek a gyermek életében, ugyanugy a nevelési fo-
gyatékokosságok okai lehetnek nevelési elégtelenségek kiala-
kulásának is. Legjellemzőbb nevelési elégtelenségek a ne-
velési módszerek helytelen alkalmazásából és a nem megfele-
lő bánásmódból fakadnak. A családnak a gyermekekkel szemben
alkalmazott követelményei gyakran nem eléggé reálisak, nél-
külözik a következetességet, állandóságot, gyakori a "majom-
szeretetből" fakadó elkényesztetés csak úgy, mint a gyermek
elhanyagolása. Mindkettő kárára van a gyermek érzelmi fej-
lődésének: ha a szülők nevelési követelményei és személyes

példája között eltérés van, akkor ez őszintétlenségre, a gyermek részéről bizalmatlanságra, a családtól való elidegenedésre vezethet: éppolyan gyakori a tulzott szigor, mint az elvtelen engedékenységek, amely meggátolja a gyermek egyértelmű viselkedésének kialakulását. A családi nevelés idézett leggyakoribb nevelési hibáinak megelőzése és fokozatos megszüntetése érdekében sokat tehet a pedagógus. Mindenekelőtt megtehetjük ezt mi, diákokotthoni nevelők. Sokkal nagyobb hatással lehetünk a gyermekekre, hiszen a hét napjainak nagyobb részét együtt töltjük velük. Arra sajnos nincs lehetőségünk, hogy a család egész nevelési rendszerét megváltoztassuk, hiszen a 10-14 éves gyermekekben már a szokásokat illetően kialakult egy olyan igény, hogy a lehetőségekhez képest otthon is ragaszkodik a szokásokhoz. Gondolok itt elsősorban a higiéniára, a kulturált étkezésre stb.

A gyermek teljesen normális, egészséges közvetlen környezete is sok szempontból különböző lehet. A mi társadalmunkban is még jelentős különbség van pl. a városi és tanyai gyermekek környezete között, bár korántsem akkora, mint régebben volt. A tanyai környezet sem jelenti már a kulturálatlanságot a szűk látókörű zártságot, a kirekesztettséget. Mégis a városi környezet még ma is kétségtelenül több lehetőséget nyújt a kulturálódásra, a több irányú érdeklődés kifejlődésére, mint a tanyai, falusi környezet. Ha ehhez hozzávesszük, hogy tanyai iskolák első tagozatai legtöbb helyen 1-4 összevonásuak, nem mondhatjuk, hogy a felső tagozatba azonos előfeltételekkel jönnek a városi és tanyai gyerekek.

A falusi, tanyai környezetnek azonban nemcsak hátrányai, hanem előnyei is vannak. A tanyai gyermek közelsége a természethez, az emberek melegebb, közvetlenebb együvé tartozása a falun, a falusi követelmény érzékelhetőbb morális ereje nagyon értékes tulajdonságok, tapasztalatok forrása.

A pedagógusnak nem szabad elfeledkeznie a különböző társadalmi rétegek, a különböző foglalkozásu és műveltségű szülők gyermekeinek környezetében meglevő eltérésekről sem. Egész népünk kulturális színvonala emelkedett, mégis messze vagyunk attól, hogy gyermekeink környezetének kulturáltságát egyenlőnek mondhassuk. A szülők műveltsége, kulturáltsága, a gyermek fejlődésének rendkívül nagyhatásu tényezője. A művelt szülők gyermeke előnyre tesz szert a nem művelt környezetben felnövő bármilyen jó adottságú gyermekhez képest, ha az utóbbinak nem adjuk meg a lehetőséget a környezetből származó hiányok kiküszöbölésére. Ezt a lehetőséget igazán csak a 6 éves korban diákotthonba kerülő gyermek kapja meg. Bár kiesett életéből a nagyobb közösség, az óvoda nevelőhatása, és ebből kifolyólag olyan három év hátránnyal indulnak, amit talán soha, vagy nehezen tudnak csak behozni. Ha továbbra is a családban maradnak, a hiányok nem pótlódnak, hanem inkább állandósulnak. Itt elsősorban ismereteik, készségeik, értelmi és cselekvőképességük, akarat tulajdonságaik fejlődésére kell gondolni. Lelketlenségnek látszik, mikor a körülmények már a 6 éves gyermeket hétközi otthonba kényszerítik, de talán a

következetes nevelői munka a hiányokból valamit be tud pótolni. Nem mondható már ez el a 10 éves korban bekerülő tanyai gyermekekről, akinél az ismeretek hiánya, a gyenge képesség, az esetleges ferde szülői világnézet sem befolyásolható, alakítható már nagy mértékben. Az óvodában nem járt gyermek olyan megismerési lehetőségtől marad el, mint pl. a taneszközök használata, a higiénia legalapvetőbb követelményei, önállóság, sikerélmény stb. A csoportvezető nevelőnek mindezt pótolnia kell. A fokozatosság elvét azonban célszerű betartani, mert az amúgy is hátrányos helyzetű gyermek egyszerre mindent nem bír bepótolni.

A nevelő szabadidőben legyen mindig együtt csoportjával, főleg az első osztályosokkal. Ne az iskolai feladatot végezzék, rajzoljanak, játszanak, beszélgessenek. Ilyenkor fel tudja mérni a csoportvezető azt, hogy kik a bátor~~tal~~alanyok, kik nem beszélnek, kik fogják rosszul az író~~eszközt~~szkört. Játékos formában, nem megerőltetve a gyermeket, pótolni lehet az óvodai hiányt. Minél több sikerélményhez juttatjuk a gyermeket, az eredmény annál nagyobb. Minél előbb megtalálja a csoportvezető az egyénekhez vezető legjárhatóbb utat, a hiányos szokások, képességek pótolhatók, illetve kialakíthatók lesznek. Vegye figyelembe a csoportvezető azt is, hogy 6-7 éves korban a pontos mozdulatok a gyermek erőfeszítésébe kerülnek / vonalak, körök, stb. kialakítása / mert a központi idegrendszernek a mozdulatokat összerendező központjai fejletlenek. Tudja azt is, hogy 6-10 éves életkorban folyamatosan és erőteljesen növekszik az izmok térfogata és ennek következtében a gyer-

nek izomereje is. Ebben a korban rendkívül mozgékonyak a gyermekek, szinte fáradhatatlanok az ugrádozásban, szaladgálásban, mozgásos játékokban. Biztosítson lehetőséget a csoportvezető a gyermekek mozgásigényének kielégítésére.

b./ Hogyan járulnak hozzá a társadalomtudomány tantárgyai a nevelési cél eléréséhez?

Magyar nyelv és irodalom

Az iskola célja, feladata: az anyanyelv tanításának az első négy osztályban az a célja, hogy a tanulók már meglevő nyelvi tudását továbbfejlessze, az olvasást, a szóbeli és írásos nyelvhasználatot tervszerűen alakítsa, illetve gazdagítsa.

A nyelvi nevelőmunka előterében a következő feladatok állnak:

- az anyanyelvi jártasságok, készségek, képességek fejlesztése,
- az anyanyelv rendszerére és a nyelvhasználatra vonatkozó alapismeretek elsajátítása.
- a nyelvi-irodalmi eszközökkel reális világkép kialakítása és fejlődésének biztosítása:
  - az értelmi nevelés területén,
  - az erkölcsi, politikai, közösségi nevelés területén,
  - az esztétikai nevelés területén,

A magyar irodalom tanításának célja 5-8. osztályban az, hogy az 1-4. osztályban szerzett ismereteket tovább fejlessze, bővítse.

Feladata: ismertesse meg a tanulókkal népköltészetünknek, nemzeti irodalmunknak, valamint a haladó világ-

irodalomnak a nevelési cél szempontjából legértékesebb műveit, gazdagítsa a tanulók emberre, társadalomra vonatkozó tudását,
az élmények nyújtásával neveljen szocialista hazaszeretetre, járuljon hozzá a tanuló szocialista erkölcsének megalapozásához,
hasson oda, hogy a tanulók rendszeres olvasókká váljanak,
gyönyörködni tudjanak, fejlessze esztétikai ízlésüket.

Az iskola magyar nyelv és irodalom tanításának célja és feladata, megjelöli a diákotthon nevelési célját és feladatát is ezen a területen. Lehetőségek a diákotthonban: álljon a diákotthon rendelkezésére olyan könyvtár, ahol az életkornak, érdeklődésnek megfelelő elegendő könyv áll rendelkezésre.

Segítse a tanulókat eligazodni a könyvek között.

Tanítsa, hogy a "könyv jó barát".

A még olvasni nem tudó első osztályosok is ismerjék meg a könyvtárat. Szabad időben, vagy este, olvasson fel egy-egy mesét a kiválasztott könyvből a csoportvezető.

A betűk megismerése után az eltérő szinten olvasó tanulók egyöntetű, folyékony olvasásának / gyakorlására/ alakítására, olvassanak közösen mesét.

Akár olvas, akár ír a gyermek, hívjuk fel a figyelmét a szöveg tagolására.

Gyakori még 4-5. osztályban a meseolvasás. Hagyjuk mesét olvasni a gyerekeket!

A 6-8. osztályos tanulók kalandos regény, vagy ifju-

ségi regény iránti érdeklődését is elégítsék ki a könyvtárak.

Legyenek meg az ismert költők: Petőfi, Arany, Radnóti stb. verseskötetei.

Álljon rendelkezésre több példányban a kötelező olvasmány!

Álljanak a tanulók rendelkezésére a szükséges napilapok!

Kisérjék figyelemmel a napi politikai eseményeket!

A tv-hiradó megtekintése, főleg 7-8. osztályban.

Álljon a tanulók rendelkezésére lexikon, az értelmező, a helyesírási szótár stb..

Beszélgessünk velük az olvasott műről, versről, regényről!

A választott főhős, példakép hozzájárul a tanulók erkölcsi neveléséhez. A jó példán keresztül meglátják kötelességeiket a társadalommal, embertársaikkal szemben, kialakulnak normáik az emberi cselekedetek helyességének, vagy helytelenségének megkülönböztetésére, hogy maguk is a helyesnek felismert erkölcsi normák szerint cselekedjenek, éljenek. Mert az erkölcsi nevelés felkészíti tanulóinkat a társadalom és az emberek iránt tanusítandó helyes, jó magatartásra.

A könyv hozzásegíti a gyermeket ahhoz, hogy fel tudják fogni, helyesen tudják értelmezni, át tudják érezni a szépet a művészetben. Egy-egy tájleírás, vagy lírai, szerelmes vers vétesse észre a tanulóval a versben rejlő szépséget. Egy regény kétségkívül lehet kitűnő ismeretforrás pl. egy korról, de ha nem láttatunk meg benne ennél többet,

akkor tanulóinkat nem esztétikailag neveltük, hanem történelmi ismereteket nyújtottunk. Az ilyen esztétikai nevelés természetesen nem ad a gyerekeknek művészi élményt, nem teszi számukra lehetővé a műélvezetet, nem élik át a műalkotás tükrözte valóságot és mindezek következtében a műalkotás nem szól személyesen hozzájuk.

A szép csakis a személyes élmény, az egyéni átélés által tudja igazi jelentőségét érvényre juttatni: felemelni és nemesebbé tenni az embert, szilárdítani jó vonásait, örömet nyújtani neki, arra ösztönözni őt, hogy harcoljon az ideálért. Művészi élmény a tartalmilag és formailag egyaránt tökéletes műalkotás nyújthat. Hiába nemes, eszmeileg kifogástalan, szép a tartalom, ha nem neki megfelelő, vele bensőséges összhangban levő művészi, szép formában fejeződik ki.

A szépérzék konkrét módon fejezi ki azokat az emberi vonásokat, amelyek értékesek a társadalom számára, ezt az ideált, amely a társadalmi haladást tükrözi. A valósághoz fűződő esztétikai viszonyoknak jellegzetes vonása, hogy a tárgyat, az emberi eszménynek megfelelő, vagy ellentmondó tartalom hordozójaként észleljük és emocionálisan értékeljük. Ezzel nem lehet azt állítani, hogy az esztétikai tárgy megragadásában csak az érzelem játszik szerepet. Az esztétikai felfogásban és alkotásban az emberi személyiség egésze: érzelme, értelme, képzelete, akarata, együtt vesz részt. Minden szépség fontos feltétele, hogy tartalmát tekintve a társadalmi haladás szempontjából értékes legyen.

A művészi alkotások szépsége is azon mulik elsősorban, hogy a társadalmi fejlődés irányának megfelelő eszmék testesülnek-e meg bennünk. A természeti jelenségek szépsége is a természet és az ember viszonyának tükröződése. A jó művészet eligazít a világban, segít felismerni benne az ember helyét. Azt a meggyőződést kell kialakítani tanulóinkban, és ehhez hozzájárulnak az irodalmi alkotások is, hogy népünk és az egész emberiség szebb jövőjéért, a szocializmusért, a kommunizmusért küzdeni nemcsak ésszerű, nemcsak a legerkölcösebb, hanem a legszebb életcél is.

A diákotthonok irodalmi szakköre is lehetőséget nyújt az irodalom tantárgy által nyújtott nevelési lehetőségek kiszélesítésére. A szakköri munkának különösen nagy jelentősége van a tanulók hajlamainak megfelelő sajátos érdeklődés kielégítésében, egyes ismeretágak terén tanulmányaik elmélyítésében, képességeik kibontakoztatásában, pályaválasztásuk előkészítésében és szakmai orientálásukban. A korszerű képzésnek olyan szerepei ezek, amelyeknek fokozódó szerepük van a tudományos technikai forradalom korszakában, amikor is az általános és szakmai standard követelmények elsajátítása mellett mind nagyobb jelentősége van a speciális elmélyedésnek, a fakultatív tanulmányoknak.

A különböző rendezvények, ünnepek alkalmával, akár csoporton belül, akár az egységesen megtartott rendezvények, lehetőséget biztosítanak a nyilvános szereplésre. Szerepelni minden gyermek szeret, főleg a kicsik. Ha minél több sikerélményhez juttatjuk, annál könnyebb lesz a dol-

gunk a betanítást illetően.

A felkészítés során alkalom nyílik a nevelés több területének fejlesztésére is. Az iskolai feladaton kívül elsajátított anyag: vers, próza, jelenet fejleszt a tanulók értelmi nevelését. Az értelmi nevelés három feladata között elsőként szerepel a magas színvonalu általános műveltség, a tudományos világnézet és a fejlett, önálló gondolkodás. A magas színvonalu általános műveltség elsajátításához nem elegendő az iskolai tananyag. A többletfeladat - ilyen az irodalom szakkör is - és az önművelés, nagyobb lehetőséget biztosít az általános műveltség megszerzéséhez. Műveltségünk nem abban az értelemben általános, hogy emberi művelődési anyag teljességét tartalmazza, hanem abban az értelemben, hogy ebből kiválasztja mindazt az alapvetőt, lényegest, ami szükséges a sokoldalú ember fejlesztéséhez, továbbá az egységes, összefüggő tudományos világkép megalkotásához. Az általános műveltség ebben az értelemben a középiskola elvégzését kívánja meg. A szocialista építés követelményei hosszabb távon igénylik egész népünk műveltségi színvonalának középiskolai fokra való emelését. Ma még az általános iskolát végzett gyerekek egy része, főleg a fizikai dolgozók gyermekei nem tanulnak tovább. Ezért az általános iskola, az oktatási intézményekkel karöltve, köteles és kénytelen viszonylagosan teljes áttekintő képet adni a természet és a társadalom fontosabb jelenségeiről, folyamatairól. Az általános iskola adta műveltséget alapműveltségnek kell nevezni. Ehhez az alapműveltséghez járul hozzá a diákokthoz az irodalmi szakkör irodalmi anyagával. A szakkör nagymérték-

ben elősegíti a tanulók esztétikai nevelését.

Az esztétikai nevelés kettős feladata a következő:

- A gyermeket képessé kell tenni a szépség felismerésére és élvezésére.
- A gyermekeket magukat is a szépség alkotóivá kell tenni, nevelnünk, ki kell bontakoztatnunk a bennük meglevő adottságok alapján művészi alkotó képességeiket. A gyermekek jó izlésének kifejlesztése teszi számunkra lehetővé, hogy helyes esztétikai ítéleteket alkothassanak, hogy megkülönböztessék a valóban szépet a lapostól, a selejtestől, a sekélyestől. A rossz izlésű ember nem tudja megállni az egyszerű, szerény, nem hivalkodó formában kifejeződő igazi szépséget.

Az irodalmi nevelésnek a gyermekek részéről akotóan tevékeny oldala a művészi előadás / felolvasás, szavalat, próza, elmondása /. A művészi előadásra való felkészülés az irodalmi mű megértésének és átérzésének egyre elmélyülőbb folyamata. Az előadó, a szavaló, miközben a mű tartalmi és formai szépségeit tolmácsolja, saját viszonyát is kifejezi a műhöz, és igyekszik hatással lenni hallgatóira. A művészi előadás fejleszti a gyermekek nyelvi kultúráját: természetesebbé, kifejezőbbé, elevenebbé, meggyőzőbbé teszi beszédüket. A művészi előadás képességét minden gyermekben ápolnunk kell, de külön gondot kell fordítanunk a tehetséges, a valóban művészi előadóképességgel megáldott gyermekek fejlesztésére.

A bábszakkör is mindezt a célt szolgálja, hiszen a szép beszéd mellett szolgálja az értelmi, esztétikai nevelést,

és fejleszti a tanulók kezűgyességét, mozgását. A bábszakkörök elősegítik a tanulók ezen kulturáltságának fejlesztését is. Itt a különböző szindarabok előadása során a tanulók megtalálják és átélik a közös éneklés örömét. Megtanulhatnak hangjukkal kellően bánni a foglalkozásokon. Lehetőség nyílik arra is, hogy másokat is megtanítsanak az általuk pontosan ismert egyszerű kis dalakra. Megízlelik a kezdeményezés örömét az éneklésben és ez iskolai tevékenységükre is jó hatással van. Képességeiknek megfelelően kifejezően bemutatják énekeiket kisebb társaiknak. Zenei érdeklődésük felkeltése után, örömmel vesznek részt a gyermekek számára rendezett hangversenyen. Ha a zene élvezetében megfelelő fokot értek el, örömmel vállalnak szereplést iskolai és egyéb ünnepélyeken. Mindezen célok elérése érdekében - ahol lehetséges - a szabadidő hasznos kitöltésére hozzanak létre bábszakköröket. Ilyen esetben feltétlen biztosítsa a diákokthoz a tárgyi feltételeket.

A csoportnévadók évenkénti megtartása szintén hozzájárul az irodalmi anyag bővítéséhez, az egyes nevelési területek fejlesztéséhez. Ügyeljünk arra, hogy a tanítandó anyag mindig feleljen meg a tanulók értelmi képességeinek. Alsóbb osztályokban egy-egy vers, vagy elbeszélés dramatizálása elegendő. Az irodalmi alkotások megjelenítése, a mozgás esztétikai szépségének megérzése hozzájárul az esztétikai neveléshez. Alsós csoportok csatlakozhatnak egy-egy felsős csoporthoz, és közösen tarthatnak névadókat. A nagyobb tanulók így nagy segítséget nyújtanak a csoportvezetőknek, Petőfi, Arany, Mórá stb. életéről, műveiről négy,

nyolcéven keresztül bővebben, az életkori adottságoknak megfelelően készülhetnek. Engedje a nevelő, hogy a nagyobb tanuló legyen aktív, kitartó és kezdeményező a közösség érdekében végzett ilyen irányú tevékenységben. Az olvasmányokból, részletekből megismert példamutató emberi magatartás szépségét ismertesse fel, éreztesse át a nevelő.

Csoportfeladatként szerepel a diákotthonban a közös névnapok és klubdélutánok megrendezése. Törekedjünk arra, hogy az öncélú szórakozás mellett művészi értéke is legyen a két megmozdulásnak. A nagyobbak önállóan - esetleg kevés nevelői irányítással - adjanak rövid, szórakoztató műsort. Vers, odaillő próza, jelenet, szintén elősegíti a tanulók több irányú fejlődését. A nevelői segítség, irányítás pedagógiai módszere ne legyen a vak alárendelés, a rigid, szüntelen utasítgatás, a közvetlen beavatkozás: hanem a társas cselekvésnek, az önismereti készségeknek, tulajdonságoknak céltudatos és tervszerű kibontakoztatása. A pedagógiai irányításban az igények felkeltésén, a tudatos önállóság kifejlesztésén, a meggyőződésen az idősebb, tapasztaltabb barát tanácsadásán van a hangsúly. Ezen önálló tevékenységek során fejlődik az egyén etikai társadalmi irányultságának kollektív szempontból értékes szükséglete. Kollektív jellegű lesz a személyiség irányultsága akkor, ha cselekvéseit a kollektíva alapvető érdekei és szükségletei határozzák meg, a közösségi érdekek a személyes érdekek elé kerülnek, s a közösség érdekében folytatott tevékenység örömet okoz neki. E rendezvények bő lehetőséget biztosítanak az egyénnek a közösségi feladatokkal, a társakkal, a

felnőttekkel és önmagával kapcsolatos megnyilvánulásokra, cselekvésekre, állásfoglalásokra.

Ha sikerül kinevelnünk ilyen közösségi irányultságú tanulót, benne jó segítségre találunk, mert az ilyen tanuló társaival könnyen teremtet kapcsolatot: velük való érintkezése bizalomteljes: tekintettel van társai hangulatára, szükségleteire, igényeire, sikertelenségeire, figyelmes, kész vigasztalni, kész lemondani saját érdekéről, nem emlegeti a segítséget, örül társai sikerének, tiszteli társai véleményét, gondolatait, javaslatait, kész engedni társai akaratának, véleményének, nem bosszant, nem sérteget, nem aláz meg másokat, nem fél nyíltan kimondani a hiányosságokkal kapcsolatos ítéletét, éles és határozottan kritizálja azokat és a negatív cselekedeteket, törekszik elejét venni az ilyen negatív tetteknek. Az ilyen tanuló csoportvezetőjétől nem vár folyton biztatást, vagy dicséretet, helyeslést minden tetteivel kapcsolatban: bizalommal és jó indulattal viseltetik nevelője utasításai iránt, figyelmeztetései őszintén elszomorítják, de nem sértődik meg azok miatt. Önmagával kapcsolatos állásfoglalásai tárgyilagosak, hibáit becsületesen elismeri: törekszik társai megjegyzéseinek figyelembevételére, nem ragaszkodik makacsul saját javaslataihoz, sikertelenség esetén saját hibáját nem hárítja másokra.

A diákotthoni lehetőségek közé sorolhatók még a tantárgyi vetélkedők, melyek elsősorban a tanulók értelmi nevelését célozzák, de létrehozhatnak egy egészséges versengést is. Vigyázzunk arra, hogy ezzel ne terheljük túl gyermekeinket, ezért iktassunk be játékos versengést is. Ha úgy

gondoljuk, hogy 1-4. osztályos tanulóink nem alkalmasak még a vetélkedőre, csak 5-8. osztályokban szervezzünk. A csoportos munka magával ragadja, munkára, gondolkodásra készíti a gyengébb tanulókat. Ezért úgy állítsuk össze a csoportokat, hogy az esélyek azonosak legyenek. A csoport minden tagja kapjon valami jutalmat, ami további munkára sarkallja őket.

Történelem tanításának célja és feladata: ismertesse meg és értesse meg a tanulókkal alapfokon - az emberiség történelmi fejlődésének fő vonalát követve - az egyetemes és ezzel szerves egységben a magyarországi történelmi fejlődés útját az ember kialakulásától napjainkig. Adjon a tanulóknak alapfoku szocialista állampolgári ismereteket. Járuljon hozzá a tanuló dialektikus és történelmi materialista világnézetének megalapozásához. Segitse a tanuló kommunista erkölcsi, továbbá esztétikai ismereteinek, érzelmi világának és magatartásának megalapozását. Az iskolai cél, feladat ismét meghatározza a diákotthoni nevelés célját és feladatát. Járuljon hozzá a nevelő ahhoz, hogy az emberiség történelmi fejlődésének fő jellemzőit meglássák a tanulók. Tudjanak különbséget tenni az egyes történelmi korok társadalmi formáinak változásairól. Biztosítson a nevelő a diákotthonban lehetőséget, hogy a tanulók elkészítsék a történelmi segédeszközöket / évszámok, évszalag, stb./. A helytörténeti kirándulásokra biztosítson időt a csoportvezető. Segitse a nevelő a tanulókat a történelmi lexikonok, az értelmező szótár helyes használatában. Lásza be, hogy a történelem azokat sorolja a legnagyobbak közé, akik megértet-

ték a nép törekvéseit, akik biztak a népben, s akik együtt harcoltak a néppel a szabadságért, a függetlenségért, a haladásért, a kizsákmányolástól mentes életért, a szocialista rend megteremtéséért. Győződjék meg arról, hogy népköztársaságunk munkát, biztos megélhetést, válságoktól mentes életet és fokozódó jólétet biztosít minden becsületes szándéku dolgozónak. Lássa világosan, hogy a szocializmus építésével a kommunizmus megalapozása felé haladunk. Őreá már a kommunizmus építésének munkája vár. Legyen meggyőződve arról, hogy a haza igazi szeretete nem fér össze más népek lebecsülésével. Tisztelje más népek erőfeszítéseit, küzdelmeit, ismerje más országok kiemelkedő történelmi alakjait. Egyéni véleményei alapján beszéljen a tanulóknak a második világháború eseményeiről, helyi, a várost, környékét érintő mozzanatairól, a társadalmi összefogásról, az ország újjáépítését illetően, az egymás segítéséről az élelmezésben, az első kenyérszállítmányokról, a Szovjetunió első nyersanyag és élelmiszerszállítmányairól. Beszéljen az iskolai oktatási nehézségekről, a szemléltető eszközök, a tárgyi feltételek hiányairól, az ifjuság tanulni akarásáról, a nehézségek legyőzéséről, a sikerekről, melyeket az iskola újra működése érdekében tett az ifjuság. Beszéljen az államosításról, mit jelentett az ifjuságnak az iskolák egyházi vezetéséből való kiszakítása. Bizza meg a tanulókat, hogy azok a nagyszülőktől, a dédszülőktől érdeklődjenek a földosztásról, annak jelentőségéről. Saját élményei alapján beszéljenek az 1956-os ellenforradalmi eseményekről, a helyi megnyilvánulásokról, kegyetlenségekről. Tudja, hogy magyar

nép alkotó munkája teremtette meg mai boldogabb életünk feltételeit is. A dolgozó nép építette ujja a háboruban és az ellenforradalomban megrongált gyárakat, középületeket, házakat. A munkásság súlyos nélkülözése közepette, önfeláldozással végezte ezt a munkát. Legyen büszke dolgozó szüleire. Értesse meg, hogy minden dolgozó ember egyaránt fontos munkát végez a társadalomban, bármilyen helyen dolgozik. Tudja, hogy a nemzet történelmének legfontosabb szakaszai azok voltak, amelyekben a nemzet hazaszeretete párosult az emberi haladás gondolatával. Tudja, hogy a dolgozó; állandó munkalehetősége és jóléte a közös, tervszerű gazdálkodás eredménye, hogy a három -és ötéves tervek segítségével rövid idő alatt évszázados mulasztásokat sikerült helyrehozni a gazdasági és kulturális téren. Így talán sikerül egy kicsit a száraz, történelmi adatokat a tanulóktól nagyon távol álló történelmi eseményeket látóközelsébe hozni: így talán sikerül rádöbbszteni őket arra, hogy milyen tennivalók vannak a szocialista jelen és kommunista jövő történelmi alakításában, rádöbbszteni őket arra, hogy ezért a jelenért és jövőért érdemes élni és dolgozni.

Mivel a történelem tanításnak, vannak legnagyobb lehetőségei a tanulók politikai nevelésében érjük el azt, hogy a tanulók a haladás és reakció harcában érzelmileg is mindig a haladás oldalán álljanak.

Szüleik munkáján keresztül, de saját otthoni, diákotthoni tevékenységük alapján is becsüljék meg a fizikai munkát: de becsüljék a szellemi tevékenységet is. / mérnök,

orvos, pedagógus/. Keltsük fel bennük az érdeklődést a szocialista országok népei iránt és hassunk oda, hogy figyeljenek fel a világ népei közti barátságra. E téren használjuk ki a tv, rádió, sajtó idevonatkozó híreit. Hívjuk fel az egyes eseményekre, jelenségekre a figyelmet. Adjunk nekik messzemenő segítséget az osztályfőnöki órákra való kül- és belpolitikai események felkészüléséhez. A kulturfelélős - a csoport tagjaival vagy aktíváival - emlékezzék meg a faliújságon nemzeti ünnepeinkről egy-egy képpel, felirattal. Ügyeljen a nevelő arra, hogy iskolai, vagy uttörő rendezvényeken a kötelező uttörőöltözékben jelenjenek meg a tanulók.

Anyanyelvünk bonyolult, sokrétű, árnyalt jelrendszer, amelyet a gyermek sokféle tevékenység közben, társaihoz és a felnőttekhez való viszonyának fejlődése során sajátít el. Az iskola tartalommal gazdag élete, a szóbeli közlést kiváltó derűs, nyugodt légköre / 1-3. osztály / a második lépcsőfoka az anyanyelvi nevelésnek. Alapja a család, az óvoda. Az anyanyelv használata végig kíséri az iskola, napközi-és egyéb foglalkozások, szakkörök egész rendszerét, a gyerekek minden megnyilvánulását, a nevelő és gyermekek kapcsolatát. Az anyanyelvi nevelés nem tekinthető kizárólag kötelező foglalkozásokon megvalósítandó feladatnak. Nem kezelhető elszigetelt módon, szerves része az iskolai, diákotthoni élet minden mozzanatának, a nevelés és oktatás folyamatának.

A diákotthoni nevelő adjon lehetőséget arra, hogy életszerű helyzetekben, természetes módon minden gyermek beszélhessen arról, ami foglalkoztatja, érdekli. Engedjük

beszélni a gyerekeket. Készüljön fel a diákotthoni nevelő arra, hogy mást fog kérdezni az 1-3., 4-5., 6-8., osztályos gyermek. Ha beszéd funkciójukat korlátozzuk, ez szellemi fejlődésükre is gátlólag hat. A gyermek megjelen hallgatása, a türelmetlenség otthon, iskolában, diákotthonban, kifejezőképességének / így beszédképességének is/, elmaradottságához vezethet. Ez vonatkozik főleg a tanulói diákotthonos gyerekeknek, akiknek életéből kiesett a három év óvodai időszak, ahol több lehetőség nyílik a kifejezőképesség fejlesztésére. Ha viszont a gyermek sokat és jól beszél, értelmi fejlődése is erőteljesebb lesz.

A gyermek hajlamos az utánzásra, ezért a szóbeli közlés elemeit, akusztikai megjelenésében veszi át, ezáltal alakítja ki későbbi önálló beszédének hangzási szerkezetét. Ezért lényeges a környezet példamutatóan helyes és szép beszéde. A gyermek környezetében élő felnőttek - elsősorban az otthon nevelői, hiszen itt van a gyermek nap, mint nap - beszéljenek sokat a gyermekekkel, beszéljenek sokat előtte. Este lefekvés előtt mondjanak mesét a kicsiknek, majd később mondassanak velük. Itt mód és alkalom nyílik a beszédhibás gyerekek felmérésére, a beszédhiba javítására, esetleg logopédushoz való eljuttatására. Tudatosítsa az otthon nevelője a gyakori beszélgetés során, hogy a tájszólás a magyar nyelv drágaköve, és ha van így beszélő gyerekek, ne törekedjenek társaik se a kijavításra. A csunya beszéd fogalmánál feltétlen szólni kell a káromkodásról, a magyar beszéd salakjáról, mert a nagyobb gyerekek sajnos ilyet is hoznak a családból.

Az anyanyelvi nevelés éppen olyan tudatosságot kíván a nevelőtől, mint minden más nevelői tevékenység. Beszéde legyen mindenkor követésre méltó a gyermek előtt. Legyen a nyelvhasználatában igényes, csiszolja tudatosan beszédét. Mondanivalóját közölje világos, érthető formában, nyelvtani rendszerünk szabálya szerint. Mondatszerkesztése legyen egyszerű, de változatos. Beszédést hosszabb - rövidebb szünetek tartásával tegye tagolttá. Ezt követelje meg a gyerekektől is. A szünetek helyes alkalmazása a beszéd tartalmát és érzelmi hatását egyaránt erősíti. Ezt a követelményt nagyon jól célozza a TV, a rádió esti mesemondása. Ha lehet nézzék, hallgassák ezt meg, elsősorban a kicsik.

A hangsúlyozás, hanglejtés, hangmagasság, hangerősség, hangszin, ritmus- és szünet szétválaszthatatlan egységének gazdag, de természetes variálásával elevenítse meg a gondolatokat és érzelmeket. Lassu szoktatással érvük el a hangerősség, magasság fokozatos csökkentését / tanyán szokás a hangos beszéd, kiabálás /, s akkor a nevelőnek sem kell a hangszálait megerőltetni. Értesse meg a nyelv kifejezőerejét és szépségét. Tartózkodjon a monoton, színtelen beszédétől, a misztikus suttogástól, az érthetetlen motyogástól, vagy a harsány kiabálástól. Természetes hangján beszéljen, amelyet a közlés tartalmához igazítva erősíthet, halkíthat. Olyan nyelvi eszközöket használjon, amelyek szinte láthatóvá teszik a gyermekek előtt a beszédben ábrázolt folyamatokat, eseményeket, helyzeteket, cselekvéseket, hősöket stb. A szép beszéd ezen követelményeit alkalmazza a szép olvasásra is a diákokthoni nevelő. Ez

főleg vonatkozik az 1-3. osztályra. A diáketthoni nevelőnek kínálkozik a legnagyobb lehetősége arra, hogy a gyakorlások, vagy esti meseolvasások alkalmával megkövetelje a szép olvasást. Mód nyílik itt egyéni és közös foglalkozásra is, sőt nagyobb patronáló, 7-8. osztályos pajtások szabadidőben való besegítésére.

A kötetlen időben az adott helyzet, alkalom, az aktualitás határozza meg az anyanyelvi nevelés lehetőségeit és módszereit. Minden tevékenységi forma: játék, séta, kirándulás, szakkörök alkalmával kezdeményezzen a nevelő beszélgetést, párbeszédet, társalgást egy-egy gyerekkel vagy csoportokkal. A 6-8. osztályosok már maguk kezdeményeznek. Ilyenkor a hallgatag gyermek is könnyebben bekapcsolható a beszélgetésbe, legyőzi gátlásait, bátrabban fejezi ki magát. Ezek a beszélgetések jobban felfedik a gyerekek értelmi képességeit, érzelmeit, mint a kötött időben megvalósuló szóbeli szereplésük. Az ilyen kötetlen beszélgetés során gyakran mondanak a 6-8. osztályos gyerekek bírálatot szüleikre az iskola és az otthon nevelőire. Ne engedje soha a nevelő, hogy a tiszteletlenség hangján beszéljenek a felnőttekről, különösen a szülőkről. Javítsa, figyelmeztesse a nevelő a rosszul beszélő gyermeket, de vigyázzon, meg ne szégyenítse, kedvét ne szegje, ellenállóvá, határozatlanná ne tegye a gyermeket. Elveszithetik önbizalmukat és még zárkózottabbak lesznek. A gyermek által rosszul mondott szót vagy mondatot ismételje meg a nevelő helyesen /1-3. osztály /. Ha írásbeli munkájukban hibáznak,

fogalmazza meg jól a mondatot és bizza a gyermekre annak eldöntését, hogy melyik az értelemnek, fülnek megfelelőbb nyelvi forma. Az anyanyelvi nevelés eredményességét elősegítő tantárgy /2-4. osztály / a fogalmazás. Épp a szegényes szókincs miatt /ezért kell sokat beszéttetni/ gyakran problémát okoz a fogalmazás. Ezek a gyerekek szüleiktől sem látták nagyon a levélírás vagy igazolás, kérvény, stb. megírásának formáját, tartalmát, így nem is tudják azt pontosan megírni. Bár az iskolában tantervi anyagként szerepel mindez, de lehetőség a gyakorlatbani kivitelre ritkán adódik. A diákotthonban gyakran nyílik erre alkalom. Pl. levélírásra szülőknak amikor közölni vagy kérni akar a gyermek valamit. Sok tanuló levelez szovjet pajtásokkal. Magyarul írják meg az első levél piszkozatát és így alkalom van a helyes levélformát gyakorolni. Gyakran csomagot is küldenek egymásnak. A csoportvezető kísérvje figyelemmel ezeket a fogalmazványokat és ha a gyermekek nem is igénylik a segítséget, ne engedje átnézetlenül továbbítani. Máris párosul a levélírás a helyesírásra való neveléssel. Itt nagyon sok a tennivaló az iskola, de, a diákotthon nevelőinek. Már az 1-3. osztályban, - amikor következetesen nevelünk a szép beszédre - ugyanilyen következetességgel neveljük a helyesírásra is. A típus hibáknál lehet közös gyakorlás, egyedi hibáknál egyéni javítás. Jól bevált eszköz vagy módszer egy gyakorlófüzet bevezetése és a rendszeres, naponkénti gyakorlás. Legyen csak egy, vagy két mondat a napi követelmény pl. igekötős igék, multidős igék, tulajdon, közös főnevek írása. Eredményre, vagy legalábbis a hiányok némi bepótlására biztos

számíthatunk. Szoktassuk rá gyermekeinket a helyesírási szótár használatára, kezelésére, főleg az 5-8. osztályosokat. Jártasságra tesznek így szert a betűrendes szótár helyes használatában, és így a különböző lexikonok kezelésében is. Gyakran kapnak az iskolában olyan feladatot, hogy pl. élővilágból, vagy földrajzból, de fizikából, kémiából is keressen, gyűjtsön a tankönyv anyagán kívül egy-egy állatról, tájegységről, fizikai és kémiai jelenségekről többet, érdekeset. Ezt szívesen végzik, mert elismerést, dicséretet kapnak érte, de tudásban is gazdagodnak. Nem egyszer előfordul, hogy ilyen feladatra csak diákotthonos gyermek kap megbízatást, mivel itt rendelkezésre állnak a lexikonok.

Ahol lehetőség van idegen nyelv tanításra, használja azt ki a diákotthon. A szervezés, lebonyolítás a diákotthonra hárul, de az eredményesség már közös öröm. Ahogy az óvódában már van heti néhány órás nyelvoktatás /pl.német, orosz, angol/ úgy az a diákotthonok alsó tagozatában is bevezetésre kerülhetne. Ebben a korban a legfogékonyabbak a nyelvtanulásra és a játékos oktatást hasznosan kitöltené a téli hónapok szabad idejét. Ugyanugy lehetne pl. eszperantó nyelvoktatást is bevezetni ott, ahol található lelkes oktató. Egyszerű rajzos szemléltető eszközök ezeket a foglalkozásokat is játékoossá tenné. A folyamatosság, következetesség betartása itt is feltétel, enélkül csak részeredmények érhetők el. Ma és a jövőben a szocialista és nyugati országok közti kapcsolat, turizmus, a nyelvtudást egyre inkább nélkülözhetetlenné teszi. Az alapokat most és ahol mód van rá, ott kell lerakni, Annak ellenére,

hogya a tantervi követelményt minden tanulónak el kellene sajátítani, egyesek ezt a nyelvi nevelés terén még nem érik el. Érje el a csoportvezető, hogy ezek a tanulók mindig megjelenhessenek a korrepetáláson. Kisérje figyelemmel a fejlődést és az osztályfővel karöltve próbálja felzárkóztatni ezeket a tanulókat. Ilyen kitartó, az életkori sajátosságoknak megfelelő következetes, rendszeres nevelői munkával eleget tesz a diákotthoni nevelő az anyanyelvi nevelés terén felállított követelményeknek.

d./ Matematika tanítás célja a tanulók bevezetése a valóságos világ legáltalánosabb értelemben vett térformáinak és mennyiségi viszonyainak tudományába: alkalmazásra képes, korszerű matematikai műveltség nyújtása, a matematikát kedvelő, becsülő, értő, ismerő és használni tudó fiatalok nevelése.

Feladat a tanulók fejlesztése:

- az emlékezés,
- a megértés,
- a konstrukció,
- az ítélőképesség,
- a motiváltság területén,

A cél és feladat 1-8. osztályokra vonatkozik. /Lásd bővebben az Általános Iskola Nevelés és Oktatás Tervének II. kötetében, illetve a Tanterv és Utasításban/.

Tudjuk, hogy a gyermek nem kész képességekkel születik, hanem csak bizonyos adottságokkal, hajlamokkal, amelyek megfelelő feltételek esetében kifejeződhetnek. A képességek azonban nem érnek meg maguktól, a külső hatások-

tól függetlenül, fejlesztésükben alapvető szerepet játszik a környezet és az oktatási folyamat. A diákokthoz feladatok, hogy az iskolával karöltve kiegészítse és fejlessze a gyerekek érdeklődését a szemléletesen észlelhető, alapvető matematikai összefüggések, változások, azonosságok, különbségek felfedeztetésével. Játékos formában állandó tevékenységben manipulációhoz kapcsoltnak kell létrehozni a később kialakuló elvont számfogalmaknak a konkrét szemlélet, a cselekvés szintjén szükséges alapját, bázisát. Minél gazdagabb matematikai tapasztalat anyagot biztosítunk a gyerekek számára, annál jobban megalapozzuk a matematikai gondolkodást, annál tágabb lehetőséget biztosítunk a későbbi matematikai megismerésnek. Alapvető feltétele ennek, hogy a gyermek érdeklődésének felkeltésén, fejlesztésén keresztül elérjük, hogy a matematikai jelenségek iránt fogékonyan, nyitott szemmel éljenek. Ezt csak úgy érhetjük el, ha biztosítjuk, hogy számolás kényszere helyett érdekes, örömeleménnyel járó tevékenység legyen számukra a matematika.

A hat éves gyermekek játékát figyelve, kérdéseiket, beszélgetéseiket hallgatva feltűnik, hogy érdeklődésükben matematikai elemeket is találhatunk. Ez abból származik, hogy a környezet, a mindennapi élet a gyerekek sok és sokféle matematikai jelenségekkel találkoznak, ezek közül sokkal személyes kapcsolatba is kerülnek. A gyermekek mindennapi élete nemcsak matematikai jelenségekkel van tele, hanem egyszerű matematikai műveletekkel is. Állandóan találkozik azzal, hogy valami több lesz, ha hozzátesznek, kevesebb, ha elvesznek. Ezen a tapasztalati alapon

kell a műveletek végzését is továbbfejleszteni. A diákok otthon is segítse elő, hogy a gyerekeknek minél több matematikai tapasztalatszerzésre legyen alkalmuk. Jó, ha itt is körül vannak véve összehasonlításra, viszonyításra, számlázásra, mérésre stb. alkalmas lehetőségekkel. A gyerekek ebben az életkorban saját tevékenységükön keresztül tanulnak legkönnyebben és legtöbbet. Ugy szervezzük a délutáni, vagy szabadfoglalkozásokat, hogy alkalmuk legyen tárgyakat, játékokat, képeket minél többet mozgatni, rakosgatni s megfigyelni a magatartás nyomán keletkező változásokat. A matematikához kapcsolódó tevékenység könnyen fárasztóvá válhat a gyermek számára. A fáradtság bekövetkezését elsősorban a mozgás, a manipuláció, a játékosság késlelteti, ellensúlyozza. Ha minden gyermek maga tevékenykedhet, meglepően sokáig örömmel foglalkoznak az ilyen feladatokkal. Ne azt tekintsük fő feladatunknak, hogy a matematikai ismereteket alakítsuk ki, hanem biztosítsunk lehetőséget számukra a matematikai tapasztalatok szerzéséhez, az önálló gondolkodáshoz. Akkor tudjuk helyesen megvalósítani ezt a feladatot, ha biztosítjuk a feltételeket ahhoz, hogy a gyerekek tevékenység közben maguk lássák meg a problémákat, maguk keressék az összefüggéseket és maguk igyekezzenek megoldani ezeket. Érje el a nevelő azt, hogy foglalkozás közben kérdések merüljenek fel, problémák fogalmazódjanak meg bennük, s fel is tegyék a kérdéseket illetve igyekezzenek a problémákat maguk is megoldani. Ha a gyerekek valamire rájönnek tevékenység közben, ha valamit felfedeznek, örömeiket juttassák kifejezésre.

Ez további felfedezésre ösztönzi őket. Olyan felfedezésekre gondolunk, amikor a gyerek az irányított, de lényegében önálló tevékenység közben megfigyel és kérdés, probléma merül fel benne, s végül gyakran próbálgatások eredményeként rájön valamilyen összefüggésre, a probléma megoldására. A probléma megoldással együtt jár a hibák elkövetése is. Alakítsunk ki olyan légkört, amelyben a tévedés a tevékenység természetes velejárója, amit ki lehet javítani, de nem hiba, nem kell miatta szégyenkezni. A legjobb, ha úgy szervezzük a foglalkozásokat, hogy a gyerek maga jöjjön rá tévedésére, és maga javítsa ki a hibát. A légkör az aktivitás légköre legyen. Már ebben a korai szakaszban is nagy hiba lenne, ha a gyerekeket csak arra szoktatnánk, hogy utasításokat hajtsanak végre. Olyan légkört biztosítsunk, amelyben bátran, szabadon megnyilatkoznak.

Napjainkban egyre jobban ráterelődik a figyelem a hátrányos helyzetű tanulók fejlődési problémáira. Akármennyire megfelelőek az adottságai is ezeknek a tanulóknak, részben környezetük sajátosságai, részben az óvoda hiánya, s ebből eredően nyelvi és gondolkodásbeli fejlődésünk, informálódási lehetőségeik, intellektuális impulzusok és motiváció alacsonyabb szintje stb. következtében objektíve, hátrányosabb helyzetbe kerülnek velük egykoru, intellektuális fejlődés szempontjából jobb körülmények között élő társaiknál. Ezért kiemelten kell kezelni az ilyen első osztályos / de a többi hátrányos helyzetű / tanulókat az értelmi nevelés /matematikai gondolkodás / és általában iskolai,

diákotthoni nevelés egészének összefüggésében.

A matematikai tananyagnak feldolgozása közben a tanulók megszerzik azokat az alapvető matematikai ismereteket, valamint számolási és problémamegoldási jártasságokat és készségeket, amelyek lehetővé teszik a termelés természet-tudományos, elsősorban fizikai alapjainak megismerését. Ezek az ismeretek szükségesek a termelés minden ágában a mennyiségi összefüggések megértéséhez és nélkülözhetetlenek a termelésben és a gyakorlati tevékenységben előforduló mennyiségi problémák megoldásában. Kialakul az a képességük, hogy a technikai jelenségek mennyiségi oldalát és térbeli viszonyait felismerjék, absztrahálják. Kísérje figyelemmel a csoportvezető az első osztályosok matematikai tevékenységét. Megfigyelései alapján mórje fel, hogy kik azok, akik a tárgyak összehasonlításában / személyek, jelek, jelenségek / a halmazokra vonatkozó állításokban, az összehasonlításban, a halmazok változtatásában, a rendezések megadott szempontjai szerint - nem tudnak eligazodni, tévednek. Szabadidőben, játékos formában kerestessen rakasson ezekkel a tanulókkal / szín forma, hozzátevés, elvevés stb./. Biztosítson logikai játékokat a diákotthon. Ismerje a csoportvezető a tantervi követelményt. Tartson szoros kapcsolatot az első osztályos nevelővel, és kezdetben próbálják együtt a lemaradást pótolni. Mindig tudja a csoportvezető, hogy mit kell a tanulóknak másnapra megoldani, elkészíteni. A 2-3-4. osztályban is ugyanigy kísérje figyelemmel a tanulók matematikai fejlődését. Ahol kell, ott mindig segítsen akár egyénnek, akár

egy kis csoportnak. Ha 1-5. osztályban a tanulók jól el-sajátították a tantervi követelményt, a 6-8. osztályban már lényegesen kevesebb segítséget kell adni. Ügyeljen arra a csoportvezető, hogy házi feladatát mindenki maga készítse el. Tudatosítsa, hogy gondolkodásuk, anyagismeretük nem fejlődik, ha másolják a feladatot. Kérdezze meg tanóra elején, van-e valami probléma a feladat megoldással. Ha kell, olvassák el közösen a szöveget /1-3-4-5. oszt./ és értelmezzék. Hívja fel a figyelmet a pontos számításokra /mechanikai számolás/. Ellenőrizze a matematikai feladatot, de ne javítsa, csak hívja fel a figyelmet a számítási hibákra. Törekedjen a nevelő arra, hogy a tanulók tanuljanak meg gondolkodni. Biztosítsa a csoportvezető az időt, helyet és zavartalan körülményt a korrepetálásra. Ha van különórás tanulója a csoportban, ügyeljen a nevelő arra, hogy az órákon pontosan megjelenjen. Kísérje figyelemmel az ilyen tanuló fejlődését. Feltétlen tartson kapcsolatot az iskola nevelőivel /fejlődés, lemaradás, elcsavargás/. Jó, ha a diákok otthonban különórás füzetet vezetnek. A tanuló induláskor is, megérkezéskor is mutassa be füzetét, s azt mindkét nevelő írja alá.

d./ Műveltségi követelmény

Műveltségünkben a természettudomány és a technika azt a helyet foglalja el, amely a társadalmi fejlődésben, az életben betöltött nagy szerepe alapján megilleti. A természettudomány és a technika őket megillető helyében szó sincsen a társadalomtudományi tárgyak háttérbe szorításáról.

A természettudományi és technikai ismeretek önmagukban

erkölcsi és politikai szempontból közömbösek. Ugyanazoknak a természettudományi és technikai ismereteknek a birtokában az egyik ember lehet a szocializmus hive, a másik pedig annak megátalkodott ellensége. A társadalomtudományi tárgyak segítik az embert, hogy felismerje helyét és kötelességét a társadalomban, hogy az emberi haladás ügye mellette álljon, hogy a természettudomány és a technika nagy eredményeit is az emberi haladás érdekében és ne ellene használja fel. A természettudományi tárgyak /fizika, kémia, biológia/ tantervi anyagának feldolgozásának folyamán a tanulók megszerezhetik azokat az alapismereteket, amelyek a fő termelési ágakat illetően a termelés természettudományi alapját alkotják /cél, feladat: lásd a Tanterv és Utasításban! /. Mint a többi tárgynál is, a diákokthoz célja és feladata azonos az iskola céljával és feladatával. Az elméleti órákon támaszkodhatnak a gyakorlati munka során szerzett tapasztalatokra. A fizika főképpen az energetika, az anyagok mechanikai megmunkálása, a termelés általános gépesítése és villamosítása, az automatizálás, a közlekedés és híradástechnika tekintetében: a kémia elsősorban a vegyipar, az ipari és mezőgazdasági termelés, a kemizálás, a fémkohászat, az alapanyaggyártás, a hőtermelés és felhasználás tekintetében: a biológia pedig a mezőgazdasági termelés tekintetében nyújt tudományos alapismereteket.

A természettudományi tárgyak mindegyike feltárja a tanulók előtt olyan ismereteket, amelyek a főbb területeken a termelési technikának és technológiának tudományos alapjait alkotják. A politechnikai képzés igényének azonban

mindhárom tantárgy csak akkor tehet eleget, ha:

- a tananyag kiválasztásában, elrendezésében és feldolgozásában a politechnikai képzés szempontjai - más szempontokkal összhangban - érvényesülnek,
- a tananyag feldolgozás kapcsolódik a gyakorlathoz, a termeléshez, valamint a tanulók gyakorlati munkaoktatásához és - ahol ilyen van - szakmai képzéséhez,
- a tanulóknál fejlődik a készség az elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazására, gyakorlati problémáknak az elsajátított ismeretek alapján való megoldására,
- a tanulói kísérletek és laboratóriumi jellegű gyakorlatok végzése révén a tanulók jártasságot szereznek a különböző mérő- és ellenőrző eszközök használatában, és fejlődik kísérletező készségük, kutató szellemük.

Mindehhez nagymértékben hozzájárulnak a diákokthoz különböző szakkörök. Vizsgáljuk most egyenként a diákokthozi lehetőségeket:

Modellező szakkör : lehetőséget ad a jártasság kialakítására, a gépek, szerkezetek, modellek szereléséhez szükséges szerszámok és eszközök kiválasztásában és használatában. A szükséges és megfelelő pontosságú mérések elvégzésében, a műszaki rajz és egyéb grafikus ábrázolásban, azok olvasásában. Biztosítja a tanulók önállóságát azáltal, hogy munkájukat önállóan tervezhetik: egyénileg kezdeményezhetnek, önellenőrzést végezhetnek. Ez aktivitásra sarkallja a tanulókat, ezáltal fejlődik a technikai gondolkodásuk, kritikai érzékük, konstruáló képességük. Ismerje meg aké- ziszerzámok mellett a megfelelő gépi szerszámokat és ne- velői irányítás mellett használja is azt. A szép és gondos

munka elvégzése nemcsak sikerélményt biztosít a gyermek számára, hanem a tanulók szépérzékének, kezűgyességének fejlesztéséhez, valamint az egészséges munkavégzési szokások kialakításához, az egészséges testi fejlődéshez is segítséget ad. A közösségben végzett jó munkaszervezéssel kialakul a tanulók jó munkafegyelme és a munkához való szocialista viszonya is.

A diákotthon feladata: biztosítani a személyi és tárgyi feltételeket. A körülményekhez képest lehetőséget kell adni a kicsiknek is a szakkörben való tevékenységre. A kisgyerekeknél - ha már ügyesen tudják kezelni a fémépítő szerszámait, ha már egy egyszerű tárgyat önállóan el tudnak készíteni - elősegítettük az iskolai cél és feladat elérését. Adjon a csoportvezető lehetőséget szakkörön kívül is papír vágásra, tépésre, gyurmázásra, fafaragásra a szabadidőben.

A mezőgazdasági szakkör: elsősorban őszi, tavaszi időszakban működik. Tevékenysége részben gyakorlati, részben elméleti jellegű. Feladata: a már meglevő ismeretekre, jártasságokra alapozva megismertetni a tanulókat a mezőgazdasági termelésben legáltalánosabban használt kézi- és gépi eszközökkel, növénytermesztés és állattenyésztés elemeivel. A tanulók üzemlátogatás keretében ismerjék meg a legfontosabb erő- és munkagépeket, a nagyüzemi talajművelést, növénytermesztést, állattenyésztést. Ha lehetséges - kérjen a diákotthon a termelőszövetkezettől, állami gazdaságtól földet, ahol a tanulók a gyakorlatban elvégezhetik az elméletben tanultakat. A termelt növény /pl. retek, zöldhagyma, gyökér, sárgarépa, zeller stb./ fedezné részben a di-

áktotthon konyhájának szükségletét. Ha mód és lehetőség van rá, foglalkozzanak kisállattenyésztéssel / pl. nyúl, galamb stb./. Ezen a foglalkozásokon a tanulók hasznosíthatják a más tantárgyakban szerzett ismereteket, s ilyenképpen tevékenységük szintetizáló funkciót tölt be.

A diáktotthon biztosítsa a foglalkozásokhoz szükséges szakirodalmat. Azért is hasznosak ezek a foglalkozások, mert a tanulót leköti a változatos, sok élményanyagot biztosító, fordultatos, különféle izmokat és képességeket sokoldalúan fejlesztő fizikai munka. Munkaszeretetüket vagy ellenérzésüket a fizikai munkával szemben a szülői ház határozza meg nagymértékben. Az a gyermek, aki otthon is kap fizikai munkafeladatokat - márpedig a tanyai gyermek kap - ügyesebben, az iskolában és diáktotthonban is szívesebben végez fizikai munkát. Munkakedvüket általában az érzékelhető elismeréssel, vagy komoly anyagi haszonnal járó munkafeladat növeli. Ügyeljen a nevelő a munkavégzés intenzitására, mert a lelkesedés elsősorban azon fordul meg, hogy a vállalat pedagógiai előkészítése milyen volt. A hosszabb vállalat teljesítését messzemenően megszabja, hogy a célkitűzés után érik-e további pedagógiai jellegű serkentések a tanulót. Ha már általános iskolás korban megszerettetjük tanulóinkkal a fizikai munkát, a nyár folyamán is elmegy dolgozni, s mivel a nyári munka keresettel jár, ez növeli büszkeségüket, s tekintélyüket. Társadalmi /mezőgazdasági/ munkákat is szívesen végeznek, de ez igen gyakran együtt jár az ilyen munkákat sokszor kísérő "rendki-

vüli körülmények" szeretetével. A munkát általában nagy lendülettel kezdik, de erejük és az újdonság csökkenésével fokozódik türelmetlenségük. A fizikai munkát nagyon szeretik, de csak akkor, ha nem tart sokáig. Különösen a gyenge képességű, de alapjában jóindulatu tanulók azok, akik ilyenkor megkettőzött erővel igyekeznek átlagon felüli teljesítményt nyújtani. Általában a munka megszervezése, a pedagógiai feltételek megteremtése nagyban hozzájárul a 7-8. osztály munkakedvéhez. Minden munka népszerűtlen lesz, ha állandóan beleszólna a végzésébe. Legyen hát feladata a csoportvezetőnek, hogy tartsa mindig ébren a tanulóknak a munka iránti kedvet, dicsérje a jó munkavégzőket és marasztalja el a lustákat.

Háztartási, kézimunka szakkör:

Cél: nyújtson mindkét szakkör a tanulóknak olyan széleskörű ismereteket, amelyek általánosan használhatók és kelendő alapot adnak további tanulmányaikhoz és önképzésükhöz. Alakítsa ki jártasságot az alapvető manuális tevékenységek körében, fejlessze a tanulók értelmi képességeit, esztétikai érzékét, kezűgyességét. Alapozza meg a munkához való helyes viszonyt, értesse meg a tanulókkal, hogy egész életünk alapja a munka. Hasson oda, hogy mindkét tevékenységi forma segítse elő a tanulók helyes pályaeorientációját, illetőleg pályaválasztását / vendéglátóipari szakma, ruhaipari szakma stb./.

Feladata: arra kell törekednünk, hogy a gyerekeknek választékos legyen az ízlésük. A diákotthonban a jó ízlés fejlesztésére gyakran kínálkozik alkalom pl. diákotthonunk díszítésére a népművészeti hagyományokat őrző, népművészeti

tálakat, kancsókat stb. alkalmazzuk. Tanulóink művészi jellegű tiszavidéki keresztaszemes falvédőket, kis terítőket készítenek. Ha most felhívjuk a figyelmüket népünk, illetve más népek művészi alkotásaira, kicseire, így később saját otthonukat is izlasesen tudják díszíteni. Adjunk kezükbe kézimunka szakkönyvet, melyekből megismerhetik tájjellegű népművészeti hagyományainkat. Ezek a foglalkozások nagy segítséget adnak, főleg 5-6. osztályban az iskola kézimunka tantervi anyagának elsajátításához. Ismerkedjenek meg a foglalkozások alkalmával a konyha gyakran használt villamosgépeivel. Készítsen egyszerű ételeket, süteményeket, tudjanak izlasesen elkészíteni egyszerű hideg és meleg szendvicset. Tudjanak izlasesen, de a hétköznapiaknak, vagy az ünnepeknek megfelelően megteríteni. Itt is gyakorolják a kulturált étkezést. Követeljük meg a higiénia legalapvetőbb szabályait a konyhai tevékenység alkalmával.

e./ Esztétikai nevelés:

A gyerekek sokoldalú kommunista nevelése elképzelhetetlen alapos, tartalmas esztétikai nevelésük nélkül. A gyereket arra kell nevelnünk, hogy fel tudják fogni, helyesen tudják értelmezni, át tudják érezni a szépet a művészetben, a társadalmi életben, a környezetükben, a természetben és hogy minél több szépet tudjanak maguk is létrehozni. A Marxizmus azt tanítja, hogy az emberek viszonya a világhoz sokoldalú, ennek a sokoldalú viszonnak egyik lényeges oldala a valósághoz való esztétikai viszonyulás,

amely nélkül a világhoz való viszonyunk nem lenne teljes, nem lenne igazán emberi, nélküle megszegényednének, megcsönkúlnának emberségükben. Meg kell különböztetni egymástól az esztétikai nevelés és a művészi nevelés fogalmát. A művészi nevelés része az esztétikai nevelésnek, az esztétikai nevelés azonban tágabb körű fogalom. A szép nemcsak a művészetben tárul fel, hanem a másfajta emberi alkotásokban a természetben, a környezetben. A diákokotthonban elsősorban adott az esztétikai nevelés kettős feladata:

- a gyerekeket képessé kell tenni a szépség felismerésére és élvezésére, jó ízlést kell kifejleszteni bennük,
- a gyerekeket magukat is szépség alkotóivá kell nevelnünk ki kell bontakoztatnunk a bennük meglevő adottságok alapján művészi alkotóképességeiket.

A gyerekek jó ízlésének kifejlesztése teszi számunkra lehetővé, hogy helyes esztétikai ítéleteket alkothassanak, hogy megkülönböztessék a valóban szépet a lapostól, a selejttestől, a sekélyestől. Rossz ízlésre vall, ha valaki gyönyörködik a külső cicomában, a rikitóban, az üres, tartalmatlan ragyogásban. A rossz ízlésű ember nem tudja meglátni az egyszerű, szerény, nem hivalkodó formában kifejeződő szépséget. Ha a tanuló látja környezete tisztaságát, esetleg aktív részese a tisztaság megteremtésének, állandó igény alakul ki benne az otthoni környezet, majd később saját otthona tisztaságáért. Ezért maradéktalanul végezze el a tanuló a naposi feladatát /rend, tisztaság, hálókban, tanulóknban/ terítsen meg az ebédlőben úgy, hogy minden

az asztalon és a helyén legyen. A naposnevelő segítsen ebben irányítással, a terítés helyes módjának bemutatásával. Alakítsák ki a csoportvezetők a tanulóknak a szép és kulturált étkezés igényét. Először beszélgessenek arról - kötetlen beszélgetés alkalmával - hogy mit nem illik tenni étkezés közben, majd arról, hogy hogyan illik étkezni. Szabadidőben - főleg a kicsiket és az új tanulókat vigye be a csoportvezető az ebédlőbe, gyakorolják a terítést, vagy az étkezéshez szükséges eszközök tálcára rakását. Gyakorolják a kés, villa használatát. A nevelő kezdetben ha szükséges, engedje a kanállal való étkezést. Fokozatosan szoktassa a tanulót a kés, villa használatára. Ha a gyerekekben kialakul a szép, egyszerű iránti igény, öltözködésük formálásában nem lesz sok tennivalója a nevelőnek. Az 1-3., 4-5. osztályos tanulóknak még a szülő választja ki ruhadarabjait és sajnos sok csunya formájú, ríktó diszítésű darab kerül a tanulóra, de a 6-8. osztályos tanulóknak már vannak igényei. Ha jól kialakítottuk, formáltuk, választékossá tettük a tanuló izlését, akkor egyre kevesebb izléstelen ruhadarabbal találkozunk, és diákjaink észre fogják venni a szépet, a művészt az irodalomban, a zenében és a képzőművészeti alkotásokban is. Élvezni fogják a szépet nemcsak környezetükben, hanem a természetben is. Ebben az esetben meg fogják látni szépséget az emberi cselekedetekben, magatartásban, a munka erőfeszítéseiben és eredményeiben, a tudományba, a közösség, a társadalom életében. Bár az esztétikai nevelésnek tantervileg is biztosított lehetőségei vannak /pl. irodalom, ének, rajz, gyakorlati órák/ mégis az a véleményünk

hogy az esztétikai nevelés tanórán kívüli formáinak szélesítésére van inkább lehetőség, s ez a lehetőség elsősorban a hétközi otthonokban adott, aknázzuk tehát ki.

Tanulóinkra jellemző, hogy a felnőttektől amit látnak, hallanak, azt szívesen utánozzák. Ez elsősorban a kicsikre vonatkozik, de szívesen választanak példaképet környezetükből a nagyok is. Ezért ügyeljenek a csoportvezetők arra, hogy környezetük, beszédük, öltözködésük, magatartásuk, viselkedésük olyan legyen, hogy példájukkal hatni tudjanak a tanuló esztétikai, értelmi, erkölcsi, politikai fejlődésére. Olyan kapcsolatot kell létrehozni a nevelés folyamatában, ahol egyik oldalon a nevelő, a másik oldalon a tanuló áll. A két oldalt eleven, ható áram kell, hogy összekapcsolja, mely ha megszakad, a nevelésben zavarok keletkeznek.

A mi pedagógiánk, s szocialista pedagógia nem korlátozza a viszonyt egy pedagógus és egy növendék páros viszonyára. A szocialista pedagógia központi eszméje a közösség. A nevelés folyamatát, tehát úgy kell értelmeznünk, mint a nevelőközösség és a gyerekek közösségének viszonyát. A diákotthoni tanulói közösség előtt tehát álljon példaképként az egész nevelői közösség.

f./ A diákotthonban a testi / szomatikus/ nevelés: terén fejlessze tovább az óvodai nevelés mozgásos játékát - vagy szabadidőben pótolja azt - amely elősegíti a tanulók anatómiai és élettani fejlődését, növeli szervezetük erejét, ellenálló - teherbíró - alkalmazkodó képességüket, edzettségüket. Fejlessze a diákotthonban a gyerekek termé-

szetes mozgását: futást, ugrást, dobást, /körjátékok, labdajátékok / fokozza az ügyességet, gyorsaságot, az erő-és az állóképességet. A testi képességek állandó fejlesztése eredményeként tanulónk a kötetlen foglalkozásokon bátrabbak lesznek, nem tartanak az elmarasztalástól, és így hozzásegítik a gyerekeket az iskolai kötött foglalkozások eredményességéhez. A diákotthoni sikerélmények nagyobb önbizalmat adnak nekik. Ezekkel a játékos foglalkozásokkal felkeltjük a testnevelés iránti vonzalmukat.

Az óvoda hiányában főleg az 1-3. osztályosokat segítjük át így a nehézségeken. Az iskoláskort megelőzően a gyermek fő tevékenysége a játék. Nem erőszakolható a 6-10 éves gyermekekre az iskolai munka mellett, a percről-percre beosztott foglalkozás betartása. Adjunk időt, lehetőséget nekik a játékra. Szükség is van erre az iskolai feszült munka után. A testnevelés az iskolai tantárgyak között mindenkor elsősorban a testi nevelést szolgálja. A testnevelésben az edzés nem kizárólag a játékokkal, a testgyakorlatokkal történik - bár ez a fő eszköze, - hanem a természet erőivel is. Így a hűvös téli időszakban a diákotthon is vigye, küldje a tanulókat a szabadba, ahol megfelelő mozgással, korcsolya, szánkázás stb. - összekötve igazán hatásos az edzés. A tavaszi, őszi hónapokban - amikor lehet - labdázzon, futkározzon stb., mert a test edzése így a levegő és a napfény hatásával párosul.

A testnevelés a tanulók mozgáskulturájának a fejlesztését is szolgálja. Bár az iskolában olyan tevékenység formák szerepelnek, amelyek hozzájárulnak az alapvető mozgás-

műveltség kialakításához, de csiszolásra, gyakorlásra lehetőséget a diákotthon biztosít / pl. népitánc, népi játékok tanulásával, játszásával/. Már az 1-3., de a többi osztályokban is lehet egyszerű lépéseket, forgásokat, lábmozdulatokat végeztetni, ami az 5-8. osztályokban néptáncok formájában terjedne ki. Hozzon létre a diákotthon pl. citerazenekart, vagy használja ki a tanulók zenei tudását pl. zongora, hegedű, és zenével, énekkel kísért néptánc életképes megmozdulás lesz. A tanulók tanórán kívül önkéntes sporttevékenységére az általános iskolában az uttörőmozgalom keretében van mód. Segítse hozzá a diákotthon az iskolákat a sport terén elért eredményekhez úgy, hogy biztosítson lehetőséget a gyakori edzésekre. Tudatosítsa a tanulóknak, hogy ez tőlük áldozatot követel, tehát szabadidejét fel kell áldoznia, de ismerje el a tanuló sikereit, sőt az Otthongyűlésen hozza ezt a diákotthon lakóinak tudomására is. Biztosítsa a lehetőséget a diákotthon a gyógytestnevelésen résztvevők számára is, hogy a tanulók minél előbb visszanyerjék testi teljesítőképességeiket, munkaképességüket, vagy ha ez nem lehetséges, legalább olyan adottságokra tegyenek szert, mely felkészíti őket a mindennapi élet útján járó terhelések károsodás nélküli elviselésére. Ennek érdekében figyeljen fel minden rendkívüli esetre, rossz testtartásra, feltűnő fáradékonyságra, hogy időben elejét vegyék a komolyabb bajoknak. Ha tanulók csak kismértékű elváltozásban szenvednek, ügyeljen a csoportvezető arra, hogy az orvos által meghatározott ideig könnyített testnevelésben részesüljenek. Ne terhelje ezeket a tanulókat tulzottan, fizikai munkával csak akkor,

ha elérték azt az egészségi szintet, amit a normál gyerekek.

A különböző tantárgyak, így az általános iskola 1-4. osztályában a környezetismeret és az olvasás tartalmaznak személyi és közegészségügyi ismereteket. Itt megismerkednek testtani alapismeretekkel, a csontváz, az izomzat szerepével, a tüdő, a szív működésével. Ismereteket szereznek a tisztálkodás fontosságáról, eszközeiről és elsajátítják a testápolás legalapvetőbb módjait. Megismerkedhetnek a helyes öltözködésnek, a betegségek megelőzésének szabályaival. Nemcsak elméletben találkoznak a megfelelő ismeretekkel, hanem gyakorolják is azt. Itt lép be a diákok otthon a következetes, folyamatos, rendszeres gyakorlással. Válgják igényükké az étkezések előtti, a wc használat utáni és a munka megkezdése előtti kézmosás. Igényeljük a napi fürdést, tisztálkodást. A diákok otthonok ehhez biztosítsák a kívánt feltételeket. Tanítsa meg a gondozónő, vagy csoportvezető a tisztálkodás mozzanatait, menétét. Az 1-3. osztályosoknak ha kell, segítsen is. Ne engedjék a nevelők, hogy szappan nélkül tisztálkodjanak a tanulók. A higiénia érdekében szokják meg a fürdősapka használatát. Ügyeljenek a csoportvezetők arra, hogy a tisztálkodási eszközök mindig hiánytalanul rendelkezésre álljanak. Válgják igényükké az esti, reggeli fogmosás. Ne engedjék a csoportvezetők, hogy a gyerekek egymás fogkeféjét használják. Ellenőrizze és biztosítsa a nevelő a kifogyott fogkrém, szappan stb. azonnali pótlását. Tudatosítsa a rendszeres fogmosás jelentőségét, a fogbetegsé-

gek, a szuvasodás megelőzésében. Biztosítsa a lehetőséget arra, hogy ne csak az iskolai fogászaton jelenjen meg, hanem ha szükséges, azon kívül is. A fogszabályozásra utalt tanulónál kísérje figyelemmel, hogy rendszeresen használják-e a fogszabályozót. Ha ellenőrzésre kell menni, adjon erre módot és lehetőséget.

A diákotthonban először bekerülő pajtásokat a csoportvezető, gondozónő, vagy nagyobb pajtás, vigye el az otthon számára kijelölt egészségügyi intézményekbe /egészségház, gyógyszerár, kórház stb./. Ha van saját orvosi rendelőjük mutassák azt meg a pajtásoknak, mutassák be nekik az orvost is.

A környezetismerete és az olvasás című tárgyak a gyermekbaleseteket megelőző ismereteket is feltárják, de kevés idő jut az utcai közlekedés begyakorlására. A tanulók az első hetekben a - főleg a kicsik - a csoportvezetővel együtt menjenek iskolába. Mutassa meg nekik a zeb-rát - ez a gyalogátkelőhely - és azt, hogy az első pár álljon meg az útszélén, hogy a csoport minden tagja felzárkózhasson. Ha közel van az iskola, akkor is többször vigye el a csoportját az utcai forgalomba, ez jó alkalom a város nevezetességeinek megismerésére is.

Az élővilág című tantárgy tantervében lényegében folytatódnak az ember szervezetére, élettanára és egészségtanára vonatkozó ismeretek. Mivel anyagként ez majd csak a 8. osztályban szerepel, ezért már az 5. osztályos csoportvezetőre feladatként hárul, főleg lányoknál, az egészségügyi felvilágosítás. Mivel gyermekeink korán érnek, már

ebben a csoportban beszélni kell róla /pl.hogyan készüljön fel, mit tegyen, hogyan tisztálkodjon/. Tudja azt, hogy a lány wc-ben miért van a tároló, és tudja azt is, milyen bajok származnak abból, ha nem használja. Ha a diákokotthonnak orvosa van, ezt a felvilágosítást ő végezze el.

A testi neveléssel összefüggésben kell említést tenni a gyakorlati foglalkozások című tantárgyakról is. A fizikai munka nagymértékben hozzájárul a tanulók ügyességének, mozgás koordinációjának fejlesztéséhez. A mezőgazdasági munkák az edzettség növelését segítik elő. Bár a tanyai gyerekek otthon gyakran foglalkoznak mezőgazdasági munkával, ha lehetőség van rá létesítsenek a diákokotthon mellett is konyhakertet. Ha szervezetten, tehát szakember irányításával folya a mezőgazdasági munka, akkor ez hozzájárulna a konyha nyersanyagszükségletének biztosításához. Pl. gyökér, sárgarépa, zeller termesztése. Esetleg kora tavasszal retek, vagy ősszel hagyma dugtatása biztosítaná a tavaszi retek, hagyma ellátást. Nem beszélve a szabadidő helyes felhasználásáról.

A tanulók egészségügyével, egészséges életmódjával, a testi épség védelmével kapcsolatos problémák megbeszélésére jelentős keretet biztosít az osztályfőnöki óra is. Ahogy ezen az órán helyet kapnak a személyi és környezet higiéniai kérdések /iskola, osztályterem, műhely tisztsága / a diákokotthonban, mely a tanulók heti otthona, fokozottabban foglalkozzunk ezekkel a kérdésekkel.

Az egészséges életmód tárgyi feltételeit, a táplálko-

zás kalória szükségleteit a legmesszebbmenőig biztosítsa a diákotthon. Közösén állítsuk össze a csoportok napirendjét, amelyben a kötött foglalkozásokon kívül feltétlen biztosítsunk időt a tanulók mozgásigényének kielégítéséhez. Ha szóba kerül az életkornak megfelelő nézőpontból a nemihigiénia, akár egyénileg, akár csoportosan adjunk mindig a kérdésre választ.

A tanítási órák keretében folyó testi nevelés nemcsak az egyes tantárgyak tartalmával szoros összefüggésben valósul meg, hanem attól független nevelési feladatok is vannak. Nyilvánuljon ez meg mindennek előtt a helyes testtartásra való nevelésben. Ül a tanuló az iskolában a padban, ül a tanórán a diákotthonban és egyéb foglalkozásokon is. Biztosítson a diákotthon olyan lehetőséget, hogy az életkornak megfelelő butorzatot kapjon a tanuló /asztal, szék/. Ha mód van rá, kerüljék a zsufoltságot, a szoros ülést. Gondosan ügyeljen a csoportvezető arra, hogy helyesen üljenek a széken, mert a hanyagtartás rögződik és könnyen gerincdeformálódáshoz vezet. De figyeljen fel a feltűnően rossz testtartású gyerekekre is, ha figyelmeztetéssel nem tud a rossz testtartáson változtatni, feltétlen küldje orvoshoz. Ne terhelje túl üléssel a diákotthon sem a gyereket, mert a több órás ülés nagymértékben terheli az izomzatot, mely végülis fáradtságot vált ki. Ügyeljen a csoportvezető a helység kellő oxigén ellátására. Az egészséges életmód egyik feltétele a helyes öltözködés. Hasson oda - a szülőkkel beszélgetés során - hogy ne öltöztessék túl gyermeküket. Iskoláink, de maga a diákotthon is jól fűtött.

Nem kell a hosszú jéger alsó, hosszú ujju jéger felső. Ha a szülőt nem tudja a nevelő meggyőzni erről, akkor győzze meg a gyereket, mikor a meleg helységben szakad róla a víz. Hasson oda a nevelő, hogy hét végén a gyerekek hazavigyék a szennyest. Szoktassa rá a gyerekeket a legalább kétszeri heti tiszta fehérnemű váltásra. A testi nevelés iskoláskorban olyan feladatok megoldását szolgálja, amelyek a tanulók egész életére, egészségére befolyással vannak. Éppen ezért az e téren elkövetett mulasztások későbbi életkorban szinte pótolhatatlan hiányt okoznak. Ezért jó, ha a hátrányos helyzetből a diákotthon már hat éves korban kiemeli a gyermekeket.

Míg az iskola főleg tanulmányi téren felel meg a társadalmi elvárásoknak, addig a diákotthonnak elsősorban felelősnek kell éreznie magát a jövő nemzedék egészségéért /iskolával karöltve/. A séták, a kirándulások, a túrák még akkor is sok testnevelési mozzanatot tartalmaznak, ha tanulmányi célból szervezi az iskola. Szervezzen az iskola kimondottan testi nevelés céllal is kirándulást, amelyek viszont mindig tartalmaznak a nevelés egész területével összefüggő mozzanatoakat. A testi nevelés feladatainak maradéktalan megoldása a szocialista pedagógiában megkerülhetetlen követelmény.

g./ A tananyag általános felsorolásáról a tantárgyak követelményrendszerére helyeződött át a hangsúly.

A műveltség szélesan értelmezett felfogásának megfelelően, amely a műveltséget az ismeretek, képességek, világnézet, magatartás egységeként határozza meg, a tanter-

vek a hangsúlyt a hagyományos tananyag felsorolásáról a követelményrendszerre helyezi át. A tanítási gyakorlatban ugyanis az egyes tantárgyak keretei között nem csupán ismereteket kell átszármaztatni, hanem erre alapozva a tanulók képességeit világnézetét, magatartását is alakítani kell.

A követelményrendszer megvalósításához szükséges, hogy a legmesszebbmenő segítséget megadja a diákotthon. Magyar nyelv és irodalom terén, a szóbeli és írásbeli kifejezésnél:

- mondassuk el a tanulóval összefüggően az olvasottakat, az egyéni tapasztalatokat,
- nevelői segítséggel ismerje fel önállóan a természetre és társadalomra vonatkozó jelentősebb információkat,
- tudja megmagyarázni a szavak és kifejezések jelentését az értelmező és helyesírási szótár segítségével,
- tudjon önállóan eseményt megfogalmazni írásban,
- tudjon írni levelet, üdvözlőt,
- fokozzuk a tanulók néma olvasásának gyorsaságát,
- olvasson helyesen, hangosan is.

Az általános iskola 5-8. osztályában folyó irodalom tanulásnak szervesen rá kell épülnie az 1-4. osztályban folyó olvasmány tárgyalásra. Mivel az oktatómunka olyan ismeretek nyújtása, amelyek megszerettetik az irodalmat, olvasókká nevelik a gyerekeket, alkalmassá teszik élmények befogadására, a művészi szép felismerésére, legyen a diákotthon feladata, hogy a tanulók ilyen irányú igényét könyvtárak változatos, sokoldalú bővítésével kielégítsék. Ad-

jon a nevelő segítséget a könyvek kiválasztásában, a könyvtárban történő eligazodásban.

Nyelvtan és helyesírás:

- a már említett módon /gyakorlófüzet /javítsuk helyesírásukat tollbamondással,
- játékos formában /kártya segítségével/ ismertessük fel az egyes nyelvi fogalmakat: ige, igaidők, multidő, stb.
- szintén kártyáról ismerjék fel a mondat fő- és bővített részeit, bővitményeit,
- hassunk oda, hogy írásbeli munkájuk tiszta, könnyen olvasható legyen,

A nyelvtan tanítása egységes folyamat az általános iskola 2. osztályától a 8. osztályig. A felső osztályokban tehát folytatjuk az alsó osztályoknak arra irányuló törekvését, hogy az ösztönös nyelvhasználatot fokozatosan tudatossá tegyünk, tovább fejlesszük a tanulók szóbeli és írásbeli kifejezőképességét, azaz biztossá tegyük helyesírásukat. Bővítsük aktív és passzív szókészletüket. Ebben a diákotthoni nevelő annyi segítséget adjon, amennyit a tanulók igényelnek.

Matematika:

- segítse a csoportvezető, főleg a gyengébb tanulókat milliószámkörben írni, olvasni, számjegyek jelentését elmondani,
- segítsen a négy alapművelet mechanikus számolásának megtanításában,
- segítsen az egyszerűbb törtszámok nagyság szerinti rendezésében, ha kell szemléltessen, eszközzel rendelkezzenek,

- ha úgy látja a nevelő, hogy a tanulók nem értik a szöveges feladatot, olvassák el közösen és értelmezzenek,
- biztosítsa a nevelő, hogy a szükséges sikidomok, mint szemléltetőeszközök mindig elkészüljenek,

Az 5-8. osztályok matematika anyagához jóval kevesebb segítséget kell adni, ha az alsó osztályok tantervi követelményeinek jól megfelel a tanuló. Ha úgy látja a tárgyat tanító nevelő, hogy az osztály nagyrésznél probléma van, egyénileg vagy csoportosan foglalkozzon velük. A diákotthonos nevelő feladata, biztosítani a zavartalan korrepetálást, a hiánytalan megjelenést és figyelemmel kísérni a haladást.

Földrajz:

- főleg az 5. osztályban adjon segítséget a csoportvezető a követelmény elérésében,
- segítse őket a térkép használatában, ne engedje, hogy a földrajzi leckét térkép nélkül tanulják,
- határozottan tudják megmutatni a szomszédos országokat, tudják a térképen a fő világtájakat,
- ha a tanuló földrajzi fogalommal nincs tisztában, akkor egyénileg, szabadidőben adjunk neki felvilágosítást,
- szervezzünk úgy tanulópárokat - ha lehetséges - hogy a jobb tanuló tudjon segítséget adni a gyengébbeknek,
- ha látjuk, hogy valaki feltűnően érdeklődik a tárgy iránt, biztosítsunk számára szakirodalmat.

A felsőbb osztályokban ugyanilyen aktivitást igényeljen a nevelő a tanulótól. A nevelő tudja, hogy tanulói mivel foglalkoztak a 6. /Európa, Szovjetunió/, a 7. / Ázsia, Afrika, Ausztrália és Óceánia, Amerika, Sarkvidékek/, a 8. / Ma-

gyarország, a Föld és világegyetem/ osztályban. Ügyeljünk arra, hogy a gyerekek ismerjék a térképjeleket. Keltsük fel érdeklődésüket az egyes tájegységek, országok, városok iránt. Keressenek, böngésszenek a térképen! Okozzon nekik örömet, ha valamit megtaláltak, jól megmutattak, jól meghatároztak. Tanóra után, szabadidőben játszunk "ki mit tud"-ot. / pl. tudsz-e az adott ország felszínéről, éghajlatáról, ásványkincséről, mezőgazdaságáról stb./ Az ilyen iskolán kívüli segítségnyújtás nagymértékben hozzájárul az ismeretek bővítéséhez, megszilárdításához, a tanulók képességeinek növeléséhez. Ha naponta sikerélményhez juttatjuk a tanulót, magatartása lassan megváltozik, igényesebb lesz önmagával szemben, de lassan tanulópárjával és a közösséggel szemben is. Munkához való viszonya jó irányba alakul, ez kifejezésre jut osztályzataiban is, ami további jó munkára ösztönzi.

h./ A nevelő módszertani szabadsága

Tudjuk, hogy az általános iskola célja megalapozni a szocialista ember személyiségének az ismeret - világnézet - magatartás egységében történő kialakítását, a társadalmi műveltség alapvető javainak az életkor lehetőségeit figyelembe vevő feldolgozás útján, építve a fiatalok munkájára, tapasztalataira. Képesse kell tenni a fiatalokat arra, hogy cselekvően vegyenek részt a fejlett szocialista társadalom építésében, hazánknak aktív állampolgáraivá, öntudatos dolgozóivá, védelmezőivé válhassanak.

Éppen ezért a fejlett szocialista társadalom építésének a kulturális nevelőmunka erősítésének követelményei kiszélesítik az általános iskola alapozó szerepét. Ezzel

párhuzamosan bővül a diákotthon alapozó szerepe is. Az alapozó szakasz elsősorban az 1-3. osztályokra tehető. Nagy feladat hárul itt mind az iskolai, mind a diákotthoni nevelőre. Pótolni kell az óvoda hiányát, az értelmi, világnézeti, erkölcsi, politikai, közösségi, politechnikai, esztétikai, testi nevelés terén.

A művelődésügyi miniszter 154/1970. /M.K. 12-20/MM. sz. utasítása szabályozta az általános iskolai tanulmányokra előkészítő foglalkozások szervezését, mely némileg pótolja az óvoda hiányát. A jogszabály 1. pontja meghatározza, hogy ott kell szervezni előkészítő foglalkozásokat, ahol nem működik óvoda, illetőleg férőhely hiányában nem biztosítható az arra rászoruló óvodáskorú gyermek nevelése. Meghatározza, hogy az iskola törekedjen arra, hogy a fizikai dolgozók hátrányos helyzetben levő gyermekei valamennyien vegyenek részt az előkészítő foglalkozásokon. Szabályozza a foglalkozások idejét, óraszámát, személyi és tárgyi feltételeit, a pedagógiai tevékenységet. Meghatározza a foglalkozások célját, miszerint a gyerekek értelmi képességei, beszédképességük, valamint érzékszerveik és mozgásképességük fejlesztésével együtt sajátítsák el a környezet megfigyelése útján:

- természetre és társadalomra vonatkozó legegyszerűbb ismereteket,
- a helyes magatartási és a legfontosabb egészségügyi szokásokat,
- a közösségben való együttélés, a feladatvégzés, a közös játék alapvető jártasságait,

Az iskolai oktatás célja mellett, legyen ez a nevelési célja a diákotthonnak is az alapozószakaszban / 1-3.o./. Ma már minden tanyai iskolában biztosított az 1. osztályosok előkészítő foglalkozása, de azért főleg a bekerülő első osztályosok fejlődését kísérjük figyelemmel, hiszen az előkészítő foglalkozások júniusi befejezése után 2-2,5 hónap alatt sok mindent elfelejtnek.

Tudjuk, hogy az iskolai élet megkezdése a gyermek életében igen sok változással jár, különösen ha még ez párosul diákotthoni bentlakással. Feszültségek keletkeznek bennük, melyek a változások következményei, de a fejlődés alapjának, rugójának kell tekinteni. A változások a gyerekeket az eddigieknél sokkal nagyobb alkalmazkodási feladatok elé állítják. Ebben az időben már megvannak, megmutatkoznak az alkalmazkodáshoz szükséges tulajdonságok, feszültségek, érdeklődnek, de még nem érettek, még be nem gyakoroltak az alkalmazkodási funkciók. Új készségek, képességek vannak bennük alakulóban, de a régiek nem tűntek el egészen. / pl. él bennük a tanulás, a teljesítmény vágya, ugyanakkor a játék, a mozgás iránti igényük is nagyon erős még/.

A gyerekek új életformája más, az eddigitől teljesen eltérő viselkedést feltételez, de az ehhez szükséges tájékozódás, viselkedési mechanizmus /gátlásrendszer/ még hiányzik. Az iskolába, a diákotthonba kerülve hirtelen, szinte egyik pillanatról a másikra kell a gyerekeknek az új követelmények egész tömegével "megküzdeni". A legfontosabb feladatunk megkönnyíteni a gyerekek számára az új környezetbe, a közösségbe való beilleszkedést és megalapozni a to-

vábbhaladást. Ha sikerül a beilleszkedés a tanulócsoportba, a fokozatosság elvét betartva, sok minden pótolható. Törekedjünk arra, hogy elsősorban érzelmi kötődés alakuljon ki a gyermek és nevelő között. A nevelés területén a várható eredmény így nem marad el. A hat éves gyermek befogadóképessége rendkívül nagy, s ha számára sikerélményt biztosítunk, dicsérünk, bátorítunk, elismerünk, látható eredményt produkálhatunk.

Az alapozó szakaszban rendkívül nagy a szokások szerepe, jelentősége a személyiség fejlődésében. Nemcsak a kialakult, illetve viszonylag kialakult személyiség életében jelentős ez a szerep, hanem már a személyiség fejlődését is lényegesen befolyásolja. A szokások szerepe, jelentősége lényegében két tulajdonságból, két lélektani sajátosságból ered. Az egyik a szokások általános tudatmentesítő szerepe, a másik az, hogy a szokások segítségével a cselekvés gazdaságossabbá válik. Akkor végez a csoportvezető jó munkát, ha a szokáscselekvések lefolyásából nincs szükség erős figyelem koncentrálásra, akarati erőfeszítésre, mikor a gyermek a szokások begyakorolt, rögzült cselekvésmozzanatait automatikusan végzi. Ez lehetővé teszi, hogy a gyermek tudata, figyelme, akarata más, értékesebb a cselekvés tartalmát jelentő tényezőkre irányuljon /pl. tanulás/. A hat éves gyermek életében talán a legnehezebb alkalmazkodási feladatot éppen az iskolába, diákotthonba lépés jelenti, ezért az alapozó szakaszban a szokásokra különös figyelmet kell fordítani. A jól begyakorolt sztereotípiák az idegrendszerrel sokkal kisebb erőfeszítést igényelnek,

mint a tudatos tevékenység, szándékos figyelem koncentráció, a motivumok harcában végbemenő akarati cselekvés, ezért a szokások segítségével kevesebb energiával jobb eredményt érhetnek el az 1. osztályban a gyerekek. Éppen ez teszi az első hetek munkáját gyermek, iskolai, diák-otthoni nevelő számára egyaránt nagyon nehézvé, ha a gyerekek nem rendelkeznek az iskolai munkához szükséges alapvető szokásokkal, s szokások kialakítását magában a tudatot, fegyelmet, akaratot egyaránt erősen terhelő munkafolyamatban kell megkezdeni. Készüljön fel a csoportvezető az alapvető szokások hiányosságára, különösen a testápolás, étkezés, öltözködés, önkiszolgálás, a közösségi élet alapvető követelményeit illetően. Ne feledkezzen meg a csoportvezető arról, hogy a kialakult szokások megváltoztatása rendkívül nehéz. Ez számunkra azt jelenti, hogy a szokások kialakításának, fejlesztésének tevékenységét két oldalról megközelítve kell végeznünk:

- következetesen kell munkálkodni a jó szokások kialakításán,
- figyelmet kell fordítani a rossz szokások kialakulásának megelőzésére vagy az esetleg már kialakult rossz szokások korai kiküszöbölésére,
- a szokáscselekvések lényegét automatikus jellegük határozza meg.

A szokás valamilyen művelet többszöri ismétlésének az eredménye meghatározott helyzetben. Ezért az alapozó szakaszban a szokások kialakításának legfontosabb feltétele, hogy a gyerekek megfelelő mennyiségben végezzék, ismételjék, gyakorolják azokat a cselekvéseket, viselkedési formákat,

amelyeket szokássá kell fejlesztenünk. Ha tehát pl. azt akarjuk elérni, hogy a gyerekeknél a kézmosás szokássá fejlődjék, biztosítani kell, hogy ezt a műveltet a diákotthonban és az iskolában is rendszeresen és helyesen végezze.

Ha hat éves korban bekerül a gyermek a diákotthonba, kisebb annak a lehetősége, hogy a kialakítani kívánt szokásokkal ellentétes cselekvést is végez, ami a szokásfejlődés folyamatát nagyon lelassítaná pl. nem biztos, hogy otthon rendszeresen végez kézmosást. A diákotthonban ilyen gátló tényező nem jöhet közbe, hiszen együtt, az egész csoport rendszeresen végez ilyen tevékenységet. A szokások keletkezésében a tudatosságnak, a szükségesség belátásának, a cselekvés végzés akarásának is lényeges szerepe van, megkönnyíti, meggyorsítja a szokásfejlődés folyamatát. Ezért a csoportvezető feladata az alapozó szakaszban tudatossá tenni a gyerekekben a szokás értelmét, mozgósítani a szokás kialakulása érdekében érzelmeit és akarátát is. A hat éves életkorban mindez sokkal több nehézséget jelent, mint később, viszont a legtöbb szokás mégis akkor, illetve még előbb kell kialakítani. Ha sikerül beláttatnunk a szokások szükségességét, a cselekvések hasznosságának felismertetésén keresztül, akkor a hat éves gyermek is belátja, hogy azért kell a helyén ülni, azért kell jelentkezni, vagy felszólítás után beszélni, mert ha mindenki mozogna, beszélne, nem értenénk meg egymást, lehetetlenné válna az együttes munka. Nagyon lényeges, hogy a tudatosítás már az első napoktól "közösségi

hangszerelésű" legyen, hiszen a közösségi magatartás szokásainak elsajátíttatása a legfontosabbak egyike. Ügyeljen a csoportvezető arra is, hogy a gyerek pontosan értse meg, tudja, hogy mit várunk tőle, mit kell tennie. Különösen összetettebb cselekvéseknél fontos ügyelni arra, hogy bemutatással, példákkal a részleteket külön is megmagyarázzuk, gyakoroltassuk. /pl. a helyes étkezés egyes mozzanatait, asztal, fiók, szekrényrend stb./. Az alapozó szakaszban, de később is feltétlen legyen meg a nevelő részéről a következetes ellenőrzés. Segítő szándékkal, türelmes és el nem marasztaló figyelmeztetéssel, dicsérettel, buzdítással, gondoskodjunk a szokások kialakulásának alapját képező tevékenységek rendszeres elvégzéséről. Ügyeljen a nevelő arra, hogy ne egy időben, hanem egymás után, a szükséges fokozatossággal alakítsuk ki a szokásokat. Az első osztály első heteiben ez is igen sok problémát okoz, mert a gyerekek egyrésze elsősorban azok, akik nem jártak óvodában, nem rendelkeznek azokkal a szokásokkal sem, amelyek a többinél már kialakultak. / pl. elemi higiénia, viselkedési szokások/. A szokások kialakításának, fejlesztésének folyamatában az erkölcsi nevelés valamennyi módszerét alkalmazni kell. Ne tévesszük szem elől azonban azt sem, hogy egy-egy eszköz vagy eljárás önmagában, elszigetelve, más módszerektől, eljárásoktól nem lehet eredményes. Elengedhetetlen, alapvető feltétele a szokások kialakításának ebben az életkorban a pozitív példa. A mindennapi életben sok káros, negatív példa is befolyásolja a gyerekek személyiség fejlődését. Az alapozó szakaszban gondoskodjon a csoportvezető arról, hogy a

pozitív példák minél nagyobb hatást fejtsenek ki. Ez vonatkozik elsősorban a pedagógusra, de szükséges biztosítani azt is, hogy nagyobb gyerekektől és egymástól se érhék őket a negatív példa romboló hatásai. A szoktatás eszközei között a rászorítás /követelés/ még ha türelmes is, magában hordja a megtorlás veszélyét. A hat éves gyermek számára a legnagyobb büntetés a szeretet megvonása. Egy szemrehányó tekintet, dorgálá vagy csak elégedetlenséget kifejező hangsúly is szeretet megvonást jelenthet. Ennek következménye a szorongás. Még kínosabb és szorosan kapcsolódik ehhez a szégyen érzése. De tulzott segítséssel, dédelgetéssel is válthatunk ki szégyenérzést a gyermekben, ügyeljenek erre különösen a csoportvezetők, akik egy héttig a szülőt is pótolják a gyermeknél. Az alapozó szakaszban a szokások kialakításában a gyakoroltatás módszere tekinthető alapvető módszernek.

A gyakorlásnak két fő formáját alkalmazzuk: az életrend és napirend útján megvalósuló szoktatást és a rendszeres, szervezett gyakorlást, tréninget. Mivel a szoktatást már akkor meg kell kezdeni, amikor a gyermek a szokások értelmét még nem tudja felfogni, ekkor a diákotthoni életrend, napirend megszervezése biztosítja a szokások kialakulásához szükséges rendszeres tevékenységet. Az életrend megszervezésén túl szükség lehet az alapozó szakaszban speciális, különleges gyakorlatok végeztetésére /tréningre/ is. Általában akkor kerülhet erre sor, ha valamilyik területen a szokások nem, vagy nem megfelelően fejlődnek. Külön gyakorlatként lehet végeztetni például

hogyan kell az eszközöket, játékokat elrakni, helyesen ülni, felállni, hogyan kell ágyneműt ki- berakni, hogyan kell a szekrényben elrendezni. Ügyeljen a csoportvezető arra, hogy a gyerekek szívesen végezzék a feladatokat, ne váljon az unalmassá, terhessé számukra. A felügyelet és ellenőrzés módszere lényegében az előző kettővel együtt szoros kölcsönhatásba kerül alkalmazásra és fejti ki hatását. A felügyeletben a kisebb gyerekeknek sokkal inkább éreznie kell a gondoskodást és védelmet, mint az ellenőrzést, s azt, hogy saját érdekeit is szolgálja. Később a felügyelet mellett az önállóságra nevelés követelményeit is valósítsa meg a csoportvezető, pl. ha a kézmosás folyamatát nem ellenőrizzük, a gyerekek később is, amikor a szokás már kialakult, hajlamosak arra, hogy csak pocskoljanak. Ha felügyelet hiányában ez néhányszor megtörténik, szinte újra kezdhethetjük a szokás kialakítását, sokkal nehezebb körülmények között, mint eredetileg, mert most már egy kialakult rossz szokás átállítását kell megoldani.

Az értékelés /jutalmazás és büntetés/ módszere szintén szorosan kapcsolódik az ellenőrzéshez. A reális értékeléshez - a jó teljesítmény elismerése mellett - /szépen elpakoltál, jól mostál fogat, jól fogtad az evőeszközt stb. hozzátartozik a helytelen elítélése is. A büntetés direkt formájára az alapozó szakaszban nincs szükség. Ebben a szakaszban abszolút érvényűen bármit megkövetelni nem lehet. Tudni kell azt, hogy a nevelő ha szándékosan, tudatosan nem alkalmaz semmilyen büntetést, a gyerek akkor is átéli ennek élményét. A gyerek ebben az életkorban

a szakasz mögött elbujó érzelmi feszültségeket, árnyalatokat jobban érzékeli, mint a szavakban megfogalmazott jelentés tartalmát. Ha megérzi, hogy elégedetlenek vagyunk vele, egyideig minden erejével igyekszik elérni, hogy elvárásunknak megfeleljen. Eddig a "büntetésnek" ez a formája hasznos. De ha erőfeszítését hiábavalónak érzi, ha a nevelő nem veszi, vagy nem akarja észrevenni akarását, egy idő után az elégedetlenségre daccal reagál. Ez a legtöbb esetben tovább nehezíti a kiegyensúlyozott pedagógus - gyermek viszony kialakulását, ami oda vezethet, hogy a gyermek nem kapja meg azt az érzelmi kötődést, biztonságot, amelyekre feltétlenül szüksége van, s ez fejlődését, főként kapcsolatteremtési dinamikáját hosszú időre /nem egy esetben egész életre/ rendkívül károsan befolyásolhatja. Viszont az iskolában elkerülhetetlenül el kell viselniük, hogy hibáikat, gyengébb teljesítményüket is értékeljék. Ezért erre készítse fel őket a csoportvezető és osztály tanítójukkal megbeszélve, nagyon differenciáltan, a gyerekek egyéni adottságait figyelembe véve árnyaltan, átgondoltan és fokozatosan kell alkalmazni az értékelést.

Mindezzel azért foglalkozunk részletesebben, hogy érzékeltezzük, milyen nagy felelősséget kell vállalnunk, amikor a családi környezetből először kiszakadva gyermek nevelésére vállalkozunk. Feltétlen gondoljon a csoportvezető arra, hogy a gyerek a pedagógusban érzelmi támaszt, szülőt keres, nem elég szavainkra, azok tartalmára ügyelni, egész magatartásunkat, annak minden összetevőjét, úgy kell szabályoznunk, hogy a gyerekekkel való személyes érzelmi

kapcsolatunk szoros, bensőséges, biztonságot adó legyen. Elkerülhetetlen azonban az alapozó szakaszban - de még később is - hogy bizonyos cselekedetek helytelenségét megértessük a gyerekekkel. Nagyon fontos, hogy ez egyértelműen és a gyerek számára érthetően, átérezhetően a hibák és ne a gyereket elítélő jellegű legyen. Elengedhetetlen követelmény, hogy a gyerek és a csoport félreérthetetlenül felfogja a bizalmat. Érezze, hogy csoportvezetője bizik benne, hogy a hibát sikerül kiküszöbölnie. A bizalmat akkor se vonja meg a nevelő, ha a legközelebbi alkalommal még nem sikerül a gyermeknek helyesen cselekednie.

A szokások kialakításának területei a diákotthon feladata, követelményei.

Az első osztály megkezdése előtt a gyerek már rendelkezik az alapvető szokások bizonyos alapállományával. A már kialakult, vagy a kialakulás folyamatában levő szokások azonban nem arányosan adóttak az iskolában, diákotthonba lépés pillanatában. A legtöbb szokás a testi nevelés köréből alakult ki, s ennél sokkal kevesebb a közösségi, nevelés, munkára nevelés és erkölcsi - világnézeti nevelés területeiről. A problémákat az első időszakban azonban nem ez okozza elsősorban, hanem az, hogy az iskolát megelőző környezeti, családi nevelési feltételektől, illetve attól függően, hogy jártak-e óvodába vagy sem, a gyerekek a szokások rendkívül különböző állományával rendelkeznek.

Az óvodából nagyon sok olyan szokást hoznak magukkal, amely az iskolai élet, tevékenység alapfeltétele, s amelyet a diákotthonban tovább kell fejleszteni. Az óvodába

nem járó gyerekek sok esetben ezekből a szokásokból csak keveset sajátítottak el, ezért számukra rendkívül jelentős, hogy az alapozó szakaszban, legalább részben pótolják a hiányokat.

A továbbiakban a szokás kialakítási, fejlesztési folyamat tevékenységeinek anyagát, tartalmát, a diákotthon feladatát és a követelményét jelöljük.

Az egészséges életmód szokásainak alakítása. Hasson oda a csoportvezető, hogy a gyerekek az egészséges életmód követelményeit, cselekvésformáit a diákotthonba lépés első percétől figyeljék meg, gyakorolják rendszeresen, következetesen. A helyes viselkedést csak fokozatosan, sok türelmet tanusítva kívánjuk meg tőlük. Ne tévessze szem elől a csoportvezető, hogy a nevelés fő eszköze a pozitív példa legyen. Igyekezzen elérni, hogy az egészséges életmód szokásainak alakulása minden gyermeknél megkezdődjön. Ugyanakkor vegye figyelembe, hogy ez a gyermekek egyéni sajátosságaitól és az otthoni környezet hatásától függően különböző szintről indul, más ütemben fejlődnek és más színvonalra érhetnek az alapozó szakaszban. Érje el a nevelő az első év végéig, hogy a gyerekek a napirendnek megfelelően időben keljenek, a hálókbán, a szekrényben időre rendet tegyenek. Együtt és időben, az eszközöket pontosan berakva induljanak iskolába. Együtt, egymást megvárva térjenek haza a diákotthonba, Töltsék a szabadidejüket mindig hasznosan / nevelő, nagyobb pajtás irányítása/. A tanórára pontosan, tiszta kézzel, rendezetten érkezzen be. Tanórán csak az iskolai munkával foglalkozzon. Villanyoltás után

legyen tekintettel pajtásaira és nyugodtan, osendesen feküdjön.

Testápolás : fontos feladat a tisztaság igényének felkel-
tése, fejlesztése. Kezdetben ha szükség van erre, a neve-
lő, vagy gondozónő segítsen a testápolásban. Hason oda a
nevelő, hogy fokozatosan önálló testápolásra, higiénikus
követelmények önálló magatartásra nevelje a gyermekeket.
Jó, ha kezdetben a helyes mosdás, haj, fog, körömápolását
együtt végzi a nevelő a gyerekekkel. Az alapozó szakasz-
ban végezzék rendszeresen együtt az alábbi tevékenysége-
ket és év végére követelje is meg tőlük a nevelő: ruhájuk
ujját feltürve /főleg a kicsik/ önállóan, folyóvizben mos-
sanak kezet, arcot. Mossanak kezet étkezés, wc használat,
kezüket szennyező minden foglalkozás után. Körömkefével
tisztítsák körmüket, tisztasági felszerelésükre vigyázza-
nak, tartsák rendben, ha kifogy /szappan, fogkrém stb./ pó-
tolják. Rövid hajviselet esetén fésülködjön önállóan, igé-
nyeljék, hogy hajuk mindig rendes legyen. Hosszu hajvise-
letnél ügyeljen a nevelő a felsős "kismama" rendszeres
munkavégzésére. Mossanak reggel, este fogat! Ügyeljenek
arra, hogy mindig helyes testtartással üljenek! A tanuló-
szobában az életkornak megfelelő butorzat álljon rendel-
kezésre! Legyen mindig zsebkendőjük, köhögéskor, tüsszen-
téskor tartsák szájuk elé. A nevelő ismertesse meg a pa-
pirzsebkendő célszerű használatával tanulóit!

Étkezés: A diákok otthon feladata mindenkor biztosítani a kul-
turált étkezést. Szépen terített asztalon étkezzenek a ta-
nulók! Fokozatosan alakítsa ki a nevelő a kulturált étke-

zés szokásait, de év végére követelje meg, hogy a tanuló

- ne szürcsölgjön, ne egyen beszéljen teleszájjal,
- tudjon kóssal, villával enni,
- tudja, hogy a kenyeret törni kell,
- tudja, mire való a szalvetta,
- tudja, hogy a kést nem illik a szájba venni, megnyalni stb.

Dicsérje azokat, akik szépen esznek, de legyen türelmes azokkal szemben, akik ezt lassabban tanulják meg.

Öltözködés, önkiszolgálás: a helyes öltözködés követelményeit ismertesse a csoportvezető a szülőkkel. Adjon tanácsot a célszerű öltöztetéshez. Legyen tekintettel a szülők anyagi lehetőségeire, ne kérjen sokat, de ami a diákok otthonba szükséges, vetesse meg! / fürdőköntös, pizsama, házi cipő, tisztasági felszerelés stb./. Érje el a nevelő, hogy mindig, minden gyermeknek legyen szobkendője.

Fokozatosan igyekezzék elérni év végéig, hogy a gyermek önmagával, saját ruházatával, használati tárgyaival, környezetével szemben igényelje a rendet, tisztaságot. Vegye észre és saját munkájával is igyekezzon megszüntetni a rendezetlenséget. Év végére minden tanuló tanuljon meg önállóan felöltözni, szekrényében a ruháit rendberakni. A gyerekek segítsenek egymásnak abban, amit egyedül nem tudnak elvégezni. Pl. nehezen hozzáférhető gombok, csatok, táska bekapcsolása stb. Ügyeljenek a nevelők arra, hogy a tanulók a hőmérsékletnek megfelelően öltözködjenek, vagy vetkőzzenek. Utcai cipőjüket keféljék le, tisztítsák ki. Foglalkozási eszközeiket tartsák rendbe, fiókjuk legyen mindig

tiszta, rendes. A játékokat szabadfoglalkozás után mindig rakják a helyükre.

A közösségi élet szokásainak megalapozása.

Tudvalevő és sok gyereknek okoz problémát, konfliktust a közösségbe való beilleszkedés. Hat éves korban általában már kialakultak a gyermekben a társas beilleszkedés elemei, feltételei, de éppen azoknál a gyermekeknél, akik egészen addig a család szűk, zárt közösségében éltek, könnyen adódhatnak konfliktus helyzetek. A család védő, de gyakran elzáró közösségében sokáig nevelkedő gyerekekben mások, főként más gyerekek jelenléte önmagában is érzelmi feszültséget válthat ki. Ők gyakran a diákotthonba kerülés után lesznek olyan helyzetben, amikor a vágy és a cselekvés, a szándék és a végrehajtás közé akadályok ékelődnek.

Az alkalmazkodás követelménye egyik napról a másikra hirtelen jelentősen megnő. A jó légkör, a gyerekeknek a csoportvezetőhöz való erős érzelmi kötődés enyhíti ezeket a feszültségeket. A csoportvezető lehet az a személy, akit a gyerek szeret, akinek a kedvéért könnyebben szívesebben betart bizonyos szabályokat, elfogad kötöttségeket. A gyermek ebben az életkorban még szorosan kötődik a felnőttekhez, nagyobbakhoz, kívánja a közelségüket, szüksége van szeretetükre, igényli, hogy törődjenek vele, gondoskodjanak róla. Egyik legnehezebb feladat a gyermek számára, hogy a "várni tudás" követelményének megfeleljen. Bár ennek kialakulása sokkal hamarabb megkezdődik az iskolába, a diákotthonba lépéssel halmozottan találja szem-

be magát olyan követelményekkel, amelyek késztetéseinket, vágyainak elhalasztását, vagy más tevékenységnek való alárendeltségét igénylik /tudjon tanórán nyugodtan ülni/ ne zavarja szomszédját, ne akkor egyen, amikor akar stb./.

Ha vannak olyan gyerekek /és lesznek/, akiknél a szabályokhoz való alkalmazkodás lassabban alakul ki, ne legyünk türelmetlenek. Igyekezzünk megtalálni az okokat, s türelmes, s a gyerekekkel következetességet és szeretetet együtt biztosító bánásmóddal eredményt fogunk elérni.

Arra törekedjen a nevelő, hogy tanulói az otthonban jól érezzék magukat társaik körében, az együttes munkát, tanulást, játékot, a közösséget, mint életformát ne csak elfogadják, hanem igényeljék is. Ez nagymértékben elősegíti azt, hogy örömmel, gátlások, szorongás nélkül teljenek napjai. A közösség keretében a közösség segítségével érhetjük el legkönnyebben, hogy a diákok magabiztosak legyenek, örömmel tevékenykedjenek. A követelmény alakulásában jussunk el oda, hogy a gyerekek elvárják egymástól a helyes, az életrendnek, a kialakított szabályoknak megfelelő viselkedést. Ne engedjük azonban egymás fölött "ítélkezni" őket. A közösségi élet szokásainak kialakítására kezdettől fogva törekedjen a nevelő, de az ezekkel kapcsolatos követelményeket fokozatosan, az egyéni bánásmódot érvényesítve alkalmazza. Az alapvető szokásokat, amelyek részben azonosak, részben különböznek az iskolai élet szokásaitól, kezdettől fogva be kell vezetni. Ha ez nem így történik, bevezetésük később igen nehezzé válik. /pl. 10 éves korban, 5. osztályban/. A követelésekben legyen igé-

nyes a csoport vezetője. Vegye figyelembe a gyermek fejlettségét, igyekezetét, szándékát, ezekhez mérje, igazítsa a közösségen belül egyenként is az elvárás szintjét. A szabályokat nem szabad kizárólag, mint a gyermek számára az alkalmazkodást megnehezítő tényezőket értelmezni. Értessük meg, hogy a szabályok, a napi élet megszokott rendje, a gyermek védettségének, biztonságérzetének fokozása érdekében szükségesek és érvényesülnek kezdettől. A közösségi nevelés elengedhetetlen feltétele a bizalom légköre. A gyerekek legyenek bizalommal a csoport vezetőjéhez, de érezzék azt is, hogy a pedagógus is bizik bennük. A közösségbe való beilleszkedés elősegítésének legfontosabb eszköze az együttes tevékenység, az együttes játék. Az állandó és alkalmi megbízatások rendszerével /naposok, ebédlősök, egyéb felelősök/ kezdje meg a közösségért érzett felelősségtudat, felelősségérzés alakítását. A közösségi élet legfontosabb szokásai közül érjük el év végéig, hogy:

- köszönjenek este, reggel, mikor megjönnek az iskolából, a diákotthon minden dolgozójának,
- segítsék egymást öltözködés, játék, stb. közben,
- bánjanak óvatosan a használati tárgyakkal, játékokkal, ne zavarják egymást tanulás, játék, munka közben,
- csendben járjanak, beszéljenek, ne csapkodják az ajtókat,
- a leejtett tárgyat, papírt vagy más hulladékot vegyék fel,
- köszönjék meg, ha társaik udvariasak, figyelmesek voltak velük szemben,

- tanórán üljenek nyugodtan, ne vágjanak se a nevelő, se egymás szavába,
- hallgassák meg egymást érdeklődéssel, vegyék észre, ki-nek, miben van szüksége segítségre,
- igyekezzenek örömet szerezni a csoportnak, csoportvezetőnek, végezzék örömmel a csoport, az otthon érdekeit szolgáló munkát.

Rendellenességek megelőzése

A diákotthonba bekerülő hat éves gyerekek nemcsak különböző szellemi fejlettséggel, hanem eltérő testi adottságokkal, fejlettségekkel is rendelkeznek. A csoportvezető feladata megfigyelni, a gyermekeknél nem jelentkeznek-e testi vagy pszichés rendellenességek, betegségek. Kisérje figyelemmel, a lúdtalpat, bőrbetegséget, látási, hallási zavarokat, s ha ilyet tapasztal, azonnal küldje a gyermeket orvoshoz. A balkezes gyereket ne kényszerítse a jobb kéz használatára és ezt kérje a szülőktől is. Fordítson különös gondot a beszédhibás / pöszeség, dadogás, sejpítés/ felderítésére és korrekciójára. Ha kell, vizsgáltsa meg a gyermeket logopédussal.

Nevelési hibák, kedvezőtlen családi légkör, védtelenség, szeretethiány vagy különböző okok együttes hatására egyeseknél neurózis alakulhat ki. Ha egy-egy gyerek nagyon ingerlékeny, agresszív, figyelme fáradékony, nem tud koncentrálni, tevékenysége kapkodó vagy visszahuzódó, feltűnően félénk, sirós: a nevelő igyekezzen sok törődéssel, egyéni bánásmóddal, sok szeretettel a tüneteket kiküszöbölni. Ha nem lát eredményt, forduljenak orvoshoz, pszic-

hológushoz. Különösen kísérje figyelemmel azokat, akik hat éves korukra - feltehetően - nem érik el az iskola-érettség fejlődési szintjét. Feltétlen mondja el tapasztalatait / tanóra, gyermek tevékenysége, gyorsasága, lustasága/ az osztályt tanító nevelőnek. Az iskola, de ezzel együtt a csoportvezető is a következő területeken kívánjon fokozott alkalmazkodási készséget a gyermektől.

Feladattudat: a gyereknek fokozatosan rá kell hangolódni arra, hogy bizonyos tevékenységek, feladatok előbbre valóak minden más tevékenységnél, hogy a kapott feladatot, házi feladatot el kell végeznie akkor is, ha unja, ha nem érti mi a célja, miért kell tennie.

Helyzetmegértés: az iskolai élet megkezdésére az előkészítő foglalkozások felkészítették a gyermeket, vannak róla élményei, ismeretei, így várja, szívesen fogadja a változást, amit az iskolai élet megkezdése jelent. Az alapozó szakasz viszont készítse fel őket a diákotthoni életre. Az első hetekben nagyrészt a nevelőn mulik, hogy sikerül-e a beilleszkedés, sikerül-e a tanév elején az érzelmi kötődés stb.

A teljesítmény igénye: a gyermek eddigi életében a játék öröme mellett egyre inkább benne él a vágy, hogy létrehozzon valamit, kipróbálja és bizonyítsa önmaga előtt is ügyességét. Ha az iskola úgy választja meg a feladatokat, hogy a gyermek erőfeszítés mellett érzi, előre látja, a sikert is, akkor a délutáni tanóra alatt is egyre inkább képes lesz arra, hogy ne csusszon át a kiszabott feladat végzéséből a kötetlen játékba, hogy örömét találja magában az eredményes feladatmegoldásban.

Nagyobb kitartás: szükséges, hogy a véletlen ingereknek, vágyaknak ellent tudjon állni, azokat el tudja halasztani, viselkedését a követelményeknek megfelelően tudja szabályozni. Mindezek egymással nagyon szoros összefüggésben alakulnak és fejlődnek. Ha úgy látja a csoportvezető, hogy csoportja figyelme, tevékenysége lankad, más irányba terelődik az elvégzett feladat nagyságától, nehézségétől függően mozgassa meg egy kicsit testileg, szellemileg őket. Néhány játékos mozdulat, tréfás mondóka elegendő lesz az újabb koncentrációhoz.

Azért foglalkoztunk ilyen bőven a szokáskialakítás alapozó folyamatával, mert ha itt sikerül az igényességet automatikussá tenni, a későbbiekben csak a felszínen tartás lesz a csoportvezető feladata.

i./ A szaktudományok legújabb eredményeinek állandó, folyamatos ismerete, a rendszeres önképzés.

Az értelmi nevelés terén az iskola tanítási órái tehetik a legtöbbet. A csoportvezető feladata iskolán és órán kívül a gyerekeknek lehetőséget biztosítson arra, hogy növekvő önállósággal szilárdítsák meg, mélyítsék el az órán szerzett ismereteket. Segítsék a tanulókat az alapozó szakaszban abban, hogy az órán szerzett ismereteket sokoldalúan tudják alkalmazni. Fejlesszük gyakorlással jártasságait, készségeiket és képességeiket. Mindezzel segítjük a tanulókat abban, hogy felismerjék a világ sokszínűségét, gazdagságát, az ismeretszerzés fontosságát. Ha az érzelmi kontaktus létrejött, nevelni tudjuk őket jó tulajdonságaik, adottságaik reális megítélésére, hibáik felismerésére.

Az ilyen kapcsolat után felébred bennük az igény önmaguk művelésére. Feltétlen segítse őket a nevelő egyéni érdeklődésük, hajlamaik, képességeik kibontakoztatásában. Szervezze meg a tanulópárokat és adjon mindig segítséget a tanulóknak.

A világnevelési nevelés érdekében a diákokotthon főbb feladatai: tegye lehetővé és készítse a tanulókat arra, hogy könyv, rádió, tv segítségével sokoldalú tapasztalatokat szerezzenek a természet és társadalom jelenségeiről. A tanulók erejükhöz, tudásukhoz mértén vállaljanak részt a társadalom érdekében végzett munkából. Már az alapozó szakaszban halljanak a felnőtt életben rájuk váró feladatokról.

A technikai nevelés terén adjon a nevelő lehetőséget szabadidőben rajzok, papírmunkák, gyurmázás, babaruha, szabás-varrás folyamatának elvégzésére. Segítse az alapozó szakaszban a tanulókat a fa-és fémépítőkkal való foglalkozásban.

Az esztétikai nevelés terén tehet talán legtöbbet a csoportvezető. Meg kell őket tanítani, a gyermeket az alapozó szakaszban a kulturált magatartás szabályaira./ A köszönés, étkezés, tisztálkodás alapvető mozzanatait ne csak mondja, gyakoroltassa is a nevelő/. Hasson oda, hogy a tanuló lássa meg a környezetében a szépet és tegyen érte annyit, hogy vigyázzon rá. Érje el a nevelő azt, hogy munkájával szemben igényes legyen a tanuló / fiókját, szekrényét és személyes holmiját mindig tartsa rendben/. Nagyfokú önállóságot tapasztalunk e téren, kezdetben feltétlen segítsen a nevelő. Tudatosítsuk, hogy mindenkinek

személyes ügye a rend, tisztaság. Ha sikerül az alapozó szakaszban a család, az óvoda nevelési feladatainak pótlása, könnyebb lesz az átmenet 4-5. osztályban a szaktárgyi rendszerben. Az 1-3. osztályos tanuló az iskolában naponta egy emberrel, a tanító nénivel dolgozott együtt. A 4-5. osztályban már belép a szaktárgyi rendszer. A tanulónak azonnal több pedagógushoz kell alkalmazkodnia. A több pedagógus mellett új tantárgyak oktatása kezdődik. Ez a tanulónál törést okoz. Ezeknél a tanulóknál is majdnem olyan tevékenységet kell kifejtetni a csoportvezetőnek, mint az alapozó szakaszban. Ha a csoportvezető és a diákotthon nevelői az alapozó szakaszban, de legalább az első három évben következetes, egységes, kitartó, munkával próbálják a családi nevelés hiányosságait pótolni, a szaktárgyi rendszerhez az átmenet /4-5. osztály/ elsősorban az értelmi nevelés terén okoz majd gondot.

A tananyag növekedésével igen nagy szerepet játszik az önállóság és egyre jobban háttérbe szorul a csoportvezető segítő szerepe. Mindig tudja a nevelő, hogy mi a házifeladat, rövid, tanóra eleji megbeszéléssel kerüljenek előtérbe a problémás anyagok. Itt kell feltétlenül megtanítani tanulni a gyermeket. Törekedjen a csoportvezető az értelemszerű tanulásra. Ha nem látják a lényegét, közösen emeljük azt ki / pl. élővilág, földrajz stb./. Könyvtáraink szakirodalommal is álljanak a tanulók rendelkezésére. Ha játékot kapnak a gyerekek, feltétlen legyen köztük a gondolkodást, értelmi képességet fejlesztő játék is. Pl. irodalmi, történelmi, földrajzi stb. fejtörő. Alakítson ki szoros kapcsolatot a csoportvezető az iskola nevelői-

vel és a nehezen fejlődő, felzárkozó gyermekekkel együttesen foglalkozzanak. Ha az iskola korrepetálást javasol, biztosítsa a csoportvezető a megjelenést, kísérelje figyelemmel a fejlődést.

A heti kötelező óraszámokon felüli fakultativitás a 7-8. osztályban kerül bevezetésre. Bár már alsóbb osztályokban / 5-6. / is lehetnek zenére / fuvós, ütős, huros hangszereken /, idegen nyelvoktatásra / pl. német, angol / járó tanulóink. A diákokotthon feladata biztosítani az órán, szereplésen való pontos részvételt. Ha fakultativ tanul valamilyen nyelvet a tanuló, itt is feltétlen biztosítsa a pontos megjelenést a csoportvezető és kényelmi okokból ne engedje lemorzsolódni a tanulót.

Elkészült az iskolai dramatikus nevelés programtervezete. /Népszava, 1979 augusztus 10. sz./. Szeptemberben az ország tizenöt általános iskolájában - kísérletként - megkezdik a dramatikus nevelést. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve szerint a 7-8. osztályban, hetenként két órán dramatikus alkotó játékokat rendezhetnek fakultativ tárgyként, vagy szakmai tevékenységként.

A történelem, az irodalom, a nyelv és más tantárgyak oktatásában csak úgy, mint az ifjúsági szervezetek, a szabadidőbeni tevékenységben hasznosíthatják a dramatikus módszereket.

Ha a megyében lesz ilyen kísérletre kijelölt iskola, kapcsolódjon be a diákokotthon irodalomszakköre is ebbe a tevékenységbe. Biztosítsa az iskola ezzel kapcsolatos követelményeit, segítse a gyerekeket ebben a tevékenységben.

Közösen szép eredmények érhetők el.

Korunkban az értelmi nevelés jelentősége szembetűnően növekszik. Ez a megnövekedett jelentőség abból a közismert helyzetből adódik, hogy az információ áramlás intenzitásának fokozódása következtében egyre több új eredmény jelentkezik a tudományok, a technika, a művészetek, s általában az egész modern társadalmi kultúra területén: ezzel együtt természetes módon merül fel annak a szükségessége, hogy az embert fokozottabban fel kell készíteni új információk önálló megszerzésének lehetőségére. A tudományos technikai forradalom napjainkban gyors ütemet diktál.

Az általános iskola tantervi követelménye az alapműveltséghez szükséges ismeretanyagot tartalmazza. Ez az ismeretanyag azonban nem zárja ki az önművelés lehetőségét.

A tanítási órákon nevelés - oktatás tervei az alapműveltség általánossá tétele érdekében különválasztja a törzs- és kiegészítő anyagot. A törzsanyagot, amely az alapműveltség teljes értékű tartalmát adja, a tantervek úgy határozzák meg, hogy ezt az átlagos körülmények között működő osztályok, illetve az átlagos képességű tanulók a tanítási idő mintegy kétharmada alatt el tudják sajátítani. Mindez megköveteli a tanulókkal való differenciált foglalkozás változatos eljárásainak alkalmazását a tanítási gyakorlatban./ iskola feladata/ A diákok otthon feladata tudomásul venni, kiknek van szüksége differenciált foglalkozásra. Az ilyen tanulók számára biztosítson több tanulási időt a csoportvezető. Az ilyen tanuló mellé ültessen értelmes tanulópart. Győződjön meg arról, a nevelő, hogy hogyan tanul-

nak ezek a gyerekek. Ne engedje őket magolni. Súlypontosza velük a lényegét. Számonkérésnél ezeket a tanulókat kérdezze. Mivel a törzsanyag adja a tanuló érdemjeggyel és osztályzattal való minősítésének alapját, - a csoportvezető feladata, hogy az óráról órára való anyagrészt a tanuló értelmi színvonaluknak megfelelően megtanulják. Feltétlen hospitáljon a csoportvezető, mert így győződhet csak meg arról, hogy a tanuló milyen aktivitást, óra alatti munkát, tevékenységet fejtenek ki. A kiegészítő anyag hozzájárulhat a tanuló szemléletének fejlesztéséhez, érdeklődésük, látókörük szélesítéséhez, képességeik kibontakoztatásához. Ne gátolja tehát a csoportvezető ilyen irányú tevékenységében a tanulót, sőt ha szükséges, és a tanuló igényli, szakirodalmat is biztosítson a számára.

Olyan tanulót bizzon meg a napi házi feladatok csoportvezetők számára történt lejegyzésével, aki pontos, rendes, figyelmes. Állandó legyen a kapcsolat az osztályfővel, a kirívó eseteket azonnal beszéljék meg és egységesen cselekedjenek az eredményesség érdekében.

Szülői értekezleteken hangsúlyozottan kérjük a szülőket, hétfőre az ő ellenőrzésük alatt kell, hogy felkészüljenek az órákra.

III. fejezet

Az Általános Iskolai Diákotthon közösségi szerkezete, önkormányzati szervei, különös tekintettel az uttörő- mozgalom szerepére

A közösség szervezeteinek kialakítása a diákotthonban a közéletiségre való nevelés érdekében.

A tanulók milyen közösségek tagjai?

A kialakult közösségek tartalmi munkája.

A munka irányítója az önkormányzat.

Az önkormányzat vezetőinek demokratikus megvalósítása:

- a reszortfelelősök feladatai,
- az önkormányzat végrehajtó szerve,
- a közös nevelési cél érdekében az iskolai uttörőmozgalom és az önkormányzati szervek szoros együttműködése,

Az általános iskolai diákotthoni közösség szerkezete,
önkormányzati szervei, különös tekintettel az uttörő-
mozgalom szerepére

A Magyar Szocialista Munkáspárt 1972 júniusi határozata megállapítja:

"Minden eddigi erőfeszítés ellenére sem növekedett megfelelő mértékben az intézményes iskolai nevelés hatékonysága... 12-16 évi tanulás után sem alakul ki ifjúságunkba a növekvő igényeknek megfelelő korszerű világkép és gondolkodás a természet, a társadalom, valamint az emberi alkotótevékenység leglényegesebb összefüggéseiről, törvényszerűségeiről, a hazánkban és a világban végbemenő társadalmi folyamatokról. A tanulmányaikat befejező fiatalok egyrésze nincs tisztában szakmája, egyéni munkája társadalmi-politikai jelentőségével, nem képes azonosulni nagy társadalmi céljainkkal... a társadalmi - közösségi tapasztalatok korlátozott volta - a közösségi nevelés gyengesége is lényeges ok. A tanulók... társadalmi, közéleti tapasztalatai viszonylag szűk térre korlátozódnak... Az iskolai ifjúsági szervezetek lehetőségei mostohák, munkájukban túlteng a formális szervezés és kevés a politikai tartalom. Iskolánkban még mindig gyenge a közösségi élet, és a diákok sokrétű érdeklődésére épülő aktív öntevékenység."

A fenti idézet megállapítás kétségtelenül súlyos, de ugyanakkor feladatokat meghatározó kritikája az iskola eddigi oktatónevelő munkájának, mert ahogyan megállapítja a hiá-

nyosságokat a nevelés területén, ugyanugy rámutat azokra a célokra, amelyeknek elérése a szocialista nevelés feladata. Nem célom, hogy ezuttal azokkal a törekvésekkel foglalkozhassam, amelyek az oktatási intézményekben folyó oktató és nevelőmunka egészének megváltoztatására, a fenti hiányosságok megszüntetésére kísérelnek meg programot adni, hiszen a hiányosságokat kellően feltárja a fent idézett határozat, másrészt a teendők konkretizálása, sokoldalú kimunkálása a pedagógiai tevékenységet folytató intézmények közösségek, egyének sokrétű és összehangolt feladata.

A sokirányú feladatok közül azokról a nevelési lehetőségekről kívánok szólni, amelyek a pedagógusoknak, szűkebben az általános iskolai diákotthonban működő pedagógusoknak, módot adnak arra, hogy tevékenységükkel megszüntessék a közösségi nevelés gyengeségét, a tultengő formális szervezést és a gyenge közösségi életet. Társadalmunk eddig is azt várta és a jövőben még fokozottabb mértékben azt várja az oktatási intézményektől, hogy szocialista embereket neveljenek. Szocialista emberekről nyilván nem beszélhetünk akkor, ha pedagógiai tevékenységünk olyan embereket produkál, akik csak befogadták az ismeretanyagot, amely majd szakmai munkájuk elvégzéséhez szükséges. A nevelés feladata ennél mérhetetlenebbül több. Nemcsak azért, mert korunkban egyetlen oktatási intézmény sem képes semmiféle fokon sem befejezett és kész tudással rendelkező embert nevelni, hanem azért is, mert a szocialista társadalmat csak olyan emberek alkotják, akik mindig képesek arra, hogy befogadják az újat, akik sokoldalú további ismeret-

retanyag elsajátítására alkalmasak, akik közösségi emberek, akik képesek lesznek arra, hogy azért dolgozzanak, hogy egyéni sikereikkel, jogaik és kötelességeik gyakorlásával a közösséget, a társadalmat szolgálják.

"A szocializmus magasabb szinten történő építéséhez, a tudományos-technikai forradalom hazai kibontakoztatásához műveltebb, marxista világnézetű, szocialista erkölcsű szakemberekre, egyre sokoldalubb közösségi személyiségekre van szükség."

Olyan szocialista személyiségekre, akiket nem csupán több-kevesebb lexikális adatra tanítottunk meg, hanem elsősorban olyan emberré neveltük, aki képes arra, hogy a szocialista erkölcs normái szerint éljen, egy olyan társadalomban, amelyben nemcsak jogai, hanem kötelességei lesznek, akit megtanítottunk a közösség törvényeire, megtanítottuk arra, hogy a közösség azt is jelenti, hogy olyan társadalomban fog élni, mint felnőtt, ahol vezető és vezetett lesz. Egyszóval megtanítjuk arra, hogy hogyan válhat szocialista emberré.

E célok meghatározása során tudomásul kell vennünk, hogy az oktatási reform végrehajtása után sem lesz kialakítható olyan változás az iskolai oktató-nevelő munka vonatkozásában, amely ezeket a nevelési célokat döntően a tanítási órán tudná megoldani még akkor sem, ha elérjük azt a célt, hogy az iskolában folyó pedagógiai tevékenység nem oktatáscentrikus lesz, hanem olyan, amelyben a nevelés minden vonatkozásban úgy folyik, hogy az oktatási feladatok maradéktalan elvégzése a nevelési célok elérését

szolgálja.

Tehát nevelési feladataink egy jelentős részét a jövőben is inkább a tanítási órákon kívüli időben, az ott megszervezett tevékenységekkel valósítjuk meg. Egyrészt az iskolai uttörőmunka lehet a közösségi emberré nevelés legfontosabb színhelye, másrészt az egyre jelentősebb szerepet játszó bentlakásos oktatási intézményekben folyó nevelési tevékenység, amely csak akkor lehet eredményes, ha az eszközök és célok tekintetében az iskolai oktató-nevelő munkával összehangoljuk.

Az általános iskolához kapcsolódó diákotthonok alapvető feladata a nevelés. Ezekben az intézményekben nem oktató-nevelő munka folyik, hanem nevelőmunka, amely bár kiegészíti és segíti az iskolában folyó pedagógiai tevékenységet, mégis több kell legyen annál még akkor is, ha az iskola a nevelőmunkát az oktatással egyenlő színvonalon és eredménnyel végzi. A diákotthonban élő hátrányos helyzetű tanulók ugyanis nemcsak a tárgyi tudás vonatkozásában vannak hátrányos helyzetben, hanem kulturáltságuk, a közösséghez való viszonyuk vonatkozásában is. Tehát a diákotthoni tanulók nevelési hátrányai különleges és különálló pedagógiai tevékenységre kötelezik a diákotthon nevelőit. Ez a különleges nevelési tevékenység mindig több az iskoláénál, egyrészt a célok eléréséhez vezető szervező munkában, másrészt tartalmában is.

Milyen hátrányos helyzetű tanyai tanulókból közösségi és szocialista embert tudjunk nevelni, ki kell dolgoznunk egyrészt a diákotthoni gyermekközösségek szerkezetét, az

önkormányzati szervek munkaprogramját, de ugyanakkor azt is, hogy ezt a szervezet hogyan kapcsolhatta össze az iskola egyik legjelentősebb nevelési tényezőjével, az uttörőszervezettel.

A fent említett neveléssel kapcsolatos többletfeladat indokolja azt is, hogy a diákotthoni ifjúsági szervezet nem lehet mintegy beépíteni abba, vagy ezt létre sem hozva a diákotthoni nevelési feladatokat az uttörőszervezetre bízni. Elsősorban és döntően azért nem, mert a diákotthonban folyó nevelési tevékenység tulnyomóan az ott szervezett közösségekben folyik és nem kiegészítő jellegű, mint az iskolai oktató-nevelőmunka vonatkozásában az uttörőszervezetben folyó tevékenység. Ez még akkor is így van, ha elfogadjuk a Magyar Uttörők Szövetsége Országos Elnökségének "Elképzelése, javaslatok az általános iskolai diákotthon uttörőtevékenységének szervezeti keretei"- c. állásfoglalásból az alábbiakat, mert ezek kétségtelenül helyes alapelvek. "Valamennyi diákotthon uttörőmunkáját az uttörőcsapattal összhangban kell, hogy végezze. Biztosítsa, hogy a diákotthoni gyermekek részt vehessenek az (rósi, rajfoglalkozásokon... A diákotthon nem hozhat létre az iskolától független uttörőcsapatot ... Az egységes gyermek közösségek kialakításának előfeltétele, hogy a nevelőmunka tervezésében és végzésében szoros együttműködés legyen az iskola és a diákotthon igazgatója között, az iskola és a diákotthon oktatói és nevelői között". /Nem tudom ugyan, hogy mi a különbség az iskolai "oktatói" és a diákotthon "nevelői" között? Gondolom, ez az elnevezés nem jelent egyben feladat meghatározást is!/?

A fentiekből is láthatjuk, hogy az lehet a helyes álláspont a diákotthoni közösségek szervezésekor, hogy ezt a szervezést, mely a diákotthoni nevelés feladatait szolgálja, úgy végezzük, hogy annak során olyan kapcsolatot tudjunk kialakítani az iskolai uttörőszervezettel, mely a diákotthonban folyó uttörőéletet az iskolai uttörőélet szerves részévé teszi. A diákotthoni közösségek úgy jöjjenek létre, hogy szolgálják a speciális diákotthoni nevelési feladatokat, ugyanakkor a diákotthonos tanulók az iskolai uttörőtevékenységüket úgy végezzék, hogy ott csak annyiban diákotthonosok, hogy szervezettebb és jobb lehetőséget tudunk számukra teremteni az uttörőmunkához. Ne legyen tehát külön diákotthoni és külön iskolai uttörőélet, mert ez nem szolgálná sem a diákotthoni, sem az iskolai közösségi nevelés céljait, emiatt nem tartom helyesnek az Országos Elnökség állásfoglalásából azt a kívánalmat, hogy a "diákotthon uttörőmunkáját összhangban kell, hogy végezze az uttörőcsapattal" - ne legyen diákotthoni uttörőmunka, hanem csak diákotthonosok uttörőmunkája és egységes iskolai uttörőmunka, melynek aktív résztvevője a diákotthonos tanuló, aki a diákotthonban létrehozott, közösségi nevelést szolgáló szervezetekben folyó tevékenysége révén eredményesebben vehet részt az uttörőközösségek munkájában a diákotthoni nevelő ilyen irányú segítése folytán is.

A diákotthoni közösségek szervezése

Makarenkói tétel: "... az a legjobb nevelés, mely megismétli a társadalom pedagógiáját."

Tehát diákotthonainkban az ifjúsági közösséget úgy kell tekinteni, mint társadalmunk koncentrált, a tanulók életkorához mért pedagógiai modelljét. A diákotthonnak gyakorlatában azokat a tevékenységeket kell meghonosítani, amelyeket a tanulók majd későbbi életükben hasznosítanak.

A fenti tételből következik az is, hogy a diákotthonban folyó minden szervezésnek az a célja, hogy nevelési lehetőséget teremtsünk elsősorban a szocialista közösségi ember neveléséhez, tehát a szervezetet olyan társadalmi tartalommal töltsük meg, mely ezt a célt szolgálja.

A gyermek a felnőttekhez hasonlóan nemcsak egy, hanem több közösségnek is tagja lehet. Tagjai vagyunk mindnyájan a családnak, a munkahelyen kialakult közösségnek, de számtalan olyan szervezetnek, amelyek formájukban, céljaikban és tevékenységükben is valóban közösségek. Nyilvánvaló, hogy a diákotthonos gyerek nem csupán egyetlen közösségnek lehet csak tagja. Tagja az iskolai, az osztály, - tanulószobai - közösségnek, a diákotthoni közösségnek, az uttoró órának, rajnak, csapatnak. A kérdés az, hogy melyek azok a funkciók, amelyek egy együttélést közösséggé tesznek és a diákotthoni tanuló vonatkozásában mit tekintünk közösségnek?

A diákotthoni tanuló szervezett közösségek és lazább csoportosulásokban él és tevékenykedik, illetve a diákotthonba kerülésével minden előzmény és tapasztalat nélkül kerül ezekbe a közösségekbe vagy csoportokba. Tehát a közösség szervezésekor, - legyen az bármilyen szintű közösség is - azt kell elsősorban figyelembe vennünk, hogy a diákotthonban olyan tanulók kerüljenek, akiknek ugyyszólván semmiféle közösségi tapasztalatuk sem volt.

Tanulóink tanyai környezetből kerülnek a diákotthonba, közöttük még azok a spontán csoportok, baráti kapcsolatok sem jöhettek létre, melyek természetesek a falusi, vagy városi társaiknál. Egyetlen közösség, amely jelentős mértékben hat neveltségére, a családi közösség, ennek azonban a legtöbb esetben igen kevés a pozitív vonása.

Mindezekből logikusan következik, hogy a diákotthoni tanulói közösségekben fokozottabb mértékben kell jelen lennie a pedagógiai vezetésnek, az elsődleges közösségek vonatkozásában, ugyanugy, mint a magasabb szintű közösségekben, hogy csak azt lehet közösségnek tekinteni, amelyben együtt jelentkezik a tanulók többirányú tevékenysége, így a szabadidőre eső tevékenységek minden formája, de a tanulmányi munka, vagy akár az önkiszolgáló munkával kapcsolatos együttes tevékenység is, hogy a közösség fogalma feltételezi az állandó közös feladatok, célok végrehajtása iránti együttes munkát, majd annak eredményes elvégzése után azt a tudatot, hogy az a közösség eredménye és öröme, hogy a különböző szintű közösségek szervezése úgy folyjék, tartalmi munkájuk olyan legyen, hogy az egész diákotthoni közösség érdekeit és céljait szolgálja, hogy a közösségi nevelés érdekében végzett tevékenységünk csak akkor lehet eredményes, ha a közösség szervezésekor szem előtt tartjuk azt, hogy a közösséget egyének alkotják, hogy a közösség fejlődését az egyéneknek a közösségben való nevelése, a tanulókkal való egyéni bánásmód teszi lehetővé.

"Pedagógiánk logikája az egyén közösségben való fejlesztésének és az egyénnel való sokoldalú személyes törődés-

nek, az egyéni bánásmódnak szerves összekapcsolásán nyugszik."

Az elsődleges közösségek létrehozása, szerkezete és kapcsolata az uttörőmozgalommal.

A diákotthoni közösségek kialakulása feltételeinek fenti meghatározása nyilvánvalóvá teszi, hogy a diákotthonban a tanulószobai közösségeket, tehát a tanulócsoportokat kell elsődleges közösségnek tekintetnünk.

Ha ennél kisebb elsődleges csoportokat szervezünk, vagy ilyen csoportok akár spontán módon is létrejönnek, azt legfeljebb egy-egy feladatmegoldásra szervezett társulásnak tekinthetjük, amely nem is válhat közösséggé, mert:

- nem tudjuk biztosítani a szükséges hatásfoku pedagógiai vezetést, ugyanis a tanyáról bekerült tanulók kulturális szintje alacsonyabb, érdeklődési köre sokkal szűkebb, az általános iskola kötelező jellegénél fogva sokkal differenciáltabb képességű gyermekanyag kerül össze, mintsem az nélkülözhetné a nevelő állandó segítő, irányító munkáját,
- kisebb egységekben a fentiek miatt sem jöhet létre együttes és állandó, több irányú tevékenység,
- nem folytatható olyan állandó pedagógiai tevékenység, amely ennek a kisebb egységnek a céljai érdekében végezhetné az egyén nevelését, tehát a gyerekekkel az adott közösségekben való sokoldalú és személyes törődést. Márpedig ennek a tevékenységnek olyan színvonalasnak, sokirányúnak kell lennie, - hiszen alapvető magatartási készségeket, erkölcsi normákat, illemszabályokat, szoká-

sokat megtanítani és elfogadtatni, - hogy azt kisebb csoportokban elérni nem lehet, de nem is lehet ennek logikus célja, hiszen az elsődleges közösségek létrehozása eszköz lehet csak ahhoz, hogy megteremtjük a diákotthoni közösségeket, és a kisebb közösségek szervezése ellenkező irányban hatna éppen diákotthoni tanulóink neveltségi színvonalá miatt is.

A jól szervezett tanulócsoport, közösség, éppen azért, mert általában 20-25 tanulót fog össze, kizárja annak lehetőségét, hogy egyesek, vagy csoportok magányossá váljanak, elveszítsék a kapcsolatot a pedagógussal, - vagy a pedagógus velük - és a közösség tagjai ne érezzék azt, hogy a szervezés az egyén érdekében ezen keresztül a csoportközösség érdekében, végül a nagy közösségek, a diákotthon közössége érdekében történik.

Minden szervezés csak akkor lesz eredményes, ha azt tartalommal is megtöltjük, vagyis meghatározzuk azokat a feladatokat, amelyeket a szervezés eredményeként el akarunk érni. Ezeknek a céloknak a meghatározása nem a nevelő egyéni feladata, hanem irányításával a tanulók munkája révén kell hogy megvalósuljon. Ha az irányítás természetesen teljesen más az ötödikesek és más a magasabb évfolyamu csoportok esetében. Az első esetben meg kell fogalmaznunk a követeléseket, azután perspektívák állítása a feladat, majd beszélgetések után kell a tanulói tevékenységet szerveznünk. A magasabb évfolyamokban beszélgetés, meggyőzés, vita előzze meg a tanulói tevékenység szervezését,

de itt sem maradhat el a követelések megfogalmazása sem.

A közösség a munkatervét a hetenként rendszeresen megtartott csoportbeszélgetések során tárgyalja meg és itta is értékeljük az elvégzett munkát is. A csoport reszortfelelősei itt számolnak be munkájuk eredményeiről, vagy hiányosságokról.

Milyen legyen az elsődleges közösség szerkezete?

A közösség reszortfelelősei semmiképpen sem jelölhetők ki, hanem azokat a csoport tagjai választják! Ez a választás akkor lesz helyes, ha annak szervezését nem végezzük türelmetlenül és körültekintés nélkül, ha időt adunk tanulóinknak, hogy megismerjék egymást, de a nevelőknek is lehetősége van arra, hogy megismerjék a tanulókat és irányítani tudják a választást. Így van ez különösen az ötödik osztályos tanulók esetében, de megmarad ez a feladat a következő években is, éppen a tanulóink különböző ütemű fejlődése miatt. Fontos, hogy szervezésünk során olyan szempontból vizsgáljuk tanulóinkat, hogy az adott feladat elvégzésére, irányítására alkalmasak-e, és ezt az alkalmasságot nem mindig a legjobb tanulóknál találjuk meg. Helyes álláspont az is, hogy a vezetésbe bevonjuk azokat a tanulókat, akiket egy-egy tulajdonságuk képessé tesz valamilyen reszortfeladat elvégzésére, és a várható sikerélmény más irányu erő kifejtésére is ösztönözheti őket.

Az elsődleges közösségekben folyó tevékenység az önkormányzó képesség fejlesztésének és tanításának iskolája, ugyanakkor az intézeti közösség, az intézeti önkormányzati szerv jó munkájának alapja. Amikor tehát az elsődleges kö-

zösség szervezetét megteremtjük, amikor a célokat és feladatokat kitűzzük és megbeszéljük, mindig az a fő cél legyen előttünk, hogy az elsődleges közösségek tevékenysége csak akkor lehet jó, akkor van értelme, ha azt úgy folytatjuk, hogy munkájával az intézeti közösség kialakulását szolgálja, ha tagjai tudják azt, hogy a vezető egyidejűleg vezetett is, tehát kölcsönös függésben élnek.

Legyen az elsődleges közösségnek:

- vezetője, aki egyben a közösség Otthontanácsának küldöttje,
- tanulmányi felelőse,
- kulturális munka felelőse,
- sport-és játék felelőse,
- önkiszolgáló-és ügyeleti munka felelőse,
- tisztaság felelőse,
- uttörő összekötője,

A reszortfelelősök jogainak és kötelességeinek körét nem lehet egyszer és mindenkorra, minden diákotthoni közösség számára meghatározni, de nem is szükséges, hiszen tevékenységük egyrészt elnevezésükből is nyilvánvaló, másrészt a tevékenységük szervezése általában tevékenykedtésük, a csoport érdekében, végül a nagy közösség, a diákotthoni közösség érdekében történik. Feltétlenül adjunk programot a csoportoknak. Határozzuk meg azokat a szinteket, amelyeket az egyes munkaterületeken el kell érni. Ne általános elvi célkitűzések legyenek ezek /becsületesen tanulni, védeni egymás és a közösség tulajdonát, tisztelni az idősebbeket stb./, hanem konkrét, elérhető és egyénekre szabott, a végrehajtás után megmérhető célokat tűzünk ki.

A csoport vezetőit, felelőseit semmiképpen sem mi jelöljük ki, hanem azokat a csoport tagjai válasszák meg, de természetesen azokat válasszák lehetőség szerint, akiket mi akarunk azokra a posztokra állítani.

Legyen az elsődleges közösségnek:

- vezetője, aki egyben a közösség Otthontanácsának küldöttje is,
- uttörő összekötője,
- tanulmányi felelőse,
- kulturális munka felelőse,
- sport-és játék felelőse,
- önkiszolgálóügyeleti munka felelőse,
- tisztaság felelőse,
- háló felelőse,

Határozzuk meg a megválasztott reszortfelelősök feladatait. Ezeket a feladatokat a hetenként rendszeresen tartott csoportbeszélgetések alkalmával tűzzük ki és itt beszéljük meg a csoport heti munkatervét és a reszortfelelősök is itt számoljanak be munkájuk eredményeiről, vagy hiányosságairól. Itt számoljon be a közösséget vezető tanuló az Otthontanácsban tárgyalt ügyekről és itt készüljön fel a tanuló az Ötthongyűlésre.

Milyen feladatai legyenek a reszortfelelősöknek?

A közösségvezető a nevelő elsőszámu segitőtársa. Irányítja, ellenőrzi csoportja munkáját, résztvesz az Otthontanács ülésein és annak határozatairól beszámol a csoportmegbeszélések alkalmával.

Uttörő összekötő

Beszámol a raj- és őrsi foglalkozások tervéről és munkájá-

ról, szervezi és irányítja a diákotthonos tanulókból álló uttörő őrök összejövetelének helyét és idejét, ellenőrzi az uttörő felszerelést.

Tanulmányi felelős

Feladata, hogy figyelemmel kísérje a tanulócsoport tagjainak iskolai tanulmányi munkáját és eredményeit. A napi beszámolón kívül, heti beszámolót is tart a csoportbeszélgetés alkalmával, amikor elmondja, hogy milyen a tanulócsoport heti eredménye, mi lesz a következő héten a különösebb felkészülést vagy segítséget igénylő tanítási anyag, kik azok a tanulók, akik iskolai szereplésük alapján segítségre szorulnak, jelzi, hogy milyen magatartási problémák vagy pozitívumok jelentkeztek a csoport tagjaival kapcsolatban az iskolában.

Kulturális munka felelőse

Figyelemmel kíséri és szervezi az iskola televízióinak és rádióinak a csoportra vonatkozó adatait, szervezi a csoporton belül is az iskolai és diákotthoni és mozi előadásokat, kezeli a csoport kis könyvtárát, segíti a csoporttagok szakköri tevékenységét, az Otthontanács megbízottjának segítségére áll az intézeti szintű kulturális rendezvények szervezésében.

Sport- és játékfelelős

Kezeli a csoport sport- és játékfelszerelését, a csoporton belül, vagy másik csoporttal sportversenyeket szervez, segítséget nyújt az Otthontanácsnak, az intézeti szintű sport- és játékfoglalkozások alkalmával.

Önkiszolgáló-üzveleti munka felelőse

Kijelölt és számon tartja az intézeti önkiszolgáló munkát és üzveleti munkát végző tanulókat, figyelemmel kíséri

Tisztaságfelelős

Ellenőrzi a tanulószoba rendjét, a csoport tagjainak tisztálkodási eszközeit /fogkefe, szappan, fehérnemű stb./ az étkezések előtti kézmosást, a fiókok, szekrények rendjét, szervezi az esti és reggeli mosakodás menetét.

Hálófelelős

Ellenőrzi és irányítja a csoporttagok hálószobai szekrényrendjét, a lámpaoltás és ébresztő utáni magatartást.

Nyilvánvaló, hogy ezek a feladatok csak a munka körvonalait jelzik. De ezeknek a feladatoknak az elvégzése is minden esetben megköveteli a csoportvezető, a nevelő állandó és következetes irányítását és ellenőrzését. A nevelő feladata az is, hogy az aktivisták megkapják megbízatásaikat, felkészüljenek arra, hogy hogyan kell azoknak eleget tenni, és kapjanak olyan keretfeladatokat, amelyeket ők töltenek meg tartalommal. Ha elmaradt a közösség előtti beszámoltatás, az elvégzett munka közösségi értékelése, akkor eredménytelenné válik minden igyekezetünk és a csoportunkból soha nem lesz közösség. Kétségtelen, hogy ez a szervező, irányító, ellenőrző munka a csoport beszélgetések olyan színvonalu megtartása, ahol nem a nevelő tart előadást, hanem a tanulók mondják el észrevételeiket és véleményeiket, nehéz és körültekintő munkát ró a pedagógusra. Viszont ennek a feladatnak - ha nem is márról-holnapra, de - igen kézzelfogható eredménye lesz. A tanulók aktívan, bekapcsolódnak a csoport minden munkájában, a tervezések, a megbeszélések során azokat magukénak érzik és segítik az egyes reszortfelelősök munkáját a közösség érdekében is.   ./.

A fentiek szerint tehát az elsődleges közösség a diákok között a tanulócsoport, ez azonban nem jelenti azt, hogy nevelési munkánk során ne szerveznénk mi, vagy meg kellene akadályoznunk olyan csoportok, kapcsolatok kialakulását, amelyek a kitűzött nevelési céljainkat támogatják, és nem bontják meg a közösség egységét. Ilyen a már említett és a tanulmányi munkát segítő kis csoport. Ezeket a kiscsoportokat a nevelő állítsa össze! Négy-öt tanulót osszuk be ilyen kiscsoportba, mégpedig - ha erre lehetőség van - olyan tanulókat, akiknek más és más az érdeklődési területük. Legyen a csoportba olyan tanuló, aki humán érdeklődésű, vagy a számtant szereti és érti jobban, vagy akár énekből tud segítséget nyújtani a felkészülés során társainak. Ha ilyen összetételű csoportot nem tudunk létrehozni, akkor egy csoportba osszuk be a jó, a közepes és a gyengébb tanulókat, akik a tanulószoba idején segítik, kikérdezik egymást. Sokszor tapasztaltam, hogy a gyenge tanuló, aki nem tudta a tanítási órán megérteni a tanár által tanított anyagot, a kiscsoport egy tagjának magyarázata után rövid idő alatt elsajátította azt.

A csoportvezető nevelő nem képes arra, hogy minden tanulót minden tárgyból ellenőrizzen. Nem is lenne helyes ez az önálló munkára és felelősségre nevelés szempontjából sem. A kiscsoportban a tanulók egymást ellenőrzik és ha helyesen választják meg a vezetőt közülük, akkor lesz időnk arra, hogy a gyengébbekkel, vagy éppen a kiemelkedő képességekkel foglalkozzunk többet. Ezeket a csoportokat nem

tekinthetjük semmiféle közösségnek, hiszen egyetlen szempont: a tanulószobai feladatok könnyebb megoldása végett állítottuk össze, azon kívül állandóságra sem kell törekednünk, mert szükség szerint megváltoztathatjuk összetételüket. Az elsődleges közösségek szervezésével kapcsolatban ismételten hangsúlyoznom kell, hogy a szervezési feladatok elvégzésével még csak az első lépést tettük meg. Abban az irányban, hogy a tanulócsoporthunk közösséggé váljon. Ha szervezésünket most töltjük ki tartalommal, ha tanulóinkat nem aktivizáljuk megfelelően, ha a nevelő nem úgy irányítja a csoportját, hogy a tanuló úgy érezze, hogy a pedagógus tiszteletre méltó vezetője, de gondjai, problémáit megosztó téren is, akkor a tanulócsoporth csak legfeljebb társas együttes lesz és nem válik közösséggé.

De ha biztosítjuk a megfelelő közösségi munkát, a közösségi értékelést és állandóan, saját példánkkal is ösztönözzük, értékeljük azt, akkor a csoport eredményesebben formálódik közösséggé.

Ezuttal azonban nem feladatom a közösségi nevelés módszereivel és az ezzel kapcsolatos tartalmi munkával foglalkozni, hanem kizárólag a szervezési feladatokkal, amelyeknek elvégzése megteremti a közösségi nevelés keretait és tanulóinkat fokozatosan megtanítja egyrészt a közösség érdekében végzett kötelesség vállalásra, másrészt a vezetés, irányítás felelősségteljes munkájára. Egyszóval az elsődleges közösség lesz az önkormányzó képesség elsajátításának legfontosabb gyakorló színhelye.

Az Otthontanács, mint a diákotthoni közösség végrehajtó szerve

Az önkormányzó képesség az ifjúsági közösség fejlettségének talán legfontosabb vonása. Kialakítása a pedagógus közösség egyik legnehezebb, de egyben legszebb feladata. Még a legjobb működő ifjúsági felelősök mellett is segítségükkel álljanak ott a nevelők, s folyamatosan tanítsák meg őket a vezetés elvi szabályaira. Rá kell szoktatni őket, hogy mindig számoljanak a tagság értéktételével, a közvéleménnyel, s maguk is keressék a vezetés eredményesebb útját.

Természetes az, hogy a jó vezetéshez jó vezetők kellenek. A feladatok elvégzése minden esetben megköveteli a csoportvezető nevelő állandó és következetes ellenőrzését, irányítását. A közösség feladata, hogy az aktivisták megkapják a feladataikat, azokat a nevelő segítségével a közösség aktív részvételével megoldják, hogy a tevékenységükről a közösségeknek beszámoljanak, s annak folyamatos értékelése soha ne maradjon el.

Mindezek szem előtt tartásával az elsődleges közösségek tartalmi munkája az alábbiakban körvonalazható:

- csoport beszélgetések alkalmával meghatározza a közösség munkatervét, megvitatja és értékeli az elvégzett munkát,
- meghatározza a közösség részvételét a diákotthon napi, heti és házirendjének szervezésében és megvalósításában,
- szervezi a közösség tanulmányi tevékenységét, részvételét a magatartási és szorgalmi jegyek kialakításában,
- megszervezi a csoportszintű ügyeleti munkát, valamint az

- önkiszolgáló és közhasznú munkában való részvételt,
- tervezi és szervezi a közösség kulturális tevékenységét, a csoportnak az intézeti szintű tevékenységében való részvételét,
- megszervezi a csoport könyvtárának, sport- és játék-felszerelésének, általában a csoport tulajdonát képező anyagi eszközöknek kezelését, megóvását és javítását,
- megtárgyalja az Otthontanács határozatait, valamint a közösség részvételét a soron következő Otthongyűlésen,
- szervezi és irányítja a tanulók részvételét az uttörő-munkában,

A helyes álláspont az, ha a felsorolt tevékenységeket az iskolai és diákotthonos tanulók olyan közösségi tevékenységnek tekintik, amely a közösségi nevelés szempontjából - mint önálló közösség - olyan irányban hat, hogy segíti a diákotthoni tanulók hátrányos helyzetének megszüntetését, a szabadidejük egy részének olyan tartalmas kitöltését, mely a közösségi nevelést úgy is segíti, hogy megszünteti a diákotthonos tanulók és a nem diákotthonos tanulók között esetleg jelentkező elkülönülést, segíti a diákotthonok már említett nevelési többletmunkáját.

A diákotthonos tanuló az uttörőcsapatban is közösségben él. Olyan közösségben, amely a nevelést, szórakozást, sokirányú képzést is szolgálja. Igen fontos szempont, hogy a diákotthon és az uttörőszervezet tevékenysége ne keresztezze egymást, és ne legyenek átfedések sem. Nyilvánvaló, hogy a diákotthon feladata, hogy ezen a téren alkalmazkodjon.

Biztosítani kell a diákotthonos tanulók részvételét az órsi- és rajmunkában. Nemcsak segítséget jelent ez, hanem a szervezés egyrészének átvállalását is. A diákotthoni elsődleges közösségek uttörő összekötőjének az a feladata, hogy a nevelő irányításával és segítségével aktivizálja a diákotthonos tanulókat, az uttörőmunkában való részvételre. Az uttörő órsókban /melyek vagy teljesen diákotthonos tanulókból állnak, vagy vegyesek / - és ez a szerencsésebb eset - vagy rajokban, amelyekben ugyanaz a helyzet állhat fenn, a diákotthonos tanulónak kell éppen a többirányú közösségi tapasztalata folytán eleven és hatékony tevékenységet folytatniok. Az egységes pedagógiai irányítás, melynek biztosítója a diákotthoni nevelő és az osztályfőnök /rajvezető/ összehangolt tevékenysége, záloga lesz az eredményes uttörőmunkának is. Ez az irányítás lehetővé teszi, hogy az egyes órsi foglalkozások, rajgyűlések a diákotthonban kerüljenek megrendezésre. Azokban a községekben, városokban, ahol diákotthonok működnek, kevés esetben van uttörőház, vagy akár uttörőotthon is, viszont a diákotthon éppen otthonos jellegénél fogva is igen alkalmas ezeknek a foglalkozásoknak, rendezvényeknek a megtartására.

Az uttörőszervezet legkisebb egysége az órs. Ezt közösségeknek tekinthetjük-e - nem dönthetem el - mert nincs rá jogom, sem lehetőségem. De a leirtakból kitűnően az az álláspontom, hogy nem tekinthető közösségnek. Ezzel az állásponttal nem vagyok egyedül, hiszen a pedagógiai irodalom igen sok esetben így foglal állást ebben a kérdésben.

Dr. Pataki Ferenc: Az elsődleges közösségek problémái -c.

tanulmányában írja:

"Az iskolai élet és a munka tagozódásának csak is olyan egysége lehet elsődleges közösség, amelyek nem pusztán a barátkozás ténye, vagy más alkalmi és szubjektív tényezők fognak össze, hanem amely elsősorban az adott intézmény alapvető társadalmi rendeltetésének társadalmi strukturálódására épül.

Az iskolánkban - ez csakis az osztály /raj/ lehet ... amennyiben az /összetételében többé-kevésbé mozgékony/ őr-söt minősítjük az iskolai kollektiva elsődleges közösségének, könnyű szerrel lezárhatjuk a közösség építését, az osztályok szintjén, miként az manapság gyakran előfordul."

Az lehet tehát a helyes gyakorlat, ha az őr-söket olyan csoportoknak tekintjük, mint a tanulócsoporthoz szervezett és a tanulmányi munkát segítő kiscsoportokat, tevékenységüket úgy segítjük, hogy az a diákotthoni elsődleges közösség, de az uttorőkösség tevékenységét segítse és része legyen ennek. Tanulóink igen sok csoport társulásnak tagja. Tagjai például a diákotthonban mindig kialakuló hálósobai csoportnak is, amelynek igen sokszor szorosabb kapcsolatot jelenthetnek, mint a tanulmányi munkát segítő kis csoport, vagy akár az uttorőör. A hálósobai csoportok kialakulásakor szükségszerűen megbomlik a tanulószobai közösség, hiszen egy-egy hálóban, vagy csak a tanulószobai közösség néhány tagja van együtt, vagy különféle korosztályok kerülnek össze, nem beszélve arról, hogy a koedukáció következtében más hálósobai csoportokba kerülnek a fiuk és a lányok. Kétségtelen, hogy a hálósobai

csoportokba kerülnek a fiuk és a lányok. Kétségtelen, hogy a hálósobai csoportok tágabb csoportosulások, így létüket nem hagyhatjuk figyelmen kívül a különböző koru tanulóink együtt éléséből fakadó erkölcsi, nevelési problémák miatt sem. Talán helyesen járunk el, ha ezeket a hálósobai csoportokat az Otthontanács irányítása alatt álló csoportoknak fogjuk fel és mint ilyeneket használjuk fel a közösségi nevelés feladatainak végzésekor.

Összefoglalva

Az uttörő otthonoknak és az uttörőszervezetnek közös nevelési céljai érdekében arra kell törekedniük, hogy megszüntessenek minden különállást a diákotthonos és nem diákotthonos tanulók között, hogy a diákotthonos tanulók éppen úgy magukénak érezzék az uttörőközösséget, mint a diákotthoni közösséget, hogy tevékenységüket úgy folytassák, hogy a munka során az uttörőszervezet aktívan vegyen részt a hátrányos helyzet felszámolásáért folytatott küzdelemben. A diákotthon pedig az uttörőmozgalom nevelési lehetőségeit maximálisan használja fel ugyanennek a nevelési célnak az érdekében, hiszen mindkettő ugyanazt a közös célt szolgálja: a szocialista, a közösségi ember nevelését.

Az önkormányzó képesség az ifjúsági közösség fejlettségének legfontosabb vonása. Kialakítása a pedagógus közösség egyik legnehezebb, de egyben legszebb feladata. Még a legjobban működő ifjúsági felelősök mellett is segítségükkel álljanak ott a nevelők, s folyamatosan tanítsák meg őket a vezetés elvi szabályaira. Rá kell szoktatni őket, hogy mindig számoljanak a tagság értékitéletével, a követelménnyel, s maguk is keressék a vezetés eredményesebb

utját.

Az önkormányzóképesség nem egyszerűen az életkor, hanem a közösségi tapasztalatok függvénye és eredménye. Önkormányzásra képessé tenni csak magával az önkormányzás gyakorlatával és tapasztalatával lehet. Ennek a helyes elvnek a komolysága megköveteli, hogy már az 5. osztálytól kezdve tényleges felelősség és tényleges jogok háruljanak a közösség szerveire. Hasztalan reméljük az önállóság, öntevékenység és felelősségérzet megszületését, ha nem teremtetünk olyan pedagógiai helyzetet, amelyben ezek a tulajdonságok nélkülözhetetlenül szükségessé válnak, és megszilárdulnak. Mindezekből logikusan következik, hogy az intézeti közösség, az intézeti önkormányzás jó munkájának előfeltétele, - mint ahogyan azt pontosan több ízben hangsúlyoztam - az elsődleges közösségek jó munkája és szervezettsége. Az elsődleges közösségek tevékenysége mintegy alapját képezi az intézeti közösségek kialakulásának és létrejöttének. Mint ahogyan a tanulócsoporthoz pusztán a létevel, azaz, hogy tagjai együtt tanulnak, szervezetük is van, még nem válhat közösséggé, ugyanúgy nem lehet ilyen alapon közösségnek nevezni a diákokthoz egészét sem, hanem azt is csak olyan egységnek tekinthetjük, amelyben tanulók élnek együtt, vagy a sokat emlegetett "gyermek megőrzőnek" vagy még rosszabbnak: olyan kaszárnnyának, melyben néhány felnőtt diktátori hajlamait kiélheti. Az az építmény, amelynek alapja az elsődleges közösségek jó munkája, csak akkor kerülhet tető alá, ha az első naptól kezdve azon vagyunk, hogy olyan diákokthozoni közösséget alakítsunk ki, melyben az elsődleges közösségek munkaeredményei olyan

lehetőségeket teremtenek számunkra, hogy tudunk ifjúsági vezetőket képezni, vagyis lehetőséget adunk arra, hogy valóban olyan tanulóink lehessenek, akik rendelkeznek az önkormányzóképesseg alapvető feltételeivel.

Az a feladata minden diákotthoni nevelőmunkának, hogy minél több tanulót készítsen elő arra, hogy olyan társadalomban fog majd felnőttként élni, amelyben joga lesz beleszólni a társadalom tevékenységébe, ő maga is vezető, vagy jogokkal és kötelességekkel rendelkező vezetett lesz, vagy is olyan társadalom tagja, amely demokratikus társadalom. Ezt a nevelési célkitűzést csak úgy tudjuk megvalósítani, ha képessé tesszük tanulóinkat az önkormányzásra. Demokratikus embert csak demokratikus körülmények között lehet nevelni. Mi azonban nem egyszerűen demokratikus embereket akarunk nevelni, hanem olyan szocialista embereket, akik élni tudnak a szocialista demokrácia által nyújtott lehetőségekkel.

Bizonyos azonban az, hogy az általános iskolai diákotthonok tanulóinak vonatkozásában soha nem érhetünk el olyan színvonalu önkormányzati tevékenységet, képességet, mint amelyet a középiskolai kollégiumokban egyrészt a több évtizedes pedagógiai gyakorlat és az azt irányító irodalom kialakított, másrészt, mint már említettem - az ott élő tanulók kulturális színvonala, életkora lehetővé tett. Hiba lenne tehát, ha azt várnánk tanulóinktól, hogy a középiskolás diákotthonok színvonalán élják közösségi életüket és ilyen irányu szervezői munkánk során olyan célok elérését várnánk magunktól és tanulóinktól, mint amilyen az

ezzel a problémakörrel foglalkozó középiskolás diákotthoni irodalom - de a gyakorlat is bizonyít. Eddig is hiba volt az, hogy tevékenységünkben sok esetben le akartuk másolni a középiskolai diákotthonok tevékenységét, és sikertelenségünk oka - mert igen sok esetben az lett a következmény - ebben keresendő.

Mi tehát a teendők?

Elsősorban az, hogy követelményeinket tanulóink életkorához, neveltségi szintjéhez és általános iskolásokról lévén szó - szellemi képességeihez is mérjük, célkitűzéseinket is ehhez szabjuk, eszközeinkben több játékos és romantikus elemet használjunk fel, sokkal nagyobb mértékben alkalmazzuk az érzelmi nevelés módszereit és még a viszonylag fejlettebb közösségekben is nagyobb súllyal legyen jelen a pedagógus irányító, szervező munkája.

Az elsődleges közösségek szervezési, pedagógiai feladatait az előzőekből is kitűnően a csoportvezető nevelő látja el és irányítja, az intézeti szintű önkormányzati munka szervezés és irányítása feltétlenül és minden esetben az igazgató feladata. Ha azonban nagyon élesen elhatárolnánk és megosztanánk a feladatokat, akkor az igazgató munkája nem lehetne igazán eredményes. Már az elsődleges közösségek szervezése, programjainak összehangolása sem nélkülözheti az igazgató irányító munkáját. Gyakorlati tapasztalat, hogy a jól szervezett és tartalmas munkát végző elsődleges közösségekben fellép a nevelői "csoportsovinizmus". Legyen profán: a "kotlóstyuk mentalitás" - az én gyermekem az én csoportom csak jó és kedves, azoknak a hibáit

is sokszor elvtelenül védem és megcsipem - okkal, vagy ok nélkül is a másik nevelő csoportjához tartozókat, még csak nem is nevelői szándékkal, hanem, hogy a saját csoportom jó tulajdonságait, az én nevelésem kiváló eredményeit kiemeljem. Ilyen körülmények között még jó elsődleges közösségek, - de lehet-e jó az ilyen? - esetében sem alakulhat ki intézeti szintű közösség, de önkormányzat sem. Az igazgatónak tehát az intézeti szintű közösség szervezése az önkormányzati munka irányítása során igen nagy figyelemmel kell lennie az elsődleges közösségek egymáshoz való viszonyára. Az egységes közösség feltételezi az igazgató személyében megtestesülő "erős központi hatalmat" /Makarenkó/, mely képes betölteni a közösség pedagógiai központjának szerepét. A nevelés, a közösség alakítás egyközpontu folyamat, nem tűri meg a pedagógiai vezetési funkciók szóthullását, a diákotthoni közösség központjának elmosódását. A pedagógiai központ nem adminisztratív, hivatali tisztség, hanem pedagógiai funkció, amelyet nem a kinevezéssel együtt kap meg az igazgató. Csakis tényleges munkával vivhatja ki. Az igazgató a gyermekközösség elsőszámu vezetője. Közvetlenül ki kell terjesztenie pedagógiai befolyását az önkormányzat vezetőszervére, sokoldalú kapcsolatban kell állnia a csoportközösségekkel, a csoportok önkormányzati szerveivel. Másként a nevelő közösséget sem tudja biztonsággal vezetni és alakítani. A pedagógiai folyamat irányításában sokfajta funkció kapcsolódik össze, de az információknak egy központban kell összefutniuk, a lényeges döntések jogainak egy kézben kell lenniök.

Kétségtelen nehéz vezetési feladat ez, hiszen az ilyen igazgatói tevékenység a diktatura veszélyét is magában rejti. Könnyen odavezethet, ha az igazgató ezt az egy személyi felelősséget nem párosítja azzal a demokratikus vezetői elvvel, hogy együtt kell dolgoznia minden nevelővel, a célokat és feladatokat közösen kell meghatározniok, de a felelősséget az igazgatónak kell vállalnia minden negatív eredményért is. Ha így vezeti az intézetet, akkor egyrészt nincs csoportsovinizmus, ha így szervezi meg az intézmény munkáját, akkor a nevelőtestület úgy vesz részt abban, hogy mint az elsődleges közösségek pedagógus vezetői nem önmaguk érdekeit képviselik, hanem minden irányító, szervező, pedagógiai munkájukat az intézet érdekében, a tanulókkal együtt, az önkormányzati szervvel együtt folytatják.

Az önkormányzati szervvel együtt, mely az igazgató irányításával úgy tevékenykedik, hogy a nevelőtestület minden tagja segítő pedagógiai munkát támogató szervet lásson benne és semmiképpen sem egy olyan testületet, amelynek rendőri - nevelői utasításokat végrehajtó szerepe van. Éppen az igazgató demokratikus vezetési tevékenységétől függ az, hogy az elsődleges közösségek valóban elsődleges közösségek legyenek, vagyis részei az intézeti közösségnek és ne olyan önálló közösségek, amelyek annyira önállókká válnak, hogy az intézeti közösségi munkát gátolnák.

Összefoglalva

Az intézeti közösség szervezése az igazgató feladata, amely munka során a nevelőkkel együtt össze kell kapcsolnia

az elsődleges közösségek tevékenységét és ezeken keresztül, vagy ezek felhasználásával kell kialakítani az intézeti szintű diák önkormányzati végrehajtó és irányító szervet: az Otthontanácsot.

Otthontanács szervezete

Az Otthontanács alakuló ülésén részt vesz minden elsődleges közösség reszortfelelőse, akik maguk közül választják meg az intézet tanulóinak létszámhoz mért 5-7-9 tagból álló Otthontanácsot, melynek tagjai még a megválasztottakon kívül az elsődleges közösségek küldöttei, a közösségvezetők.

Igen döntő az a körülmény, hogy kik lesznek ezek a megválasztott tanácstagok. Az Otthontanács jó összetétele nem kismértékben már a csoportok reszortfelelőseinek megválasztásakor eldőlt. Ez is bizonyítja azt, hogy az igazgató Otthontanácsot szervező munkája már az elsődleges közösségek kialakításánál döntő jelentőségű. Már ott törekedjünk arra, - de a tanácstagok választásánál különösen - hogy olyan tanulókat választassunk meg, akik legjobban megközelítik az ideális ifjúsági vezetők tulajdonságait: elsajátították a közösségben élő és ható tevékenység - és viszonyrendszert, s ennek alapján a közösségben eredményes tevékenységre, vezetésre lesznek képesek. Vagyis a közösségi élet minden napjaiban megtanulták, - vagy képesnek tartjuk arra, hogy megtanulják - a feladatokat végrehajtani. Sikereik alapján megtanultak ellenőrizni, véleményt alkotni, bírálni, értékelni, javaslatokat tenni, reális, keresztülvihető célokat kitűzni, kezdeményezni, a közösség érdekében terveket kidolgozni, s a megvalósításáért

folyó munkát irányítani.

Természetes az, hogy az ilyen képességekkel és tulajdonságokkal rendelkező tanulót nem kapunk készen az általános iskolai diákotthonban. De nevelésünk elsőrendű célja, hogy neveltjeinkkel kapcsolatban a diákotthonba kerülésük percétől kezdve olyan nevelési gyakorlatot folytassanak, hogy tanulóink megközelítsék vagy el is ériék a fent körvonalazott képességeket. Az alkotó önálló feltételezése a közösségben, az ott ható közösségi törvények ismerete és belsővé vállalása nélkül elméletileg idealizmus, gyakorlatilag anarchia..

A fenti elvek figyelembe vételével megalakult Otthon-tanács megválasztja: elnököt

titkárt

A gyakorlat nálunk azt bizonyította, hogy az Otthon-tanácsban nem célszerű reszortfelelősöket választani. Az Otthontanács rendszeresen bizzon meg egy-egy tagját meghatározott feladattal. /Ugyanis a reszortfelelős rendszernek korábban az a következménye, hogy egy-egy feladat megoldása egyéni munka lett és nem az Otthontanács kollektív feladata/. Ha nincsenek reszortfelelősök, akkor az Otthontanács minden tagja felelősnek érzi magát tevékenységéért, mindazért, ami az intézetben folyik és így valóban kollektív végrehajtó testület lesz.

Az elnök összefoglalja és irányítja a tanács munkáját, vezeti üléseit.

A titkár gondoskodik az ülések összehívásáról és elkészíti az Otthontanács és az Otthongyűlések rövid jegyzőkönyveit, általában az ifjúsági önkormányzattal kapcsolata-

tos esetleges kisebb adminisztrációs feladatokat is elvégzik. Bár az előzőekben többször említettem, de most megint hangsúlyozom, hogy az Otthontanács fenti szervezése még semmit sem jelent. Feltétlenül az igazgatónak kell programot adni az Otthontanácsnak. Mégpedig olyan programot, amelynek végrehajtása az egész intézet életét pezsgésben, mozgásban tartja, lehetőséget ad az egyéni és közösségi kezdeményezésekre, módot ad az önkormányzás lehetőségére és arra, hogy a tanulók az intézeti életük irányításában, szervezésében a közösségi szokások és szocialista erkölcs kialakításában jogaik és kötelességeik gyakorlásában tevékenyen résztvegyenek. Munkájukat úgy végezzék, hogy arról számot kell adniuk az Otthongyűlésnek, mely minden tevékenységük ellenőre és értékelője.

Az Otthontanács tartalmi munkája

Az Otthontanács szervezi és irányítja a diákotthon házirendjét, napi- és heti rendjét.

Az Otthontanács, mint kollektív testület:

- szervezi és irányítja a diákotthon házi-napi- és heti rendjét, összefogja és irányítja / de ellenőrzi is/ az elsődleges közösségek ilyen irányú tevékenységét,
- szervezi, irányítja és ellenőrzi a tanulmányi munkát és erről az Otthongyűlésen rendszeresen tájékoztatja az intézeti közösséget,
- a szabadidőben sokoldalúan színes, szórakoztatva nevelő kulturális tevékenységet teremt, irányítja a diákotthoni klub munkát, a kulturált környezet megteremtéséért folytatott tevékenységet, szervezi az intézeti szintű kultu-

rális rendezvényeket, de a diákotthonon kívüli művelődési és szórakozási lehetőségeket is,

- szervezi a diákotthon sportéletét,
- irányítja és ellenőrzi a hálófelelősök tevékenységét, értékeli a hálósobák rendjét,
- meghatározott keretek között jutalmazási és büntetési jogköre van,
- az iskolai uttörőszervezettel együttműködve biztosítja és segíti a diákotthonos tanulók uttörőmunkáját.

Ennek érdekében: ismeri és megvitatja az Uttörőtanács munkatervét és meghatározza azokat a feladatokat, amelyek a diákotthoni közösségre hárulnak annak megvalósításával kapcsolatban.

Otthongyűlés

A diákotthoni közösség szervezésekor mindig a végső célt kell szem előtt tartani. Kétségtelen, hogy az intézeti munka alapjait az elsődleges közösségekben rakjuk le, az is természetes, hogy az intézeti munka közvetlen irányítását az önkormányzati feladatok végrehajtását az Otthontanácsnak kell ellátnia. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy ezek a szervezetek jelentenék az intézeti önkormányzatot, s ezek munkája, tevékenysége létrehozná az intézeti közösséget is.

A közösségi nevelés nem csoportnevelés: nem egymástól elkülönült, önmagában zárt, önmaguk határai között elszigetelődött csoportokban folyik.

Az elsődleges közösségekben kiscsoportokat szervezünk a tanulmányi munka segítésére. A közösséggé válás igénye nélkül létrejönnek olyan társulások, amelyek feloldják az

elsődleges közösségek kereteit és tágabb kapcsolatrendszerbe helyezik tanulóinkat: irodalmi színpad, bábesoport, kézimunkaszakkör, különböző hobbykörök, sport- és játékcsoportok, vagy a már említett hálósobai csoportok. Ezek a kapcsolatok többirányú tevékenységükkel, összetételükben is mozgékony szervezetükkel, de azza is, hogy működtetésük és irányításuk rendszerint az Otthontanács feladata, könnyebben illeszti bele a tanuló a diákotthoni közösségbe, melynek szerve az Otthongyűlés.

Az Otthongyűlésen folyó viták nyílt és szabad légkörre bizonyítja be, hogy a diákotthonban milyen színvonalú a közösségi nevelés. Mert a közösségi nevelés nem csoportnevelés, nem egymástól elkülönült, önmagukban zárt és önmaguk határai között elszigetelődött csoportokban folyik.

Az Otthongyűlés az a fórum, ahol minden diákotthonos tanulónak joga van az ott tárgyalt ügyel kapcsolatban véleményt nyilvánítani, javaslatokat tenni, az Otthontanács előterjesztéseit szótöbbséggel elfogadni, vagy elvetni, tehát feladata a diákotthoni közös célok, az egységes közvélemény kialakítása és a diákotthonban folyó bármilyen szintű tevékenység értékelése. Ebből következően ellenőrizni az Otthontanács tevékenységét, az elsődleges közösségek munkáját és minden intézeti szintű tevékenységet konkrétan:

- megvitatja és elfogadja az Otthontanács által előterjesztett napi-, heti-, és házirendet,
- jóváhagyja az Otthontanács összetételét, joga van az Otthontanács tagjai közül - az elsődleges közösségek küldöttein kívül - bárkit visszahívni és ebben az eset-

- ben új tagot választani,
- átfogóan meghatározza a diákotthoni elsődleges közösségek munkáját,
  - az Otthontanács előterjesztése alapján értékeli a tanulmányi munkát,
  - megvitatja az Otthontanács jutalmazási és büntetési tevékenységét, esetleg felülbírálvá azt, a jutalmazási és büntetési ügyekben, mint magasabb szintű szerv határozatokat hozhat a kiemelkedő teljesítmények, vagy súlyosabb mulasztások esetében,
  - értékeli az Otthontanács kulturális irányító és szervező tevékenységét, megtárgyalja az intézeti szintű rendezvények terveit,
  - megvitatja azokat a beszámolókat, amelyeket az Otthontanács a diákotthonban folyó tevékenységekkel kapcsolatban előterjeszt. / szakkörök munkája, klubtevékenység, stb./
  - állástfoglal általában mindazokban az ügyekben, amelyekben az otthontanács a két Otthongyűlés közti időben határozatot hozott.

Az Otthongyűlés programjának meghatározása az Otthontanács feladata. Az Otthongyűlést az Otthontanács elnöke vezeti és szervezése a titkár feladata. A beszámolókat az Otthontanács egy-egy ezzel megbízott tagja tartja, de egyes elsődleges közösségek tevékenységét vizsgálva, annak illetékes reszortfelelőseit is megbizhatja ezzel a feladattal. Az Otthongyűlés évente kétszer ülésezik. Az üléseken részt szoktak venni az igazgató mellett a nevelők is. He-lyes, ha meghívjuk az intézet gondnokát, az élelmezésveze-tőt, de esetenként a takarítókat is.

Az Otthongyűlésre való felkészülés nemcsak az Otthon-tanács, hanem a nevelők feladata is. Tegyük ezeket az üléseket ünnepélyessé, olyanná, amelyet örömmel várnak a tanulók. Az Otthontanács szervezése során hívja meg az Otthongyűlésre a kapcsolatos iskolák igazgatóját, a diákotthonos osztályok osztályfőnökeit, uttörőcsapat vezetőit. Témától függően esetleg a városi párttitkárt, vagy tanácselnököt.

Mindaz, amit az Otthontanáccsal kapcsolatos igazgatói feladatokról elmondtam, még fokozottabb mértékben érvényes az egész közösség vonatkozásában. Hogy az egész közösségi nevelésünkben értünk-e el eredményeket, hogy a csoportsoviniszta felfogás mennyire gátolta ilyen irányú céljaink elérését, vagy az elsődleges közösségben folyó helyes pedagógiai tevékenység milyen eredményekre vezetett, azt a diákotthoni közösség, mint egységes egész munkájában, magatartásában, aktivitásában mérhetjük le végsősoron.

Tudatosítanunk kell tehát azt, hogy minden negatívum, amely az egyesek, vagy az elsődleges közösségek vonatkozásában előfordul, az egész intézet számára jelent sikertelenséget. Ugyanakkor minden siker, minden eredmény - legyen az egyéni vagy csoportos - az egész diákotthon sikerére és eredményére. Meg kell tanítanunk gyermekeinket arra, hogy a közösség sikerében benne van az egyén, a csoport sikere és boldogulása is, és az egyén mindig állítsa összhangba a saját és a közösség perspektíváját.

Meg kell tanítani diákjainkat arra is - és mindezt nem "hegyi beszédekkel" - hogy a közösség nem elsősorban

jogokat jelent, hanem mindenek felett kötelesség vállalást önmagam dolgaiért is, társaimért is. Hogy felelős vagyok önmagamért és társaimért, hogy úgy kell élnünk, hogy másoknak legyünk hasznára.

A jól szervezett és irányított tevékeny diákotthoni közösségnek el kell jutnia ezeknek az alapelveknek a megismeréséig, és egyben azt is el kell érniük, hogy a többség elfogadja ezeket az alapelveket és ezek szerint próbáljon élni.

Hogy ez így van-e az intézetünkben, azt nem lehet egy-egy rendezvényből lemérni, nem lehet egy csoportbeszélgetés meghallgatása után eldönteni, a jó tanulmányi átlagból vagy magatartási jegyekből megállapítani, de van egy fóruma a diákotthoni közösségi nevelésnek, ahol az ilyen irányú nevelési munkák eredményeiről tájékozódni tudunk. Ez a fórum az Otthongyűlés. Itt beszéljük meg az eredményeket ugyanugy, mint a hibákat. Az Otthontanács, mint az Otthongyűlés végrehajtó szerve itt számol be munkájáról, kéri ki a közösség véleményét, kér és kap irányítást, bírálatot vagy jóváhagyást.

Az Otthontanács az Otthongyűlésen rendszeresen beszámol:

- a diákotthon tanulmányi helyzetéről,
- a házi-, napi-, hetirend vonatkozásában hozott döntésekről,
- az önkiszolgáló és ügyeleti munkával kapcsolatos eredményekről és hiányosságokról,
- a kulturális tevékenység terveiről és eredményeiről,
- dicséretekről és büntetésekről,
- a diákotthoni tanulók uttörőmunkájáról, eredményekről és

hibákról.

Az Otthongyűlésen minden diákotthonos tanulónak joga van a tárggyal kapcsolatban véleményt nyilvánítani, javaslatot tenni, az Otthontanács előterjesztéseit szótöbbséggel elfogadni, vagy elvenni. Joga van az Otthontanács tagjait megbízásukból visszahívni és ebben az esetben új tagokat választani.

Igaz ugyan, hogy az Otthontanács tagjait az elsődleges közösségek megbízottjait, rezortfelelősei választják, de helyes, ha munkájukért az egész közösségnek felelnek, annál is inkább, mert így elkerüljük azt a veszélyt is, hogy a közvetett módon választott Otthontanács tag előtérbe helyezze annak az elsődleges közösségnek az érdekeit, amelyhez tartozik.

Az előzőekben Makarenkót idéztem:

" Az a legjobb nevelés, amely megismétli a társadalom pedagógiáját."

Feltétlenül igaz ez még akkor is, ha társadalmunk pedagógiáját nem mindig és minden körülmények között produkál helyes eredményeket.

Rajtunk pedagógusokon áll, hogy megvalósul-e a szocialista társadalom, vagyis neveltjeink szocialista emberekké lesznek. Olyan körülmények között neveljük a gyermekeinket, hogy a diákotthont elhagyva, majd felnőtté válva is képesek lesznek úgy élni, mint ahogyan tanítottuk őket: közösségi emberként, akik ismerik a kötelességeiket, de a jogukat is, akik bátran és nyíltan fel mernek lépni minden erkölcstelenség ellen, akik nem lesznek ingyenélők, hanem áldozatot is tudnak vállalni - egyszóval emberek lesznek, mert célunk egyedül ez!

Az uttörőmunka sajátos arculata a diákotthonunkba W

A különleges nevelési feladatokat is ellátó Otthonunkban az uttörőmunka az indulástól kezdve folyamatosan zajlott.

1973-ban jelent meg a Művelődési Minisztérium és a Magyar Uttörők Szövetségének közös állásfoglalása az általános iskolák és az uttörőszövetség kapcsolatáról.

Az Oktatási Minisztérium és a Magyar Uttörő Szövetség Országos Elnöksége: - "Állásfoglalás és Utmutató a diák és nevelőotthonok uttörő munkájáról" /1974/ decemberében már jelentős segítség volt ahhoz, hogy a munka megfelelő keretek között folyva, tartalmilag is javuljon.

A hamarosan megjelent Általános Iskolai Diákotthonok Rendtartása /1978/ pedig már ehhez igazodva tette minden nevelő kötelességévé az ezzel kapcsolatos tennivalókat. Jól szolgáltatta a kitűzött célok megvalósítását egy Csillebérc-i tanfolyam, ahol az Otthonok működéséért felelős nevelők kicserélték tapasztalataikat. Hosszabb szünet után ebben az évben a Magyar Uttörők Szövetsége Országos Tanácsának Módszertani, Utmutató a nevelőotthonok és diákotthonok uttörőtevékenységéhez /1980/ című kiadvány az, amely ismét segítséget és irányítást ad ehhez a tevékenységhez. Általában ma is ezek az irányelvek, amelyeket az uttörőmunkában követünk.

Az 1973-as indulásnál a legnagyobb nehézséget az jelentette, hogy a gyerekek /150 fő 5-8. osztályos uttörők/ 3 iskola 12 osztályában nyertek elhelyezést. Az iskolák igazgatóival, csapatvezetőivel és rajvezetőivel való egybe-

hangolt tevékenységéről így nagyon nehezen lehetett beszélni. Ezért ebben az időszakban az uttörőmunkában egy kissé a befeléfordulás volt tapasztalható. Ennek az időszaknak viszont előnye volt az, hogy szükségképpen a diákotthoni önkormányzat erősödött meg, s teremtdtek olyan hagyományok, amelyeknek ápolása ma is eredményesen hat.

A tanulók ilyen szétszóródásának "igen tetszetős" pedagógiai magyarázatát kaptuk: ti így gyorsabban felzárkozhattok, utoléritek a városi tanulókat. Valójában ez bizonyos "szinvonal" féltést jelentett s azt, hogy a kétségtelenül több és különleges eljárást igénylő tanyai pajtásokkal való foglalkozást nem mindenütt és nem mindenki vállalta szívesen. /városi nevelőtestület József Attila Általános Iskola/

Ez a szemlélet lassan már a múlté és diákotthonunk pajtásainak eredményei azt bizonyítják, hogy nem lesz hátrányos iskola és hátrányos osztály /uttörőcsapat és raj/ az olyan, ahol a tanulókat foglalkoztatják.

10 év alatt csak most értük el azt, hogy az 5., 6., és 7. osztályosok a Bajcsy-Zsilinszki Endre Általános Iskola tanulóí, s ott egy-egy osztályba, rajba tartoznak. Csupán a 8. osztályosok járnak a József Attila Általános Iskolába.

Amint az említett dokumentumok is megfogalmazták, az egységes gyermekközösségek kialakítása, az Otthon Uttörőmunkájának a szervezése, az Otthon sajátos feladatainak és az uttörőcsapat programjának összehangolása megköveteli, hogy a munka minden mozzanatában szoros együttműködés le-

gyen a két intézmény igazgatója, a csapatvezető és az uttörőmunkáért az Otthonban felelős, valamint a két intézmény nevelőtestülete, illetve uttörővezetői között.

A tervezés, a szervezés területén ez minden jó szándék ellenére ma még nem valósult meg, s véleményünk szerint a megoldást a közös igazgatás hozná.

A két intézményben folyó tervező munkának nincs megfelelő egybehangolója, illetve bizonyos esetekben nincs megfelelő hatáskörű felelőse. A párhuzamos és időben is elkülönülő tervezés később a szervezés, a lebonyolítás során is hasonló problémákat vet fel. Ha végső soron nem akadályozza, de az uttörőmunka hatékonyságát erősen csökkenti.

Az ily módon adódó problémákat az egyes csoportvezető nevelők állandó korrekciós munkával oldják meg, nem kis fáradtsággal.

Otthonunkban a tanulók 5 közösséget /csoportot/ alkotnak, s ezek élén a csoportvezető nevelő áll. Korábban vagy nem, vagy csak kisdobos vezetőként dolgoztak. Képzésük, továbbképzésük, mozgalmi hovatartozásuk megoldatlan. Pedig nem is jelentéktelen tevékenységet végeznek.

Munkánkat tervszerűen végezzük, amelynek alapja a Diákotthon éves munkaterve, a csoportvezetők havi és heti terve és az Otthontanács /mint diák önkormányzati szerv/ munkaterve. Mindezek a munkatervek a már említett formában az általános iskola, az uttörőcsapat, a raj munkatervekkel bizonyos fokig egyeztetve, illetve azok ismeretében készültek, vagy menetközben azokhoz igazodva módosulnak. Az azonos cél és módszer megvalósulását biztosítja

az is, hogy a tervezők és a megvalósítók aktuális programfüzettel, illetve módszertani útmutatókkal rendelkeznek.

Uttörőmunkában a célkitűzések tehát azonosan az iskoláéval, ezek kiegészülnek azzal a sajátos szereppel, amit hétközben a családtól veszünk át az alacsonyabb szintről való indulás és a zárkózottabb egyéniségek figyelembevételével. E sajátosságokra itt nem térünk ki, mert kevésbé érintik a szorosabban vett uttörőtevékenységet.

A szabadidős tevékenység az a terület, ahol minden uttörő program megvalósulhat, mivel a szorosan vett iskolai foglalkozásokon ezeket csak érinteni lehet.

Társadalmi-politikai-erkölcsi nevelésünk fontos része az önkormányzat kialakítása, tagjainak választása és rendszeres működtetése. A csoporttisztviselők megválasztásával kezdődik, otthontanácsstagok megválasztásával folytatódik. A csoport-, otthontanács és otthongyűlések rendszeres tartásával, beszámoltatásával, s alkalmi feladatok adásával működik az önkormányzat, amely úgy kapcsolódik az uttörőcsapathoz, hogy az őrsi, raj, vagy csapattisztviselők itt is szerepet kapnak. Ez egyben biztosítéka is az eleven élő kapcsolat megvalósításának. Diákotthonunkban is külön jelvényt /rangjelzést/ használunk. A közéleti szereplés jó iskolai, jó ember és jellemformáló szerepét eddig is ismertük. Kisérletként az elmúlt évben már négy alkalommal - az ugynevezett önkormányzati napon - teljesen az irányításukra bíztuk a diákotthont.

A havonként rendszeresen megtartott otthontanács ülés észrevételeit, javaslatait a nevelők munkaértekezletein értékeljük és figyelembe vesszük. A tanácsnak: titkára, helyettese, tanulmányi, sport, kulturális, egészségügyi munka felelősei vannak, amelyekhez a csoporttitkárok is csatlakoznak.

A csoportokban is hasonló reszortfelelős rendszer működik, amelyek állandó feladataik ellátására, vagy esetenként, bizottságot alakítanak. Pl. a kulturbizottság tesz hetenként javaslatot a TV szórakoztató műsorának mérésére. /az iskola TV adásait a csoportvezető nevelő határozza meg/ A tisztasági bizottság ellenőriz és pontoz, havonta értékeli a tanulószobák és hálók rendjét.

Heti értékelő és etikai beszélgetéseken a tanulóknak döntő szavuk van, ha esetenként nem tudnánk egyértelműen meghatározni, hogy pót osztályfőnöki órát, vagy rajgyűlést tartunk-e?

Otthon-faliujságunk havonkénti programot, politikai és kulturális aktualitásokat tartalmaz és így a csoportokban is biztosítva van a hasonló jellegű kérdések napirenden tartása.

Rendszeresen rendezünk aktuális politikai kérdésekről vetélkedőket, elsősorban a 7-8. osztályos pártások részére.

Beszélgetéseket szervezünk veteránokkal, közéleti személyiségekkel. A napi politikai eseményeket a TV híradó heti 2-3 alkalommal való nézésével is értékeljük. Az otthonban 7 db fekete és 1 db színes TV készülék teszi ezt lehetővé.

10-10 Pajtás ujság, Őrsvezető és 2 Uttörővezető, valamint a napi sajtó / Népszabadság, Petőfi Népe, Magyarország / áll a pajtások rendelkezésére.

A tanulmányi munka területén sok a probléma a hátrányos környezetből való érkezés miatt és a tanulásra való otthoni motiválás hiánya, a családi környezet igénytelenség következtében. Ez külön nevelési és oktatási probléma is, bár a sajátos uttörővonások ebben nálunk is megvannak: korrepetálás, felzárkóztatás, tanulópár, kikérdezés, az osztályzatok állandó nyilvántartása, a lemaradók egyéni segítése stb. A diákotthon elsősorban úgy segít ebben, hogy a tanulási időt maximálisan biztosítja /2-3 óra/. Ennek feltételei, zavartalansága messze meghaladják az otthoni, vagy városi körülményeket. Közösségi, uttörő vonalon az itt felmutatott munka állandó értékelési szempont. Jutalmazás, vagy büntetések során elsősorban az itt felmutatott eredmény számít. Nem is tekintjük igazi uttörőnek, aki saját hibája, szorgalma hiánya miatt ér el képességeihez mérten rossz eredményt. És ebben így nics is ellentmondás.

Mi is rendezünk tanulmányi versenyeket, amelyekben az ismeretekről játékosabb formában adnak számot az egyes csoportok.

A gyengébb tanulmányi eredmények miatt gyakran vetik szemünkre, hogy ennek ellenére van szabadidő és kötetlen foglalkozás az otthonban. Meggyőződésünk, hogy napi olyan 1-2 óráról, amely nem szervezett foglalkozás, nem mondhatunk le. Erre szükség van, mert ennélkül nem lehet meg egy

gyerek sem. Ebben az 1-2 órában vásárlás, könyvtár, vagy szakköri foglalkozás is van.

Kulturális tevékenység

E téren egyrészt passzív befogadást, másrészt aktív részvételt különböztetünk meg.

Szó volt már a TV nézésről. Részben esti szervezett, és délutáni kötetlenebb műsorkiválasztási lehetőség is van.

A pajtások kívánalmait a kulturbizottság javaslatai, az adott műsorok időpontjai, a napirend és a tanulási idő, illetve a tanulási anyag határozza meg. A TV nézés nélkül sok ismerettől és pozitív hatástól esnének el.

Rendszeres a mozilátogatás is, amely hasonló szempontok alapján hol csoport, hol kollégium keretében, a diákotthon pénzén, vagy saját költségre, esetenként nevelési céllal, máskor pedig csak szórakozásból történik.

Jelentős a Petőfi Könyvtár Ifjúsági részlegével való kapcsolatunk is, minden növendékünk tag, minden rendezvényen aktívan részt is veszünk.

Gyakori a Művelődési Központ prózai, vagy zenés rendezvényein való részleges részvétel is, de a TIT földrajzi előadásait, vagy a Múzeum kiállításait is gyakran programunkba iktatjuk. Évenként több esetben 50-50 tanulónk színházi előadásnak is részese Szegeden vagy Kecskeméten. A város bármilyen kulturális rendezvényeire /hangverseny, kiállítás, kulturális vetélkedők/ szervezetteren mennek gyerekeink.

E rendezvényeken való részvétel, ezek programba ik-

tatása javaslatunkra az Otthontanács döntésétől függ, ez fordítva is történhet.

Aktivabb kulturális rendezvényeken való szereplés lehetőségét jelentik a csoportnévadók ünnepsége is: Benedek Elek, József Attila, Móro Ferenc, Petőfi Sándor, Mátyás király évfordulóí alkalmat adnak arra, hogy vagy irodalmi, vagy politikai jellegű műsor, akadályverseny, vagy mesemondóverseny keretében a csoport tagjai és a többiek is megismerkedjenek azok műveivel, életükkel, példát vegyenek róluk s közben maguk is aktív szereplők-ké váljanak.

A népművelési szakkörben, a zenebarátok körében speciális kérdésekre is választ kapnak, illetve érdeklődési és tevékenységi körüket kielégíthetik.

Sport-játék

Sport- és játékhudvarunk részben kicsi, részben épülbővül. Növendékeink mozgásigényét az iskolai foglalkozásokon tulmenően igyekszünk szervezeten kielégíteni. Labdarugásban, asztali teniszben, és sakkozásban vannak rendezvényeink, találkozni szoktunk a megye más diákotthonaival /Izsák, Lajosmizse, Kunszentmiklós/. Uszamedencénk is van. Minden tanulónk megtanul uszni.

Egyes csoportok részére, vagy a csoportok között játék-délutánokat rendezünk a tavaszi és őszi időszakban. Télen heti 2x1 órában a tornateremben vannak játékos órsi sport vetélkedők a pajtások részére. Közei vagy távolabbi kirándulásokon állandó azoknak számháborúval, vagy sportvetélkedővel való összekapcsolása.

Munkára nevelés

Diákotthonunkban önkiszolgáló rendszer van. Ez a tanulószobák, a hálók rendbetartása, a folyosók felmosása, az ebédlőben való terítés és a felszolgálásból áll. Időnként porszívózás, virággondozás, az udvar és az utcai rész rendbehozása és karbantartása is kiegészíti ezt.

Napi ügyeleti rendszerünk beosztását a munkafelelősök végzik: napos, kapus, portás, fiú-lány ügyeletes fürdőszobában, háló-folyosókon, ebédlőben. Naponta váltják a csoportok a munkaköröket.

Társadalmi munkát csoportonként vállalnak főleg a mezőgazdaságban.

Az Otthon csinosítására kézimunka szakkör működik.

Családias légkör kialakítását a gyerekek számára épült kis konyha és ebédlő biztosítja és ez ad lehetőséget a háztartási szakkör működésére.

Egészségőrök-tisztaság

A már említett versenyeken kívül a környezet tisztaságára, megteremtésére, megőrzésére való nevelésen túl, az egyéni tisztaságról is szervezett formában kell gondoskodnunk. Ezt szolgálja többé-kevésbé az Otthoni környezete és berendezés is, ami évek során alakult ki. Esetünkben is bebizonyosodott, hogy a lét, a környezet meghatározza a tudatot, különösen élesen jelentkezik ez akkor, amikor a régi környezet és hatásai napról-napra és hétről-hétre visszahúzzák tanítványainkat a régi szintre. Ezért nem érhetünk el azonnal és látványosan nagy eredményeket, egy diákotthon életében nem is szólva arról, hogy akikre hatunk,

nógy év alatt kicsorélódnék, elkerülnek tőlünk. Azonban kétségtelen, hogy évről-évre javulnak a feltételek, gyakorlati és elméleti módszert, tapasztalatot szerzünk mi is annak érdekében, hogy a diákotthoni nevelési célkitűzéseknek jobban megfeleljünk.

Ehhez ad óriási segítséget az uttörőszövetségben folyó munka, megfelelő közösségi kereteivel, önkormányzati fórumaival, programjaival és érdekvédelmi tevékenységével. Itt tartjuk helyénvalónak arról szólni, hogy nem kis szerepe van eredményeink elérésében a helyi Lenin Mg. Termelőszövetkezetnek, amely a Diákotthont megalakulása óta patronálja, az otthon lakóinak életét figyelemmel kísérve. Nem csekély az az anyagi támogatás sem, amelyet a Tsz Otthonunknak nyújtott és nyújt.

IV. Fejezet

A kulturális munka szabadidős tevékenység egyik formája

Tanulóinkat a kulturális foglalkozásokkal olyan tevékenységekbe kell őket bevonni, amelyek hasznosak, a személyiségük sokoldalú fejlődését szolgálják.

A társadalom igényei, az iskolai reform irányelvei arra készítetik a diákotthonot, hogy a tanulás és a munka mellett megtalálják a szabadidő kulturált eltöltésének formáit, kidolgozzák a pihenés és szórakozás korszerű pedagógiáját.

A lehetőségek és a keretek adottak és a legjobb nevelési törekvés, szándék és kezdeményezés is hiábavalónak bizonyul, ha a szabadidős tevékenységet, elsősorban a kulturális foglalkozásokat, nem szervezzük meg tudatosan, vagy nem biztosítjuk annak folyamatosságát.

A diákotthonokban ez a munka különösen fontos, mert az ingerszegény környezetből jött gyerekek beszédkésztsége, szókinése alacsony szinten áll, illetve hiányos. Az Otthon növendékeinek egy része hátrányban van tudásban, hasonló koru társaival szemben, ami némileg visszahúzódtatá, félszeggé is teszi őket. A szabadidőben végzett foglalkozásokkal olyan sikerélményekhez juttatjuk őket, ami később a tanulmányi munkájukban is kamatozódik. A kulturális munka ehhez különösen alkalmas, különböző változatainak végzetése felszabadítja gátlásaikat, segíti őket a tantervi anyag könnyebb és gyorsabb megértésében is. A kulturális

munka jó lehetőséget nyújthat és biztosíthat az ismeretek pótlásához, a korrigáló nevelés egyik nagy lehetősége.

A kulturális foglalkozások célja, feladata, szerepe az általános iskolai diákotthonok életében

Modern nevelő-oktató munka abban a diákotthonban folyik, ahol nemcsak a tanulmányi eredmények jók, hanem a nevelés is ésszerűbb, produktívabb formái és módszerei alakulnak ki, s megvan a lehetősége annak, hogy a gyerekek kulturálódását egyéni hajlamaiknak és képességeiknek megfelelően lehetőségüket az önön tevékenységeiken keresztül kibontakoztassuk.

A kulturális foglalkozások sokrétű szerepet töltenek be a diákotthoni gyerekek életében. Felkeltik és irányítják érdeklődésüket, kibontakoztatják bennük az önnevelés igényét, alkotó tevékenységre ösztönzi őket. Ezzel párhuzamosan fejleszthetik izlésüket, esztétikai érzésüket, alkalmassá tehetik őket a természetben és az emberi alkotásokban megnyilvánuló szép észrevételére és befogadására.

A kulturális foglalkozások a tanítási órákon tanult anyaghoz kapcsolódva hozzájárulhatnak ahhoz, hogy az iskolai anyagot mélyebben, élményszerűbben sajátítsák el.

A jól megválasztott és helyes módszerrel vezetett kulturális foglalkozások hatása igen hatásos lehet. A gyerekek érdeklődése felébred és művészi értékekhez kötődhet. Látókörük tágul és kulturális fejlődésükhöz helyes irányokat és távlatokat kapnak. A kulturális foglalkozások

nagy értéke, hogy a tanulók önbizalma erősödik, saját véleményük alakul ki a körülöttük folyó világról. A rendszeres munka nyomán a foglalkozások vonzóvá válnak és megkönnyítik, kiegészítik a tanulást.

A kötött és kötetlen foglalkozásokon a nevelési követelményeink szinte észrevehetetlenül is érvényre juthatnak. Tanítványaink felszabadulnak, művelődnek, kulturálódnak. A gyermeki aktivitás ezeken a foglalkozásokon a legnagyobb mértékben biztosítható.

A foglalkozások fajtái

Irodalmi nevelés

A kulturális nevelés központi kérdése, hogy szeretnek-e olvasni a tanulók, amit olvasnak értik-e? Az új tanterv követelményeiben nem véletlenül fogalmazódott meg az értelmes olvasás. Az olvasóvá nevelés megalapozása az értelmes olvasás megtanítása az alsótagozat feladata. Itt kell megszerezni az alapot ahhoz, hogy később is szépen és értelmesen olvassanak tanulóink. Ez segíti őket ahhoz, hogy később a megtanulandó anyagot önállóan elsajátítsák. Ennek alapján tudják magukat szépen és értelmesen kifejezni szóban és írásban.

A diákokotthon nagy segítséget nyújthat ehhez a munkához az iskolának, ha segíti az értelmes olvasási képesség fejlesztését, megszeretteti a gyerekekkel a könyvet. Ennek érdekében Otthonunkban több évvel ezelőtt mozgalmat is indítottunk, könyves környezetet alakítottunk ki, a tanulószobákban ott vannak a kötelező olvasmányokon kívül a tanulókat érdeklő, tudásszintjüknek megfelelő szépirodal-

mi kiadványok, verses kötetek.

Ebben az időszakban nagy kötetszámmal gyarapodott a diákotthon könyvtállaománya. Kezdetben még azt a kockázatot is vállaltuk, hogy néhány könyv el fog tűnni, de ez már a múltté, mert a gyerekeink megszokták a könyveket, s vigyáznak is rá.

Nagy gonddal foglalkoztunk a versek megszerettetéssel. Minden évben március havában megrendezzük a szavalóversenyt. Kötelező egy Petőfi Sándor vers, és a szabadonválasztott az lehet más költőtől is. A gyerekeink szívesen vesznek részt ezen.

Az olvasóvá nevelésben fontos, hogy a nevelő idejében adja a könyvet a gyerekek kezébe. Egyes könyveket a betervezett kulturális foglalkozásokon meg is beszélünk, a szinpadra, vagy filmre vitt szépirodalmi műveket nemcsak megtekintjük, hanem foglalkozásokon értékeljük, tanulságait levonjuk. Nagyon jó, ha a diákotthonban szervezett formában is foglalkozunk az olvasással. Ennek egyik jó formája a "könyvbarát mozgalom" megszervezése. Ez segíti a diákotthonban kialakult könyvtár jó kihasználását. Több tanítványunk az elmúlt években a rádió által meghirdetett - Könyvbarát mozgalomba - is benevezett. Közösén hallgatták meg a felolvasásokat és adták értékelésüket. A másik nagyon jó formája, ami nálunk szintén hagyomány a nyári olvasótáborok megszervezése. Az olvasótábori mozgalmunkat jól segíti a Móra Kiadó. Írókat, költőket meghívunk / pl. Janovszky Éva, Fehér Klára, Varga Balázs/ akik közreműködnek.

A kulturális foglalkozások centrumává vált a diákotthonban a saját könyvtár, itt tartjuk a foglalkozásokat. A meghitt környezet még a nevelésben, a fegyelmezett magatartás kialakításában is sokat segít.

Az irodalmi nevelés keretében a diákotthonban csoportszinten, majd intézeti szinten is rendezünk "ki mit tud" versenyeket, prózamondó és szavaló versenyeket. Ezeknél nagyon fontos az aktualitás, a témakör jó megválasztása. Rendezésekor felhasználjuk az Otthonban az összes audivizuális eszközt. A felkészülés egy sor lehetőséget biztosít arra, hogy gyermekeink szabadidejüket korszerűen és hasznosan töltsék el.

Színház, mozi és a TV adásai a kulturális foglalkozások színesebbé tételének fontos eszközei. Ezek hatásos alkalmazásának előfeltétele a nevelői tudatosság, a jó válogatás, felkészítés és értékelés. A TV adásai negatív hatásnak is lehetnek. A felkészületlenebb nevelők előszeretettel alkalmazzák a heti tervben a TV-adás nézését. Sok esetben válogatás és konkrét tartalmi ismeret nélkül. A másik véglet az, hogy olyan műsorok megtekintését nem tesszük lehetővé a tanulónak, amelyek segítségünkre lehetnének a tananyag mélyebb megértéséhez. Ilyen műsor a TV híradó is, amit még nem kezelünk jelentőségének megfelelően. Ilyenek a különböző irodalmi vetélkedők, tudományos ismeretterjesztő előadások stb.

A színházi előadásokat, filmeket és TV-ben látott adásokat, mindig kövesse egy rövid értékelés, mert csak akkor válik tudatossá az, amit láttak. Amennyiben valamilyen

kapcsolata van a látottaknak a tanult, avagy tanulandó anyaggal, akkor a kellő kapcsolatot teremtsük meg, ezzel is segítve a tantervi anyag alaposabb megértését. Mindennek előfeltétele, hogy a nevelők is ismerjék a gyerekek által látottakat. Így tudnak csak véleményt cserélni, a vita irányítói lenni.

Ének-zenei nevelés

A zene hallgatás és a közös éneklés nagy örömet szerez gyerekeinknek. A diákotthonban törekedni kell arra, hogy gyermekeinket alkalmassá tegyük az élményszerű éneklésre, az értékes zenei művek, alkotások élvezetére.

Szükség van a disco zenére is, de nem szabad egyoldalúan csak ezt hallgatatni. A kulturált ember megismeri nemzeti értékeinket a zenében is. A kellemes időtöltés mellett a zenehallgatás hasznosan járul hozzá a gyermeki személyiség sokoldalú kibontakozásához. Az esztétikai élmény hozzájárul a harmonikus életvitel megalapozásához.

Jelentős szerepe van és az együvé tartozás erejével hat a népitánc-csoport munkája a diákotthonban. Ezuton sikerül továbbmentenünk a népi hagyományokat, emlékeket, mert ez is feladatunk. Ennek alkalmazására az ünnepek megrendezését is hangulatosabbá teszi. Fellépésükre az évente megrendezett kulturális seregszemlén is lehetőség van, amelynek szervezője az iskola uttörőcsapata.

Az alsótagozatnál támogatjuk a népi játékok tanítását. Ezek népszerűek és nagy szeretettel tanulják. Ehhez kapcsoljuk a játékos jellegű foglalkozásokat. Ma már tudjuk, hogy a játékos irodalmi foglalkozások minden játékoságuk ellenére komoly eszközei az esztétikai élmények kel-

tésének, az esztétikai érzék az érdeklődés óbrentartásának, a tehetség fejlesztésének.

A játékos kulturális tevékenységeken kitűnően fejleszthetjük a reprodukáló készséget. Ez nemcsak a megismert mű megfelelő visszaadását jelenti, hanem az aktív szókinés, az előadókészség fejlesztését is. Sokszor magatartási problémákat is megoldhatunk egy-egy gyereknél, mivel nagyobb sikerélményhez juttatjuk, mert esetleg az eddig fel nem tárt képességeit hozzuk a felszínre a tevékenység során.

Képzőművészeti nevelés, alkotó foglalkozások

Az általános iskolai tanterv az esztétikai nevelés célját abban jelöli meg, hogy a tudatos pedagógiai munka eredményeként a tanulók ismerjék fel, élvezzék és tanulják meg értékelni mindazokat a szépségeket, amelyek a természetben, a tárgyi környezetben, a munkában, életünkben és a művészetben rejlik.

A művészeti nevelés az esztétikai nevelés szerves része, annak egyik fontos alkotója.

Tudatosan, tervszerűen hozzuk közeli kapcsolatban a gyerekeket a valóság esztétikai megjelenési formáival, a képzőművészet alapelemeivel. A műalkotások megismerésével együtt tanulóink is rajzolnak, festenek, mintáznak. Az a legjobb, ha saját élményeiket használják fel alkotómunkájuk során. A gyerekek fantáziáját mozgathatjuk meg és képzeletvilág fejleszthetjük, egy-egy novella, költemény, regényrészlet élménygazdag bemutatása után, ha azt rajzban, festményben, vagy akár szoborban is megformálják.

Nagyon hatásosak a szabadtéri aszfalt rajzversenyek.

A fafaragással különösen a fiúk szeretnek foglalkozni. A lányok kézimunkáznak. A fafaragásnál, de különösen a himzésnél nagyon vigyázzunk, hogy egy-egy táj motívumainak eredetiségét ne sőrtsük meg. A foglalkozások alatt alkalom nyílik a tájak, korok népművészetéről beszélni, olvasni, azokat bemutatni.

A gyerekek munkái szépen díszítik az otthont. Az elkészült munkadarabokból kiállítást rendezhetünk.

A munka végzése növeli a gyermekeink manuális készségét is.

Kiállítások, múzeumok, tárlatok látogatását a gyerekek érdeklődési körének megfelelően szervezzük. A látottakról már előzőleg beszélgessünk. Megfigyelési szempontokat adjunk a látogatás során kérjük számon ezeket. Ennek lehetséges formái: élménybeszámoló szóban, írásban, esetleg rajzban.

Ünnepünk megszervezése, megtartása

- 1./ Családi ünnepek: névnapok, születésnapok, anyák napja, gyermeknap.
- 2./ Diákotthoni ünnepek: télapó, karácsony, farsang, névadók, évfordulók.

Az ünnepek megszépítik a közösség életét, szép és kellemes távlatot is jelentenek a gyerekek számára. Növénydekeink az ünnepre való felkészülésben szívesen vállalnak külön feladatokat is. Nemcsak a felkészülés izgalma növeli az ünnepek jelentőségét, de a várakozás feszültsége, az ünnepi megjelenés, a fellépés lehetősége a közéletiségre való nevelés iskolája lehet. A fő célunk a hazafiságra

és az internacionalizmusra való nevelés legyen. A szocialista haza szeretete egyet jelent a szolidaritással, az internacionalista gondolkodással és cselekedettel.

A kulturális foglalkozások jelentős része erősen kötődik a nevelési-oktatási terv követelményeihez. Sok segítséget nyújt a hiányok felszámolásához, a tanulók ismereteinek kiegészítéséhez és képességeik fejlesztéséhez.

A neveltségbeli hiányok feltárása, a tanulók érdeklődési körének, képességeinek gondozása, kibontakoztatása nagy feladata a diákokotthonnak. Éppen azért, ha azt akarjuk, hogy növendékeink sokoldalúan fejlődjenek, tudatosan kell foglalkozni aktív részvételüket, mert csak így válhatnak a nevelés cselekvő alanyaivá.

Ha a kulturális foglalkozások anyaga életközelségben van, tehát a tanulmányi anyaghoz kapcsolódik, ha érdekes, ha vonzó, akkor megnő iránta az érdeklődés.

A kulturális munkában megvan mindenkinek a maga szerepe a nevelőtől kezdve a tanulókon keresztül az egyes ifjúsági, társadalmi szervezetekig. A nevelő részéről fontos a figyelem felkeltése, a tervező és szervező munka. A nevelő érdeklődésének, kezdeményező készségének hiánya, tanácstalansága, vagy igénytelensége akadályozója lehet ennek a munkának.

A kulturális nevelésben jelentős szerepe van a jó témaválasztásnak. A választás helyességét az dönti el, hogy a csoportból hányan vállalják magukénak azt. A szabad választás szokása tudjuk, hogy felnőtteknél gyermekkorra nyúlik vissza. Sokszor a hasonló korú, foglalkozású

is eltérő, mert van aki olvasni szeret, más viszont rajzolni, festeni, mások pedig a zenét, a táncot szeretik.

Olyan körülményeket kell teremteni, hogy a közösség időnként fogadja el a mások kérését is és el kell érni, hogy szabad idejében a saját vágyait is kielégítse a tanuló.

A kulturális foglalkozásokon ismereteket nyújtunk az irodalom, zene, tánc, képzőművészet, színjátszás területéről. Ugyanakkor mély és gazdag élményekhez juttatjuk el gyermekeinket. Kialakítunk bennünk bizonyos szokásokat. Felkeltjük és céltudatosan formáljuk bennük az önművelés igényét, s közben alakítjuk személyiségüket is. A jó kulturális tevékenységnek hozzá kell járulni a szocialista internacionalizmus és a haza szeretetének elmélyüléséhez.

A szabadidő és a kulturális tevékenység az általános iskolai diákokotthonban

1. A diákokotthoni nevelés és a szabadidő

Az általános iskolai diákokotthonokban folyó pedagógiai munka célja a nevelés. Ez a megállapítás még akkor is helyes, ha az iskolában folyó oktató-nevelő munka egységes folyamata nem bontható részeire, mégis a diákokotthoni nevelés minden vonatkozásában több kell, hogy legyen, mint az iskolai oktató-nevelő munka nevelési vonatkozásai.

Az iskolai oktató-nevelő munka színhelye a tanítási óra, az úttörőfoglalkozások, a szakköri munkák ideje. A diákokotthoni nevelés színhelyét viszont nem lehet ilyen módon meghatározni, hiszen az iskola által szervezett foglalkozásokon kívül időben állandóan folyik a reggeli ébresztőtől kezdve az esti lámpaoltásig.

Hangsúlyozni kell, hogy amikor a szabadidő szervezéséről szólnunk, ez a legkevesbé sem jelenti azt, hogy tanulóink minden szabad idejét szerveznünk kellene, vagy helyes lenne ha ezt tennénk. A minden kötöttség és szervezés nélküli szabadidő biztosítása is fontos a tanyáról bekerült diákokotthonos tanulóknak.

Nyilvánvaló, hogy a szabadidőben folyó nevelés minden eszközét, lehetőségét, annak módszereit kidolgozni nem lehet. Ez olyan sokirányú és sokrétű tevékenység, amelynek legfeljebb a célját és egyes tevékenységek formáit lehet ismertetni. Annak részleteit, valamennyi lehetőségét együtt tárgyalni megoldatlannak tűnő feladat.

Hiszen a szabadidőben folyó kulturális tevékenység, a sport, a játék szervezése és irányítása, a testi nevelés-, az önkiszolgáló munka szervezésével elérhető nevelési lehetőségek, az ének-, zenei-, képzőművészeti-technikai nevelés olyan munkaterületek, amelyeknek szervezése, módszertani kidolgozása speciális feladatokat jelent. Elsősorban a szabadidőben folyó kulturális tevékenységekből kívánunk néhány formát ismertetni, elsősorban azokat, amelyek a diákkotthoni nevelés elsődleges céljának eléréséhez, - az e téren is meglevő hátrányos helyzet megszüntetéséhez nyújtanak segítséget. Ezek a tevékenységek ugyanakkor kiegészítik és részét képezik a diákkotthoni nevelés minden területének, vagyis olyan tevékenységek, amelyek elsősorban az aktív pihenést és szórakozást szolgálják, de megrövidítik a tanulmányi időt azzal, hogy igen sok értelmi-, erkölcsi-, technikai nevelési, de még a testi nevelést szolgáló funkciói is vannak.

Mindegyiknek elsődleges célja a kulturális téren mutatkozó hátrányos helyzet megszüntetése. A hátrányos helyzet megszüntetése érdekében tett intézkedések során, a véleményünk szerint, nem kellő hangsúllyal foglalkoztunk azzal a ténnyel, hogy a hátrányos helyzet nemcsak a tanulás a tárgyi tudás terén jelentkezik az általános iskolai diákkotthonos tanulóinál, hanem még talán fokozottabb mértékben fenáll kulturális téren, általában a műveltség, a magatartás tekintetében még akkor is, ha a tanulmányi szinten jelentkező lemaradás része a kulturális téren jelentkező hátrányos helyzetnek.

Ugyanis a tanulmányok területén mutatkozó hiányok maradéktalan felszámolása csak a kulturális téren fennálló hátrányok megszüntetésével képzelhető el, vagy még pontosabban fogalmazva az utóbbit kell megszüntetni, hogy felszámolhassuk az előzőt. Kétségtelen viszont az is, hogy ez a két nevelési feladat nem választható szét, de a szabadidőben folyó kulturális tevékenység jól megválasztott tartalmával és szervezésével párhuzamosan végezzük a tanulmányi téren szükséges felzárkóztatást is.

Véleményünk szerint nem kizárólag a diákotthoni, de az általános nevelési munkánk legfőbb hiányossága is abban van, hogy az iskola a bentlakásos intézményekben folyó pedagógiai tevékenység másodlagos feladatnak tekinti a szabadidőben folyó nevelési munkát, vagy legalább is nem végzi ezt a feladatot kellő körültekintéssel és felelősséggel.

Ezt a feladatot meg kell oldania minden neveléssel foglalkozó intézménynek, így a diákotthonoknak is. Itt az ilyen irányú munka még nagyobb erőfeszítést, körültekintőbb szervezést követel, mert a bekerülő gyermekanyag helyzeténél fogva is többet igényel még akkor is, ha a diákotthonok lehetőségei többet is adhatnak ezen a területen.

Azok a tanulók, akik az általános iskolai diákotthonokban élnek, igen messziről indultak el. Messziről a szó valódi értelmében: 10-15 km-re a villanytól, a mozitól, a színháztól, de messziről neveltségük, kulturáltságuk viszonylatában is.

Tanyán élnek. Nemcsak a kulturális lehetőségektől, ha-

nem egymástól is távol. Magányosak voltak szellemi, de fizikai értelemben is. A behavazott tanyak távolsága, a reggeltől estig tartó nehéz munka, a pislogó petroleumlámpa fénye éppen úgy elzárta őket a világosságtól, mint egymástól. Alföldi emberek. Messze látnak, de az ismeretlen távolság már ott kezdődik a tanyájuk sarkán. A távolságok óriásiak, az igények szűkebbek, mint egy börtöncella.

Ennek tudatában kell felismernünk a diákotthoni kulturális nevelés egyik legfontosabb célját: olyan helyzetet teremteni számukra, hogy feloldódjon magányosságuk, közösségi élményekben részesüljenek, tanítsuk meg őket arra, hogy minden elérhető, ha sokan együtt akarják, hogy az ember nem lehet egyedül, hogy az ember egyik legfontosabb tulajdonsága, hogy közösségi ember.

Ezt a szabadidőben folyó nevelési munkánk során soha nem szabad szem elől tévesztenünk. A másik az, hogy helyes pedagógiai munkával megteremtsük azt a szabadidőt számukra, amelynek megfelelő kitöltése csak akkor okozhat problémát, ha valóban van is ilyen.

A gyermek szabadideje mindig a tanulási idő függvénye. Csak úgy növelhető, ha az egyéni tanulás idejét a gyermek intenzívebben, gazdaságosabban használja ki. Ha a tanulási idejét tulságosan bőven állapítjuk meg, a gyerekeket szinte magunk szoktatjuk rá a lassu munkára, "lógásra" és elveszítünk a nevelési munka számára értékes percek, órákat.

A diákotthon jó munkájának kétségtelen bizonyítéka lehet az, hogy a szigorúan vett tanulmányi munka idejét csökkenteni tudják anélkül, hogy a tanulmányi eredmények

ezt megsínylenék. A tanulás direkt formájának megrövidítése nem jelenti azt, hogy kevesebbet foglalkozzunk az iskolai anyag elmélyítésével, megszilárdításával és ellenőrzésével, kiegészítésével. Csak azt, hogy megkeressük annak indirekt, játékos formáit is, amit a gyerekek szabad idejükben önként és szívesen csinálnak, ami szinte felüdülést jelent számukra.

Korunk emberének egyik törekvése, hogy megrövidítse a munkaidőt, ilyen módon több idő jusson a szórakozásra, pihenésre, művelődésre.

Kérdés, eleget teszünk-e annak érdekében, hogy gyermekeink munkaideje megrövidüljön? Gondolunk-e arra, hogy olyan helyzetet kell teremtenünk számukra, hogy legyen gyermekkoruk? Gondolunk ugyan és a jelenleg folyó tülterhelés megszüntetése érdekében hozott intézkedések sokat segíthetnek, de még is a gyakorlatban igen nagy felelősséget és feladatokat rakunk a vállukra és véleményünk szerint éppen ez a sok eredményezi egyrészt azt, hogy a nevelés háttérbe szorul, másrészt azt, hogy amit visszakapunk viszonylag kevesebb, mint amit várhatunk.

Ezért nevelési programunkat alakítsuk úgy, hogy ezeknek a ~~masszáról~~ induló gyerekeknek célhoz érését úgy irányítsuk, hogy a terhek minél kisebbek legyenek és minél kisebb fáradtsággal ériék el az a célt, amelyhez a nem hátrányos helyzetű társaikkal együtt kell előérkezniök. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha olyan nevelési formákat is alkalmazunk, amelyek szórakozás és játék közben ismereteket nyújtanak, a meglévőket kiegészítik, a hiányzókat pótolják. Igaz ugyan, hogy a játékkal nevelt ember nem minden

esetben válik tudóssá, vagy feltalálóvá, de a legjobb értelemben emberré lesz. A mi otthonainkban semmi sem történhet úgy, hogy ne legyen közelebbi, vagy távolabbi célja. A mi célunk pedig ritka esetben az, hogy rendkívüli embereket neveljünk, gyakrabban az, hogy embert neveljünk, hogy neveltjeink személyiségét sokoldalúan fejlesszük.

Mérjük fel először is, hogy milyen lehetőségeink vannak erre a szabadidő vonatkozásában?

Ebéd után, a tanulószobai foglalkozás megkezdéséig mintegy kettő óra tekinthető szabadidőnek, vacsora után pedig egymásfél óra. Hangsúlyozzuk, hogy ez általában van így, hiszen a diákotthonok jelenlegi körülményei még nem engedik meg az egyéni napirendek bevezetését, de az intézet adottságaitól és a közösség fejlettségi szintjétől függően kísérletet kell tennünk, hogy rátörjünk erre az útra. Tehát csak a jelzett idővel rendelkezhetünk, mint szabadidővel, feltéve ha az ott folyó tevékenység egy részét nem úgy szervezzük, hogy az kiegészítse és pótolja, tehát meg rövidítse a tanulmányi munkára fordított mintegy két órányi időt. El kell azonban döntenünk, hogy mi is a diákotthonos tanuló számára a szabadidő?

Nincs elviselhetetlenebb látvány egy gyermekközösségben, mint amikor ténfergő, unatkozó gyerekeket látunk. De igaz az ellenkező véglét is: nincs rosszabb helyzet a gyermek számára, mintha minden lépése, minden perce szervezett és irányított.

Kell tehát olyan formákat találnunk, amelyben kényszer

nélkül, örömmel vesz részt a tanuló, a foglalkozás nem igényel különösebb és megoldhatatlan szervezést, a választási lehetőségek biztosítva vannak a gyermek számára, abban a foglalkozásban vesz részt, amelyikben akar, de bármelyiket választja is, ezek közül mind örömet, pihenést, ugyanakkor tanulságos szórakozást jelent.

A másik kérdés, hogy korunk pozitív szórakozási lehetőségei: mint a film, a televízió, vagy a rádió, nem járja-e ki a szabadidőt és csak pozitív hatásuk van-e ezeknek a kétségtelenül a kulturális fejlődést szolgáló lehetőségeknek?

Ugy gondoljuk tanulóinknak ezt a tevékenységét feltétlenül korlátoznunk kell és igen válogatva, a helyes arányokat megtalálva adjunk módot a rádióhallgatására, a televízió és mozi nézésére. De bármennyire is meggondoltan tesszük azt, csak akkor érünk el ezekkel pozitív nevelési eredményeket, ha csak néhány mondattal is, de nem mulasztjuk el, hogy a látottakat és a hallottakat megbeszéljük, ha kell bíráljuk is. Ha a továbbiakban figyelmbe vesszük tanulóinknak az önkiszolgáló munkában való részvételét, amely bár nevelési lehetőség, de mégis a szabadidőt csökkenti, továbbá az iskola által szervezett szaköröket, amelyek ugyan nem szellemi erőfeszítést, hanem legtöbbször kötetlenebb formában történő ismeretszerzést és nevelést jelentenek, akkor azt mondhatjuk, hogy gyakorlatilag mintegy napi két órára tehető az az idő, amelynek tartalmas eltöltéséről a diákok otthonban tudatosan gondoskodnunk kell.

2. Tevékenységi formák

A szabadidőben folyó kulturális tevékenység szervezésekor egy pillanatig sem feledkezzünk el arról, hogy a középpontjában az érző, érzelmekkel telített embert lássuk tevékenységünk középpontjában olyan célokat állítsunk, amely az érzelmi nevelés eszközeivel úgy irányítja a szabadidőt, hogy az kényszer nélküli, aktív pihenést, ugyanakkor pihentető, de tanulságos szórakozást, tehát a tanulási idő megrövidítését, örömet, felszabadulást jelent az aktív, de még a passzív résztvevők számára is. A szabadidőre eső foglalkozások szervezésekor feltétlenül támaszkodjunk a diákotthoni közösségekre. Az elsődleges közösségek kulturfelölősei, az otthontanács bevonása nélkül nem tudunk tartós eredményeket elérni. Ha tanulóink nem érzik azt, hogy mindaz, ami a szabad időben történik az ő munkájuknak eredménye is, nem lesz eredményes a munkánk.

A szabadidőben folyó kulturális nevelés nemcsak önálló pedagógiai tevékenység. Hiszen a diákotthoni nevelésnek nincs olyan területe, ahol ne folya ilyen irányu nevelőmunka. A nevelés minden területét át kell hatnia a kulturális nevelőmunkának. Azokkal a nevelési lehetőségekkel, amelyek szinte kötelezőek a diákotthoni nevelésben, nem kívánunk foglalkozni. Így a már korábban elmondottakon kívül a televízió, rádió ilyen célzatu felhasználásával, a film kulturális nevelőhatásával, az alkalmi kulturális rendezvényekkel, a tanulmányi kirándulásokkal, a klubokban folyó munkával / bélyeggyűjtés, modellezés, barkácsolás/sem kívánunk foglalkozni.

Hasonlóan ezeknek a tevékenységi formáknak az objektív és személyi feltételeivel sem. Tesszük ezt elsősorban azért, mert ezek a foglalkozási formák közismertek, de talán nincs is olyan diákotthon, amelyben ne folytatnának ilyen célzatu és említett eszközökkel és tevékenységekkel kulturális nevelőmunkát. Nem lehet azonban említés nélkül hagynunk ezekkel a foglalkozási formákkal kapcsolatban, - de vonatkozik ez bármilyen, itt nem említett szabadidőre eső foglalkozásra is - hogy a szabadidő helyes felhasználása a lehetőségek közötti tudatos tanuló-i választáson alapszik. Egyrészt gazdag lehetőségeket, másrészt pedig a választás jogát kell biztosítanunk tanulóink számára. Mindig meg tudják találni azt, ami leginkább szolgálja egyéniségük kialakulását. Más szóval ki kell alakítanunk bennük a szelektálás képességét.

Ugy gondoljuk, hogy a diákotthonnak is egyik lényeges nevelési feladata a közösségi ember kialakítása. A közösség eszméje magába foglalja mindazokat a nevelési célokat, amelyeket egyes részfeladatok megoldása útján, mint végső nevelési célt el akarunk érni.

Kulturális nevelésünknek is ezt a célt kell szolgálnia, ezért olyan eszközökről, tevékenységi formákról kívánunk szólni, amelyeknek felhasználása elősegítheti, megoldhatja nevelési céljaink elérését.

Az előbbi szabadidőre eső foglalkozási formákkal kívánunk foglalkozni:

a./ olvasóvá nevelés,

b./ az irodalommal kapcsolatos szakköri munka,

c./ a bábjáték, mint komplex kulturális tevékenység,
A fentiekből kitűnik, hogy ezek a foglalkozások a humán irányú nevelést segítik. Egyedül talán a bábjáték az, amely komplexitásánál fogva még a technikai nevelést, a képzést is segíti.

Dr. Szvéték Sándor írja:

"Technizálódó korunkban a humán értékek megismertetésére és megszerettetésére nagyobb figyelmet kell fordítanunk /szépirodalom-olvasás, alkotó kulturális tevékenység, viták az irodalomról, művészeti alkotásokról stb./ és elméleti munkáinkban ki kell dolgoznunk ennek módszertanát is."

Korunk a technika kora. Az általános műveltségnek ma éppen egy része kell legyen a technikai ismeretek szélesköre, mint a humán irányú műveltség. Bármelyik hiányzik a kettő közül, nem beszélhetünk korszerű műveltségről. Ebből következik az a veszély, amely napjainkban jelentkezik az, hogy a környezet hatásaként is kezd háttérbe szorulni humán műveltség elsajátítása és fenyeget az a veszély, hogy a technikai kultúra olyan "szakbarbárokat" nevel, akiket legfeljebb a televízió vagy a mozi kapcsol össze a humán kultúrával.

A ma művelt emberének tudnia kell, hogy az ember milyen eszközökkel és módon harcolt mindig a jobbért és ebbe a harcba beletartozik Balassi, Petőfi, Ady, Shakespeare, Móricz munkássága ugyanúgy, mint Röntgen, Koch, Semmelweis tevékenységének ismerete is.

Általános tapasztalat, hogy növendékeink a rádiós,

vagy fizikai szakkörben szívesebben és többen tevékenykednek, mint az irodalmi tárgyú foglalkozásokon. Meg kell tehát találnunk nevelésük folyamán az egyensúlyt anélkül, hogy a legkisebb mértékben is tagadnánk a technikai nevelés szükségességét.

a./ Az olvasóvá nevelés módszerei és lehetőségei a szabadidőben

Az olvasómozgalom olyan eszköz, amellyel elindíthatjuk a kulturális nevelést a diákokotthonban.

Ehhez azonban meg kell teremtenünk az optimális feltételeket.

Az olvasóvá nevelés legnagyobb akadálya az, hogy viszonylag sok tanuló olvasási készsége nem éri el a kívánt színvonalat. Az olvasóvá nevelés folyamatának nagyobbik fele a tanulmányi munka idejére eső feladat, mégis előkészítését a tanulószobai munkával kell kezdenünk. Nyilvánvaló, hogy az a tanuló, aki olvasási nehézségekkel küzd, ennek megszüntetése nélkül nem fog soha az olvasásért lelkesedni. Tehát a szabadidőben az olvasási nehézségekkel küzdők olvasási készséget kell fejleszteniünk. A gyengén olvasó tanulóinkkal hangosan olvastassunk olyan könyvekből, amelyek felkeltik az érdeklődésüket és arra készítik őket, hogy a könyv olvasását egyedül is továbbfolytasák. Az előzőnél nagyobb problémát jelent az ilyen irányú nevelési munkánk során - és az általános iskolai diákokotthonokban igen sűrűn találkozunk ilyennel - az érzelemszegény tanuló. Akinek édesanyja nem mondott mesét gyermekkorában, akiknek emlékeiben nem élnek a mesékkel kapcsola-

tos hangulati élmények. Hiszen a mesével nevelt gyermek legnagyobb vágya az, hogy megtanuljon olvasni, hogy maga is olvashasson. Ilyen vágyak nélkül igen nehéz az olvasóvá nevelést megoldanunk. Pótolnunk kell azt - és hány ilyen "pótlási" feladatunk van - amit elmulasztott a szülő. További előfeltétel, hogy az intézmény rendelkezze a korosztálynak megfelelő könyvtárral. Ez a könyvtár csak akkor lesz közel a tanulóinkhoz, ha nem összezsúfoltan, elzárva helyezzük el valahol, hanem a tanulócsoporthoz foglalkozási termeiben kiválogatva és rendszerezve található. Szabad polcokon és mindig hozzáférhetően. A klubban vagy más közös tevékenységet szolgáló helyiségekben azokat a könyveket tegyük, amelyeknek használata korosztálytól függetlenül lehetséges és szükséges, pl. lexikonok, enciklopédiák, egyes verses kötetek, művészeti és művészettörténeti kiadványok,

A tanulócsoporthoz, mint elsődleges közösség érezze közös tulajdonának a könyvtárat. Vigyázzon rá az illetékes reszortfelelős irányításával. A szoros tanulmányi munka elvégzése előtt és után adjunk lehetőséget a nap minden órájában az olvasásra, de semmiképpen sem úgy, hogy a hét egy-két napján kijelölünk egy időpontot, amikor mindenkinek olvasni kell.

A lehetőség még nem minden. Ugy kell irányítanunk gyermekeink olvasóvá nevelését, hogy az érdeklődési körüknek megfelelő könyvek iránt felkeltsük érdeklődésüket. Ez többféle képpen történhet. Összekapcsolhatjuk az irodalmi szakköri foglalkozásokkal, de a bábjátékkal is. Kérdés, hogyan kezdjük tanulóinkkal a könyv megszerettetését az olva-

sóvá nevelést?

A nevelőnek mindig van ideje, még a tanulószobai foglalkozások ideje alatt is, hogy egy-egy, a tananyaghoz kapcsolódó író művéből hangosan felolvasson és az érdekesebb résznél abbahagyja az olvasást. Az érdeklődés felkeltése után sokan lesznek, akik elkérlik a könyvet, hogy tovább olvassák. Nem egyszer tapasztaltuk, hogy egy ilyen indítás után, ha nincs a könyvtárunkban elég példány, egy-egy csoport összeül és a csoport tagjai felváltva hangosan olvassák a könyvet.

A könyvek ajánlásához az is szükséges, hogy a nevelő ismerje tanulóinak érdeklődési területét és vegye figyelembe azt is, hogy gyermekeink nem mindig a nevelő gyermekkorának kedvenc könyveit olvassák szívesen. Egyik meglepetést okozó élményünk volt az, hogy gyermekkorom legkedvesebb könyveit, -Robinson, Két évi vakáció, Bambi és gyermekei /őzikék/ A boldog herceg, Pál utcai fiúk - nem fogadták olyan lelkesedéssel, mint ahogyan vártuk. A nevelőnek ismernie kell az iskola irodalomtanárainak követelményeit, módszereit. Azonban le kell szögeznünk azt is, hogy olvaóvá nevelni csak az a pedagógus tud, aki maga is olvasó és ismeri ifjúsági irodalmunk régi, és új alkotásait is. Ez a formája a könyv megszerettetésének általában sikerrel jár, de eredményes lehet az a módszer is, amely bizonyos követelményeket állít az olvasó tanuló elé. Tanév elején csoportonként jelöljük ki lo-lo könyvet és azt tűzzük ki feladatul, hogy ezekből a téli szünet végéig annyit olvassanak el, amennyit tudnak. Aki legtöbbet elolvas, az jutalmat kap. Ez a jutalom lehet pl. egy oklevél is.

./.

A nevelő által kiválasztott könyvek mondanivalójáról be is kell számolniuk, de külön jutalmat kap, aki azt a leg-rövidebben, legfeljebb néhány sorban le is írja, vagy le-rajzolja olvasónaplójában a könyv mondanivalóját. Sok é-ven át megfigyeltük, hogy a tanulók egyik legterheesebb fe-ladata az olvasónapló vezetése. Általában nem kapnak eh-hez megfelelő irányítást, utmutatást sem és a legtöbb e-setben körbe jár a két három évvel ezelőtt valaki által megírt olvasónapló és azt másolják. Sokszor még az értel-mesebb tanulók is elhitetik magukkal, hogy egy részletes és hosszú olvasónaplóból elolvasva a könyv tartalmát, már magát a könyvet fölösleges elolvasni. Ezt a problémát si-kerül megoldanunk és helyére tennünk, ha a leírt módon közelítjük meg az olvasónapló írásának megtanítását és megértetjük azt, hogy a kötelező olvasmányokat nem azért kell elolvasniok, hogy arról olvasónaplót tudjanak vezet-ni. Függetlenül az iskola követelményétől az olvasóvá ne-velés egyik fontos eszköze az, hogy az elolvasott könyvek-ről valamilyen feljegyzést vezessenek, hiszen sokszor az is inspirálja őket az olvasásra, hogy a szépen és érdeke-sen vezetett olvasónaplóban minél több könyv szerepeljen.

A szabadidőben feltétlenül végezzünk könyvtár látoga-tást csoportunkkal. A könyvtárossal előre beszéljük meg, hogy olyan könyveket készítsen elő, amelyek tanulóinkat érdekelhetik. Engedjük meg, hogy beleolvassanak a könyvek-be és legyünk azon, hogy minél több tanulónk legyen tagja a városi, községi könyvtáraknak is.

Ha a céltudatos és körültekintő ilyen irányu munkánk után ellenőrizzük a tanulószobai foglalkozást, ne háborod-

junk fel tulságosan, ha néhány fiók hirtelen bezárul azt bizonyítva, hogy a tanulóasztalon levő tankönyv csak álcázta a tanulást, mert a fiókban levő olvasmány érdekesebb volt annál. Nyilván el kell rendeznünk az ilyen irányu szabálytalanságot, de örülhetünk is, hiszen ez a gyermek művelt és kulturált ember lesz és nem sok idő kell ahhoz, hogy helyes pedagógiai irányítással és az olvasottsága révén megrövidülő tanulmányi idejét is olvasásra fordíthassa. Mint egyetlen pedagógiai tevékenység sem, így az olvasóvá nevelés munkája sem körülhatárolható, helyhez és időhöz köthető tevékenység. Ez a pedagógiai munka csak akkor lehet eredményes, ha ezt a tevékenységet összekapcsoljuk, vagy ehhez a tevékenységhez kapcsolódik a többi kulturális nevelést szolgáló foglalkozás is.

b./Az irodalommal kapcsolatos szakköri munka

Szervezzünk irodalmi színpadot a diákotthonban. Az irodalmi színpad az a tevékenységi forma, amely egyrészt igen látványosan és hatásosan használja fel tanulóink irodalmi ismereteit, másrészt olvasásra, az irodalom tanulására ösztönöz.

A diákotthoni irodalmi színpad szerepeljen intézeti rendezvényeinkben, de összekötő kapocs lehet ez a diákotthon és az iskolai uttörőszervezet kulturális tevékenysége között is. Szerepeltethetjük szocialista és nemzeti ünnepeink alkalmával, karácsonykor, anyák napján, év végi búcsúztatáskor rendezett műsorainkban. Az irodalmi színpad tagjainak adjunk olyan megbízást, hogy az irodalmi színpadi anyag összeállításához szükséges verseket, prózai szövegeket, esetleg zenét és dalokat is, ők maguk kutassák

fel.

Még ha az összekötő szöveget a pedagógus írja akkor is adjunk alkalmat arra, hogy meghatározott céllal kutassanak megfelelő anyag után. Természetesen ezt a kutató munkát is segitenünk és irányítanunk kell. Pl. egy anyák napjára tervezett irodalmi szinpadi összeállításhoz felhívjuk tanulóink figyelmét, hogy keressenek Petőfi, József Attila, Ady, Kaffka olyan versei közül olyanokat, amelyeket a műsorhoz felhasználhatunk, vagy hasonló tartalmú részleteket prózai művekből: Gorkij, Móra, Gárdonyi írásaiból. Leghelyesebb módszer, ha egy-egy csoportot bízunk meg egy író ilyen irányu munkáinak felkutatásával. Nem napokra, hanem több hétre szóló feladat ez. Eredménye az is, hogy nemcsak az összeállításhoz szükséges verseket, vagy prózákat olvassák el kutatás közben, hanem igen sok mást is.

Az így elkészült összeállításban felhasznált verseket, prózai szövegeket megtanulják és előadják. Természetesen nem szükséges, hogy azok vegyenek részt az előadásban is, akik a kutatást végezték. Kétségtelen, hogy jó versmondót, vagy prózamondót nagy számban nem mindig találhatunk, de ügyeljünk arra is, hogy ezek az előadások színvonalasak és érdekesek legyenek és a szereplők hozzáértéssel végezzék ezt a feladatukat.

Kérdés, hogyan válasszuk ki az alkalmas tanulókat? Szintén az irodalmi szakköri foglalkozások eredményeként.

Rendezzünk házi vers- és prózamondó versenyeket. A verseny szervezése során jelöljük ki egy kötelezően elmon-

dandó verset, amelyhez még egy szabadon választott verset is bemutat a versenyző. A prózamondóknak hasonló módon határozzuk meg a feladatukat.

Ez a munkánk akkor lesz eredményes, ha a jelentkezőket a diákotthoni nevelők, felkérésünkre az iskola irodalomtanárai segítik a felkészülésben. A versmondást, a prózamondást is kell és lehet tanítani. Megmagyarázni a vers mondanivalóját, hangulatát, amelyeket a vers elmondásakor ki kell fejezni. Felhasználhatunk ilyen irányú munkánkban magnószalagot, hanglemezt is, a televízió és rádió ilyen tárgyú adásait is, amelyeket egyébként ritkán néznénk meg, vagy hallgatnának tanulóink.

Kérjük fel az iskola egyik irodalmi tanárát, a diákotthon irodalomszakos, vagy az irodalomhoz értő nevelőjét, a művelődési otthonokban működő irodalmi szinpad, vagy színjátzó csoport vezetőjét, az otthontanács egy-két tagját is, hogy legyenek a bírálóbizottság tagjai. A versenyzők közül a legjobbaknak adjunk oklevelet, esetleg ha van rá lehetőség könyvjutalmat is.

Az eddigiekben foglalkoztunk az irodalmi szinpad egy-egy alkalmi műsorának összeállításával. Megfelelő felkészítés után ezt a tevékenységet tovább szélesíthetjük. Az iskolában tanult anyaggal összefüggésben tűzzünk ki irodalmi pályázatokat. Az irodalmi pályázatok témája legyen egy-egy író, vagy költő munkásságának feldolgozása. Természetesen kisebb részfeladatok legyenek ezek. Így pl. József Attila a munkásosztály költője. A parasztyerek sorsának ábrázolása az irodalomban. A legkedvesebb könyvem.

Ki a legkedvesebb költőm, és miért szeretem? Petőfi és a szabadságharc.

Az elmondottak maximális követelménynek tűnhet általános iskolai tanulók esetében, de ha valóban színvonalas irodalmi élet, olvasóvá nevelés folyik a diákotthonban, ha a pedagógusok segítséget és útmutatást nyújtanak ehhez a munkához, szinte vázlatot adva egy-egy téma kidolgozásához, akkor ezen a módon igen szép eredményeket érhetünk el.

Az így elkészült dolgozatok felhasználásával szervezhetünk aztán a diákotthonban irodalmi esteket. A legjobbak felolvassák munkájukat ezeken, vagy délutánokon úgy, hogy a dolgozatban szereplő verseket, idézeteket a versmondók és prózamondók mondják el. Az sem baj, ha egy ilyen előadás előtt javítunk a dolgozaton, kiegészítjük azt és valóban olyan színvonalúvá tesszük, hogy érdekes és tanulságos legyen a hallgatók számára. Egy-egy ilyen sikeres irodalmi foglalkozás nemcsak a szereplőknek, hanem a hallgatóknak is olyan élményt jelenthet, amely további ilyen irányú munkára ösztönzi őket.

Igen sok régi népszokásról tudnak gyermekeink szüleik és nagyszüleik elbeszélései, meséi alapján. Ösztönözzük őket ezek gyűjtésére és leírására. Ez a tevékenységük igen nagy segítséget adhat a bábcsoport és az irodalmi színpad előadásaihoz is.

c./ A bábjáték, mint komplex kulturális tevékenység

Az eddigiekben hangoztatott, elmondott és azt hisszük minden diákotthonos gyermekre jellemző hiányosságokat, mint pl. az ingerszegény környezeti hatások, az önbizalom hiánya, a bátortalanság, általában a kulturális téren mu-

tatkozó hátrányos helyzet, a bábjáték oldhatja fel legkönnyebben.

A diákotthoni nevelés egyik problémája, hogy az otthoni környezetből kiemelt tanulót hogyan tudjuk beilleszteni az új környezetbe. Fel tudjuk-e használni nevelőmunkánkban azokat a tevékenységeket, amelyeket odahaza végzett, tudunk-e olyan programot adni tanulóinknak, amely sokirányú nevelést biztosít, ugyanakkor játékos elemekkel telítve szolgálja a szórakozást és a tanulást is?

Az a tevékenység, amely legkönnyebben megoldja ezeket a problémákat: a bábjáték.

Az előzőekben beszéltünk arról, hogy igen rossz módja a szabadidő szervezésének, ha túlszervezve a szabadidőt: a gyermeknek kötelező játszani, amikor a foglalkozás alatt nemcsak a nevelő szenved, de az abban résztvevő gyerekek is. Sokszor érezzük ezt más esetekben is, hogy ha a munkába, vagy valamilyen tevékenységbe bevontuk a tanulókat, egy részük részt vesz abba, de a csoport másik része kényszernek érzi azt. A bábozás olyan foglalkozási forma, amelyben a résztvevők valóban kollektív munkát végeznek. Itt nem lehet lelkesedés nélkül dolgozni. Minden résztvevőnek megvan a közös öröme. A sokszor igen nélkülözött sikerélmény itt közösen éri a résztvevőket. A bábok készítése, bárki készítette azt, az egész közösség eredménye, a himzett szoknya a bábon, az egész közösség öröme. A főszereplő feladata semmivel sem fontosabb, mint azé, aki egy díszletet tart. Itt mindenki mindenkiért dolgozik. Azt irtuk, hogy munkát végeznek és dolgoznak, pedig szóra-

koznak, játszanak, de kötelességtudóan és a közösség érdekében tesznek mindent.

A legfontosabb első lépés az, hogy az a diákotthoni nevelő, aki ezt a kulturális tevékenységet vezet, határozza el azt, hogy nem azért bábozik, hogy bábosokat neveljen, hanem azért, hogy bábbal neveljen.

A második feladat, amit szem előtt kell tartani, hogy amikor báboznak, akkor mindig játszanak. Maguk és társaik öröme, maguk és társaik tanulása és tanítása érdekében. Mind ez a lehetőség benne van ebben a tevékenységben, és bár merész állításnak tűnik, de van arra bizonyíték, hogy egyetlen szakköri tevékenység, vagy kulturális forma sem ad olyan sok irányú képzést a résztvevőknek, mint éppen ez. Nézzük először olyan vonatkozásait, amely alapvető célja minden szabadidőben folyó kulturális tevékenységnek: mennyiben segíti a bábjáték a tanulmányi munkát, ad-e lehetőséget a tanulási idő megrövidítésére? Igen nagy segítséget nyújt ahhoz, hogy a résztvevők megtanulják a kifejező szép olvasást. Hiszen az olvasópróbákon ezt kell gyakorolniuk.

Szépen és tisztán kell beszélniük, hiszen a báb csak úgy válik "élővé" a színpadon, ha így tud beszélni. Az előadásra szánt bábdarabokat közösen kell elolvasniuk és meg is beszélniük. Meg kell állapítani mondanivalóját, célját, hiszen másként nem lehet eljátszani. Megtanulják, hogy az írásmű mindig mond valamit még akkor is, ha nem mondja ki mondanivalóját kerek mondatokban.

Egy modern vers bábszínpadi előadása feltétlenül kö-

zelebb hozza a bábosokat, de a nézőket is mai költészetünk megértéséhez és megszerettetéséhez.

Meggyőződésünk, hogy igen jó, kötetlen és hatásos irodalom tanítás is ez, mégha csak a néhány kiragadott szempontot vesszük is figyelembe.

Sokszor kell töprengenünk azon, hogy milyen anyagból és hogyan készítsék el a bábokat? Mi a szép és mi a giccs? Iskoláinkban általában az esztétikai nevelésre, közelebbről a szép megláttatására, legyen az modern, vagy klasszikus alkotás, igen kicsi az idő és a lehetőség is, de még kevesebb az ilyen irányú pedagógiai tevékenység. Mi a szép? - ezt tantárgyanként tanítani általános iskolában nem is lehet, de olyan környezetet teremteni, hogy a szép és nem szép közötti különbség észrevehető legyen, - azt már igen.

A báb maximális lehetőséget biztosít az esztétikai neveléshez ugyanugy, mint korunk művészetének megértéséhez akár a képzőművészet, akár a szülő művészet vonatkozásában.

Egy-egy szinpadkép művészei, modern megalkotása a maga egyszerűségében, egy-egy báb olyan megtervezése és szinpadra állítása, amellyel a szereplő által képviselt gondolatokat, érzelmeket, jellemet is a legegyszerűbb formában fejezzük ki, egy lépés a művészetek megközelítéséhez és megértéséhez. Nem elhanyagolható a bábnak a technikai képzést segítő hatása sem. A tanulók tervezik, készítik a bábokat, szobrászkodnak, festenek, papírt ragasztanak, bábruhákat varrnak, himeznek. Ha valamilyen mechanikai megoldás kell a szinpadon, annak megoldásában résztvehet sokszor az

az egész intézet. Mindehhez alig kell valamilyes technikai felszerelés. Ha nincs varrógép, kézzel varrnak, kötöznek, ragasztanak. Csinálják úgy, ahogyan otthon öltöztették a babákat. Nem új, amit csinálnak, hanem az otthoni tevékenység folytatása, de úgy kell irányítani ezt a munkát, hogy a kivitelezésből ne hiányozzék a mivesség, műgond szépsége. Ha van varrógép, akkor megtanulhatnak a játékkészítés során azon dolgozni.

A bábozás még a testi nevelést is szolgálja: aki bábozott már valaha tudhatja, hogy bizony sokszor fárasztó testmozgást jelent a percekig tartó felemelt közmozgás, ritmustartás, vagy akár a felszerelés mozgatása is.

A bábozás egyéb irányú hatását, mint az énekkultúra fejlődését, a népszokások gyűjtését, az eljátszott darabok történelmi vonatkozásainak nevelő hatását részben már említettük. Az ismertetett hatásokon felül beszólni kell a bábozás más irányú nevelőhatásáról is.

Elsősorban a gátlásoldó hatásáról, hiszen a gyermek azonosul a bábbal és úgy érzi nem ő, hanem a báb beszél és tevékenykedik. Bátrabbá válik, hiszen őt a paraván eltakarja, de a paravánon szereplő báb sikere mégis az ő sikere is lesz.

Az a sikerélmény azonban, amely a bábozáson keresztül őri a gyermekeinket semmiképpen nem neveli sztárrá és nem fejleszt ki benne olyan tulajdonságot, mint a hiuság, fölényeskedés, hiszen a bábszínpadon sohasem a szereplőknek tapsolnak, hanem bábnak. Ez a tény viszont másik irányú nevelő hatást is biztosít: ha a félénk és visszahuzódó gyermek a bábszínpadon felszabadultan tevékenykedik végül

is eljut oda, hogy megmutassa, nemcsak a parván mögött, de anélkül is már mer beszélni és tevékenykedni.

A bábozás szabad teret biztosít a gyermek romantikus hajlamainak, vágyainak, alkotó vagy reprodukív fantáziájának levezetésére. Ez a játék kikapcsolódást jelent a mindennapi élet megszokott ingerhatásai alól. A "lehetetlenségek művészete" bizonyos időben felszabadít az iskola, de a diákok otthon gátlásrendszere alól is. A bábszínpadon csupa izgalmas, rendkívüli és humoros esemény történik, s a játékos a tér és idő korlátaitól szabadon, kedve szerint lehet hős, tündér, vagy akár óriás.

A bábozás igen nagy hatással lehet az intézeti olvasómozgalomra. Fejlettebb csoportok esetében feladatul adhatjuk, hogy keressenek dramatizálásra alkalmas verseket, meséket, elbeszéléseket. A dramatizálást elvégezhetik a tanulók is, a nevelő kijavíthatja ha az szükséges. De még érdekesebb lehet ez a tevékenység akkor, ha úgy játsszák el a mesét, hogy nem is írják le előre, hanem rögtönözve adják elő, játék közben fogalmazzák meg a mondatokat, tervezik meg tevékenységüket. Egy mese bábszínpadi bemutatásának lehet igen értékes eredménye is. Pl. ha egy Móra mesét mutat be egy bábcsoport, annak nemcsak az az eredménye, hogy megismerik a mesét, hanem a bábosok ugyanugy, mint a nézők érdeklődni kezdenek Dióbél és társai iránt és később nem győzzük Móra könyvvel ellátni az érdeklődőket. Egy Weöres Sándor gyermekvers bábszínpadi feldolgozása arra készíthet nagyon sok játékos és nézőt, hogy elolvassa a többi Weöres gyermekverset is. Végül egy kérdés: ki legyen bábjátékos? Mindenki aki akar. Mindenki, akinek

érdeklődését felkelti ez a megelevenedett mesevilág. Minden gyerek, mert ha ügyetlenebb is, tudunk munkát és feladatot biztosítani számára. Éppen komplexitásánál fogva is minden jelentkezőnek van valami ilyen képessége, amit a bábjáték során kamatoztatni lehet. A függönyhuzónak éppen olyan fontos közösségi szerepe van, mint a szövegmondónak, vagy énekesnek, vagy a díszletezőnek, de szükség van plakát-rajzolóra, közönségszervezőre és műsor közlőre is.

Egyetlen amit nem szabad a nevelőnek tennie, olyan tanulót bábos feladattal megbízni - legyen az bármilyen szempontból tehetséges is - akinek nincs kedve ehhez. A bábjáték igazi értékét, hatásainak területét felmérni alig lehet, sem szabályokat állítani alkalmazásának módszerére - már azért sem, mert a bábjátéknak nincsenek dogmatikus szabályai. Életképességét éppen az biztosítja, hogy maga is szüntelenül változik, lépést tartva a pedagógia tudományának és művészeti ágának fejlődésével. A gyermek számára ez azt jelenti, hogy újra és újra szintetizálja mindazt, ami a világ megismerését és fejlődését előmozdítja

3. Szervezési feladatok

A témarészben többször hangsúlyoztuk, hogy hiba lenne, ha diáktothoni tanulóink szabad idejét tulszervezve, az abban folyó kulturális tevékenységet úgy vezetnénk, hogy a tanulók részvétele - annak bármelyikében - kötelező lenne.

Kulturális munkánk, eredményességét eleve kudarcra ítélné annak kötelező jellegű szervezése. Ha tanulóink csak kényszernek érzik a tanulást, az nem lehet eredményes, pedig erre sokszor kényszerítenünk is kell őket. A kulturális

tevékenységük azonban feltétlenül eredménytelen lesz, ha azt nem önként, szívesen és mindig azért teszik, mert pihenést, felüdülést, kikapcsolódást jelent számukra.

Az eddigiekben ismertetett néhány tevékenység szervezése is olyan aktív és lelkes pedagógiai munkát ró a diákotthoni nevelőkre, amelyet egyéb feladataik mellett és a jelenlegi körülmények között megoldaniok igen nehéz, pedig a szabad időben folyó tevékenységi formáknak ezek csak egy részét képezik. A jól szervezett diákotthoni közösségekben, amelyben az önkormányzati szervek jól működnek, igen nagy segítséget kaphatnak a nevelők az otthon-tanáctól, az elsődleges közösségek kulturfelölőseitől, ha azokat önálló feladatok végrehajtásával megbizva hisznek is abban, hogy a tanulók képesek azt a munkát elvégezni. Ha a nehézségek láttán nem segítséget nyújtanak, hanem inkább maguk végzik el a munkát ez könnyebb egy ideig, mint olyan pedagógiai tevékenységet folytatni, hogy a kulturális nevelő munkát úgy vezessék, hogy a tanulók aktívan, kezdeményezően tevékenykedjenek, ők kormányozzák a nevelő segítségével és irányításával önmaguk életét, mert végül egyedül maradvá képtelenek lesznek munkájukat ellátni. Minden tevékenységbe kapcsoljuk be tehát úgyis, mint vezetőt, mint irányítót a gyermeket. Ezeket a tevékenységeket csak ekkor érzik magukénak, csak így folyhat ez örömmel.

V. Fejezet

A család és a diákok otthon kapcsolata

A kérdéssel foglalkozás időszerűségét és fontosságát az adja, hogy MSZMP XII. kongresszusa számos olyan elméleti és gyakorlati feladattal foglalkozott, amely kihat a család szocialista fejlődésére. A család az emberi együttélés olyan alapvető közössége, amely az egyén és a társadalom számára nélkülözhetetlen feladatokat lát el.

A diákok otthonban dolgozóknak fontos különösen, hogy behatóan foglalkozzanak a családdal, mint a közösség legkisebb sejtjével. Munkánk, a családi neveléssel párhuzamosan folyik, tehát ha eredményesen akarunk dolgozni, ismernünk kell annak a családnak az életét, ahonnan növendékeink jönnek.

A családban kapja a gyermek a legelső benyomást, a család olyan hatást gyakorol a gyerekekre, amely egész életüket befolyásolja. A család az emberi személyiség kibontakozásának legjelentősebb helye. Mint viszonylag zárt csoport, közvetítő az egyén és társadalom között, amely szűri, vagy felerősíti a külső hatásokat.

A család funkcióinak ellátása során előkészíti a talajt a gyermek későbbi intézményes nevelése számára. Tehát a család is a szocialista nevelés egyik igen fontos színtere. Ez teszi szükségsszerűvé, hogy foglalkozzunk a családdal, ismerjük meg a gyermek első közösségét. Olyan kollektíva ez, amely egyben a legállandóabb is, amelyhez nemcsak gyermek és ifjukorban, hanem felnőttként is ezer

szállal kötődik. Számára ez a természetes közösség, mert vérségi kötelék fűzi hozzá, biológiai alapon adott.

A szülők a családi közösségen belül gyakorolják nevelői funkciójukat. A szülők iránti szeretet és feltétlen bizalom alapján veszi át a fiatal mindazon történeti-társadalmi úton létrehozott értéket, amelyet a szülő értékesnek tart. Ők ültetik el a gyerekekben az első képzeteket és fogalmakat a jóról és a rosszról, a becsületről és a becsstelenségről, az igazról és a hamisról. S bár a családi kollektiva számos ismeretet is közvetít a gyerekek a világról, tevékenységének igazi jelentősége a gyermek erkölcsi arculatának, jellemének a formálásában, eszmé és motivációs rendszerének kialakításában, humanizmusának és kollektívizmusának formálásában szocialista emberhez méltó magatartásának állandó csiszolásában, irányításában áll.

Itt szerzi első közösségi élményét, olyan hagyományokat, amelynek változatos tartalma, érzelmi gazdagsága egész életére szóló hatást gyakorol rá.

A gyerekeket a családdal összefüggő kölcsönös szeretet és bizalom erős köteléke fogja össze, ugyanakkor a mindennapi szoktatás erejével, tanítja meg a család a fiatalat a közösségben élni, másokra tekintettel lenni az adott kollektiva élet-és értékrendjébe beilleszkedni.

A család belső szerkezete alapján - apa, anya, esetleg testvérek munkája megismerteti vele a munka megosztás fontosságát. Mindenkinek megvan a családban a munkája. A családban megismert szerepek alapján a gyermeki szerep

betöltése folyamán érti meg, hogy az egyes szerepek valamennyi családtag egyenjogúságán alapulnak. Olyan egyenjogúságon, amely azonban magában foglalja a tapasztaltabb, a vezetésre alkalmas szülő tekintélyét is. Mindez előkészíti a fiatalt arra, hogy iskolás szerepében, valamint az osztálytárs, a baráti szerepkörben élve képes legyen a társaskapcsolatokra a pedagógussal, valamint kortásaival.

A családi kapcsolatok rendszerében alakulnak a gyermeknek azok az érzelmei, amelyek a személyiségfejlődés emocionális alapját biztosítják. Az utánzás és azonosulás útján a családban kezdi elsajátítani a szociális viselkedés elemi, majd egyre bonyolultabb formáit az apa, anya ellenőrző és értékelő tevékenységének a segítségével.

A stabil és állandó családi közösségben a gyermeknek nemcsak a családtagokkal való kapcsolat kialakítására, cselekvésre van alkalma, hanem az embertársakhoz való viszonyulás formáinak, szabályainak elsajátítására is. Személyisége értékéről is ezúton győződhet meg. A családi kollektiva megfelelő teret biztosít arra, hogy a kölcsönös cselekvésekkel felkészítse a fiatalt a többi társadalmi kollektiva szociális terében való mozgásra is.

A családi nevelés csak akkor vezeti el a gyermeket saját szerepének felismeréséhez és betöltéséhez, ha a szülők helyesen értelmezik és fogják fel a gyermek helyét a családban.

A gyermek a jó nevelői légkörű családban védett helyzetben van, mivel még gondozásra, tanításra, utmutatásra

szorul. Szeretet és segítőkészség veszi körül. A szülők védelmező, segítő magatartására feleletül a gyermek maga is szeretettel és bizalommal válaszol, ha a szülők okosan szeretik, ha csak mértékkel, a szükségnek megfelelően segítik, ha kellően igényesek vele szemben. Ilyen esetben a fiatal is számít szülei segítőkészségére, igényli és szívesen fogadja azt, keresi a kapcsolatot, hozzájuk fordul tanácsért.

A gyermek a harmonikus család megbecsült tagja, mivel a szülő jól ismeri alakulót, értékes tulajdonságait, törekszik arra, hogy a szülői elvárásoknak minél teljesebben megfeleljen. A fiatalt a család követelmények elé állítja. E követelmények egyre bővülő körét a szülő a társadalom képviselőjeként támasztja a fiattal szemben. A fokozatosan emelkedő követelmények teljesítésében segíti őt. A gyermek szerepének megfelelően, életkori fejlődéséhez, gyarapodó erejéhez mértén teljesíti a követelményeket: a nevelés-fejlődés-érés egységes folyamatának eredményeképpen növekszik felelősségérzete saját előrehaladásáért, bensőleg is elfogadja a szülői, a társadalmi elvárásokat. Egyre inkább jellemzővé válik rá az együttműködés szüleivel önmaga formálásában. Ezen a módon azonosítja magát lépésről, lépésre szocialista társadalmi normáinkkal, a nagy közösség törekvéseivel.

Kivánatos az is, hogy a gyermek legyen a családi közösség teljes jogu tagja, akinek szavát fejlődésével párhuzamosan - a szülők mindinkább figyelembe veszik, a család mindennapi életének kialakításában. A család közösség-

tartalmának, hangvételének, hagyományainak formálásában a szülők, testvérek a gyermek érdekeit is szem előtt tartják. A méltányosság elve alapján, mind több jogot nyer a gyermek arra is, hogy a családi közösség az ő érdekeitől vezetve változtasson a családi kollektiva életfolyamatának valamelyik mozzanatán. Mindenre válaszol, fokozatosan megismétlődik a család egészének és egyes tagjainak gondjaival, jövőt elképzelő terveivel. Korának megfelelően részt vesz a családot foglalkoztató kérdések megbecsülésében, mérlegeli a szülők, testvérek véleményét, elmondja a saját elgondolásait. Így alakul ki benne a személyiségének olyan fontos tényezője, amit felelősségnek nevezünk. Megtanul érvelni, s ha elgondolása helyes a családi kollektiva elfogadja meggyőző idnokait. Megtanulja, hogy mi az egészséges vita, ami tevőlegesen segíti a döntések előkészítését, alakítja a családi közvéleményt. Végül maga is részt vesz a családtagok egyetértő elhatározásának megvalósításában, a szükséges teendők elvégzésében.

Az ilyen család valóban betölt személyiségformáló funkciót, így beszélhetünk valódi kollektiváról. A vérségi kapcsolatok önmagukban még nem formálják közösséggé a családot. Az emberek ezen csoportjára is érvényesek a közönség makarenkói ismérvei:

- 1./ A közös cél,
- 2./ A tevékenység,
- 3./ A társadalom más közösségeivel való szoros kapcsolat, az az azonosulás társadalmunk, a haladó emberiség eszméivel.

Csupán ezen ismervek együttes megléte esetén beszélhetünk közösségről. Napjainkban a család szocialista értelemben vett közösségé formálását sok tényező akadályozza. Néhányat a legjelentősebbek közül: a családi közösségről alkotott elképzelések kialakulatlanok, nem teljes még a szocialista családi élet modellje; a családi közösséget egybefogó célok sok esetben anyagiassá tartalmuk, individualista, önző jellegűek; illetőleg hiányoznak a szocialista családi életmódra jellemző hagyományok, a sok irányban elfoglalt felnőttek és gyerekek családi közösségi élete nem eléggé szervezett, az együttes tevékenység tartalma és formái sok családban egysíkú, beszűkült, a család társadalmi kapcsolatai nem kielégítőek; kísért mind a család hatásait már-már feloldó nyitottság, mind a túlzott zártság, hovatovább az elzárkózás veszélye.

Ezeknek tudatában merül fel, hogy mi a diákok otthon feladata, hogyan kapcsolódjunk be a családi nevelés menetébe, hogyan működjünk együtt a távolabbi cél érdekében?

A közös megbeszélések adnak segítséget, ahol a szülőkkel ismertetjük azokat a pedagógiai elveket, amelyek a családi közösség kialakításában alapvető követelmények. Elmondjuk, hogyan foglalkozzanak gyerekeinkkel. Tudjuk, hogy a szülők a modern családban viszonylag kevés időt tudnak fordítani gyermekeikre. A családban élő felnőttek és az ott nevelkedő fiatalok együttes tevékenységének tartalma beszűkült. A hatékony nevelésnek akadálya még a szükséges ismeretek hiánya is. Ezért nem alakulhat ki a gyermek életkorának megfelelő alkotó jellegű kulturális és esztétikai tevékenység. A család közösségi életének

együttes formálását célzó közös kirándulás, beszélgetés, tervezés. Ezzel szemben sok családban egyeduralkodóvá válik a közös TV nézés, amelyet ritkán kísér a látottak megbeszélése, megvitatása. A nevelő feladata a család útbaigazítása az együttes tevékenység tartalmára és módjára vonatkozóan.

Elismert tény, hogy a család a szocialista társadalom legkisebb közössége. Mint kollektívának az értékét a társadalom szempontjából többek között az minősíti, hogy milyen szoros a család és a társadalom kapcsolata, hogy mennyire látja el a közvetítő szerepét a családban élő gyermek és a társadalom között. Az ebből eredő nevelési feladatok is adóttak, amelyeket mind a családban, mind a diákotthonban együttműködve kell megoldani. A diákotthoni élet nagyobb lehetőséget nyújt a társadalom életében való felelős és aktív részvételre történő felkészítésre. Az e téren folyó együttműködés segíti a családot, hogy egyre nyitottabbá váljon. A családot gyakorlatilag ezer meg ezer szál kapcsolja a társadalomhoz. Az apa és az anya termelő kereső tevékenysége összefüzi a munkahelyi kollektívával. A gyermek tanulmányi és mozgalmi tevékenysége a családot a diákotthon, az iskola, az osztály, uttörő szervezet közösségével kapcsolja össze, a szülők és a pedagógusok nevelői együttműködése pedig létrehozza a család és a szülői munkaközösségek érintkezését. Az említetteken kívül a szülőket a rokon és az ismerős családokhoz, a gyermeket pedig az osztálytársi, a pajtási a kortársi csoportokhoz a szeretet, a rokonszerv, a barátság

szálai kötik. A család ezen külső kapcsolatainak kiterjedtsége és ereje a gyerekekre gyakorolt hatása nagymértékben függ attól, hogy a szülők milyen jelentőséget tulajdonítanak e kapcsolatoknak, és hogy ők maguk tevőlegesen ápolják-e és fejlesztik-e az érintkezést más kollektívákkal. A közösségi beállítottságú, magatartású szülők szívesen veszik, hogy gyermekeik kiterjedt társaséletet élnek. Az ilyen szülők számára nem közömbös gyermeküknek a fiatalok kollektívájában elfoglalt helyzete, megbecsültségi foka.

Az eddigiekből is kitűnik, hogy a helyes családi nevelés tartalma, célja alapvetően megegyezik a nevelési intézmények, tehát a diákotthoni, az iskolai neveléssel. A szocialista jellegű család egyre inkább azonosítja magát társadalmunk ember eszményével, s maga is tudatosan törekszik, hogy a gyermekben a szocialista emberre jellemző tulajdonságokat fejlessze ki. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a család nevelési feladatai egybeesnek a diákotthonéval, hiszen egyes feladatok a családban kisebb súllyal jelentkeznek, mint az iskolában. Az otthont talán még szorosabban köti össze a diákotthonnal egyes tanult ismeretek megszilárdítása, a gyermek szokásainak pl. az egészségügyi szokásoknak a kialakítása.

A családi és diákotthoni nevelés legfontosabb feladatait két nagy körbe csoportosíthatjuk:

- 1./ A gyermek tanulásának, ismeretszerzésének segítségével kapcsolatos feladatok köré;
- 2./ és a fiatalok szabadidejének megszervezéséhez csatlakozó feladatokra.

Felmerülhet a kérdés, milyen ismeretszerzés történhet a családban? A gyermek a családi élet mindennapjaiban szerez élményeket, tapasztalatokat. A családban az együttélők tapasztalataiból is tanulnak, jelentős ismeret forrást jelent számukra mindaz, ami a testvérekkel történik, a családtagok gondjai és örömei, a nagyszülők multakat felidéző emlékezései mind forrásai az ismeretgyűjtésnek. A család ismeretnyújtó, ismeretközvetítő szerepe azért jelentős, mert az élet kínálta természetes helyzetekben ad módot arra, hogy szülők és gyermekek kicséréljék gondolataikat, hogy felnőttek konkrét esetekben adjanak útmutatást, tanácsot, esetleg példát nehéz helyzetek megoldására.

A diákotthonban megszokott közös megbeszélések nyomán a gyerekekben kialakulhat az az igény, hogy otthon is megvalósítsák, igényeljék. Ezek a beszélgetések formálják nézeteit és erkölcsi ítélőképességét anélkül, hogy észrevenné a nevelői szándékokat.

A különböző területen elért eredmény - tanulás, magatartás - elszakíthatatlan kapcsolatot teremt a család és a diákotthon között. A szülő gazdag élettapasztalatai alapján elbeszélgethet gyermekeivel az ismeretek gyakorlati alkalmazásáról, azoknak az életben való hasznosságáról. A kapcsolat, az együttműködés a tekintély növelését segíti elő, amikor mi a szülő tapasztalja, hogy gyermekével milyen intenzíven foglalkozik az iskola és a diákotthon.

A családi és diákotthoni nevelés második fontos nagy köre a gyerekek szabadidejének nevelő hatású megszervezése.

A diákotthonban általában érvényesül az a pedagógiai elv, hogy egyfelől pihentet, kikapcsolódást, szórakozást biztosít, másfelől pedig helyreállítja a gyerekek erőit, újabb tanulásra, munkára, erőfeszítésre teszi képessé. Erről a szülőt fel kell világosítani. A szabadidőnek jól szervezett életrend keretei közé illesztése a család számára nehéz feladatot jelent. A szabadidő változatos tartalmú kitöltését nem könnyű biztosítani még a Diákotthonnak sem. A fiatalok ugyanis hajlamosak a szabadidő egyoldalú eltöltésére. A diákotthonban kell rászoktatni a gyerekeket a sokoldalú szabadidős foglalkozásra. Beláttatni velük, hogy az jobban pihentet, több oldalúan fejleszt, s alkalmat ad a különböző irányú érdeklődés, hajlam, képesség, adottság kipróbálására is. Fel kell hívni a szülők figyelmét is, hogy a szabadidő aktív eltöltése nagy nevelőerő. Az olyan tevékenység hatékony, amely nemcsak befogadó, hanem alkotó jellegű tevékenység is, pl. az olvasottakon, látottakon, hallottakon való elgondolkodás /ami egy beszámolón realizálódik/ adatgyűjtés, probléma megoldás.

Mit tehet a szülő a szabadidő aktív jellegű felhasználásáért? Közvetlen módon nem sokat, közvetetten annál többet. Ha általában tevékeny életre szoktatja, ha a gyermeki önállóságot nem terheli túl, s ha végül jó emberi kapcsolatok teremtésére teszi képessé. Az együttesen, akár szülővel, akár társakkal közösen végzett tevékenység - legyen az játék, kísérletezés, gyűjtőmunka - mindenkor nagyobb aktivitást követel, mint a magányosan végzett foglalatosság.

A családi nevelés tartalmát alkotó nevelési feladatok eredményes megoldása érdekében - jó szervező munkával, ahogy ez nálunk a diákotthonban megvan a gyermek életrendjét kell kialakítani. Az életrend jelentősége a diákotthonban ismert. Enélkül a gyermek egészséges fejlődését, nyugalmát nem tudnánk biztosítani. Az életrend tulajdonképpen olyan iratlan, de azért a gyermek számára tudatosított számos hagyományos elemet tartalmazó szabályegyvűttes, amelynek az a szerepe, hogy biztosítsa, hogy a gyermek gyakori, vagy naponta ismétlődő tevékenységének jelentős része szokásjellegűen menjen végbe.

Az életrend a családon belül a következőket szabályozza:

- a munka és pihenés helyes váltakozását,
- a tanulás és a szabadidő arányát,
- a hétköznapi és pihenőnapok tevékenységi rendjét,
- a családi munkamegosztás rendjét /szülők, gyerekek, testvére között, a rendszeres és alkalmi kötelességek között,
- a közös helyiségek és tárgyak használatának módját a családtagok szerepét a közös helyiségek rendbetartásában, csinosításában a közösen használt tárgyak helyét,
- a családtagok érintkezésének alkalmait: a közös étkezések, az egyéni és közös tervek megbeszélése, a TV nézéssel összefüggő szokások, az együttlét a családi ünnepeken, munkaszüneti napokon.

A családi nevelés lényegében ugyanazt az eljárás rendszert alkalmazza, mint a diákotthoni nevelés, csak más arányokban: a család eszközrendszere általában szegényesebb

a diákotthonénál, egy-egy módszer tulzottan előtérbe kerül, másokat viszont elhanyagolnak. A módszerek kellő kombinációja is ritkább a családban, mint a diákotthonban. Ez részben a szülők pedagógiai kulturájának hiányosságából, részben a családban kialakuló nevelési helyzet sajátosságaiból ered. Ugyanis csak jelentős önfegyelem, a családi élet színvonalas megszervezése árán képesek a szülők arra, hogy gyermekeiknél a pedagógiailag helyes bánásmódot, a legcélravezetőbb nevelési módszert alkalmazzák. Gátolja őket többnyire ebben a szülői szeretet tulzott megnyilvánulása /megsajnálják, elkényeztetik/ sok családban a megfelelő életrend hiánya, az állandó időzavar von maga után türelmetlenséget, az időigényesebb nevelési eljárások mellőzését. A szülők egy részénél a fáradtságból fakadó idegesség vezet a nevelési eljárások pedagógiailag átgondolatlan alkalmazására.

A szülők által alkalmazott módszerek általában a családon belül kialakult jellemző bánásmód kereteibe illeszkednek.

A bánásmódnak az a célja, hogy a gyerekeket megnyerje a szülőkkel való együttműködésre, hogy fokozatosan egyre nagyobb önállóságra tegye őket képessé. A családban a legdifferenciáltabb bánásmód alkalmazása szükséges, hiszen a család figyelme mindig az egyes gyermekekre irányul, annak az egyéni nevelését szolgálja. A differenciált bánásmód egyaránt figyelembe veszi a gyermek életkori és egyéni sajátosságait, egyéni fejlődésének már megtett útját, pillanatnyi állapotát.

A szocialista jellegű bánásmód a családi élet határo-

zott életrendjére épül, a szülő és gyermek kölcsönös szeretetét és megbecsülését, a családon belül a demokratizmus gyakorlatát tételézi fel. Egyesíti a határozott követelményeket támasztó szigort és a gyermek adott helyzetét megértő engedékenységet.

A szocialista jellegű bánásmód változatos nevelési eljárások alkalmazását követeli meg. Az egyik hatásos nevelési eljárás a belátáson alapuló meggyőzés. Arra törekszik, hogy meggyőzés útján nyerje meg a gyermeket az együttműködésre. Az egészséges szellemű családokban is mindinkább erősödik az a belátás, hogy a gyermek többek között a szülői példa, a meggyőző szó alapján fogadja el társadalmunk indokolt követelményeit. A családban a meggyőző szóval a szokások rendjének kialakítása természetes módon jár együtt, hiszen a családi élet hagyományai közül éppen talán a szoktatással, a gyakoroltatással kapcsolatosak a legértékesebbek. A pedagógiailag kevésbé képzett szülő is szoktat, ismételten figyelmeztet, ösztönöz a helyes magatartásra, érzékenyen figyel a hibákra, példát adva korrigál, tévedésekre rámutatva ellenőriz, értékeli. A szokásrendszer szükséges párosítani a szokások fontosságának be-
láttatásával, illetőleg a szokásrendszer szükségének megfelelő rugalmas átépítésével.

A család is él a jutalmazás, büntetés eszközével. Helytelen úton jár, ha ezeket úgy alkalmazza, mintha kizárólag ez vezetne a célhoz.

Az elmondottakból is kitűnik, hogy a szülők metodikai kultúratlansága a családi nevelés jellemző hibáira vezethet.

A hibák azonban okokra is visszavezethetők. Fakadhat a szülő egyéni kedvezőtlen tulajdonságából, elfogultságából.

A családi nevelés tartalmában elkövetett leggyakoribb hiba a személyiség erőltetett fejlesztése abba az irányba, amely a szülő szerint a munka és társadalmi megbecsülés tekintetében egyaránt leghamarabb hoz sikert és jelentős anyagi hasznot a gyerekeknek.

A családi nevelés legjellemzőbb nevelési elégtelensége a nevelési módszerek helytelen alkalmazásából és a nem megfelelő bánásmódból fakad. A családnak a gyermekekkel szemben alkalmazott követelményei sokszor nem eléggé reálisak, nélkülözik a következetességet, állandóságot, gyakori a "majomszeretetből" fakadó elkényeztetés, csakugy, mint a gyermek elhanyagolása. Esetenként a szülők követelményei és személyes példája között eltérés van, ez őszintétlenségre, bizalmatlanságra vezethet.

A nevelési hibáknak megelőzése és fokozatos megszüntetése érdekében sokat tehet a pedagógus. Mindenekelőtt tudatosíthatja a szülőben az elkövetett hibát, és rámutathat annak kedvezőtlen hatására. Ezt követően rendszeres tanácsadással segítheti a szülőt abban, hogy változtasson nevelési gyakorlatán.

A nevelés tartós eredményeket csak az esetben érhet el, ha a két legfontosabb tényező a szülő és pedagógus szorosan együttműködik a nevelésben.

Szülők és pedagógusok valamennyi gyermekre irányuló pedagógiai tevékenysége a nevelési intézmények és a társadalom által közösen létrehozott mozgalom, a szülői mun-

kaközösségek keretében valósul meg. Ezen kívül egyéb formák is vannak, amelyek a nevelést előbbre viszik: személyes kapcsolatok, tanácsok.

A családi nevelés eredményének fokozása, a szülők pedagógiai kulturájának emelése, a pedagógus társadalmi megbízatásával szorosan összefüggő feladat. Olyan feladat, amelynek a megoldásában a pedagógus központi személy: magasan kvalifikált szakember, akinek elsőrendű feladata közé tartozik, hogy a legdöntőbb nevelési tényezőnek, a családnak, a szülőknek emberformáló munkájához segítségén nyújtson.

I r o d a l o m

I. fejezet

- G. CLAUSS Hiebred: Gyermekpszichológia. A Középső iskoláskor. Akadémiai Kiadó, Bp. 1964
- DOBÁK István - VASTAGH Zoltánnó - VASTAG Zoltán:
Igy ismertük meg a diákközösséget.
Tankönyvkiadó, Bp. 1970
- MAKARENKÓ művei: V. kötet
Akadémiai kiadó, Bp. 1955
- G. CLAUSS Hiebred: Gyermekpszichológia. Szociális fejlődés a középső iskoláskorban.
Akadémiai kiadó, Bp. 1964
- Dr. SZVÉTEK Sándor: A hatékonyabb nevelőmunkáért.
A személyiség fejlődésének főbb kérdései.
Tanulmányok 1979
- Dr. DARÓCZY Sándor: Közvéleményvizsgálat a kollégiumokban. A világnézet alakítása.
Tankönyvkiadó, Bp. 1970
- Dr. SZVÉTEK Sándor: A hatékonyabb nevelőmunkáért.
A személyiség erkölcsének kialakítása.
Tanulmányok 1979
- Dr. SZVÉTEK Sándor: Nevelőmunka a középiskolai kollégiumban. A tanulmányi munka
Tankönyvkiadó, 1971

- NAGY Tibor: Nevelőmunka a középiskolai kollégiumban. Önkiszolgálás, fizikai munka. Tankönyvkiadó, Bp. 1971
- Sr. SZVÉTEK Sándor: Nevelőmunka a középiskolai kollégiumban. Tanulás - önképzés Tankönyvkiadó, Bp. 1971
- LENDVAYNÉ: Tevékenységek a szabadidőben OPI. XII. évf. 2 sz. 1969
- LENDVAYNÉ: Esztétikai, kulturális tevékenység OPI. XII. évf. 2 sz. 1969
- GERGELY T.: Nevelőmunka a középiskolai kollégiumban. Sport- és játékok. Tankönyvkiadó, Bp. 1971
- MOLNÁR S.: A kollégiumi nevelőtestület munkájának szervezése, irányítása. Önkormányzati szervek a kollégiumban. Tankönyvkiadó, Bp. 1965
- KOCSOR : Nevelőmunka a középiskolai kollégiumban. A kollégium külső kapcsolata. Tankönyvkiadó, Bp. 1971
- TÓTH László - SZILÁGYI Béláné:
- Középiskolai kollégiumi nevelés:
1. Irodalmi nevelés
  2. Zenei nevelés
  3. Népi játékok, népitánc
- Tankönyvkiadó, Bp. 1965

BARKÓCZY L. - PUTNOKI J.: Tanulás és motiváció

Tankönyvkiadó, Bp. 1967

MOLNÁR Sándor:

Nevelőmunka a középiskolai kollégiumban. A kollégiumi nevelőtestület munkájának szervezése és irányítása.

Tankönyvkiadó, Bp. 1971

II. fejezet

Dr. ÁGOSTON György:

Neveléstudomány

Tankönyvkiadó, Bp. 1970

Dr. ÁGOSTON György:

A pedagógia alapfogalmai és a nevelési célrendszer.

Akadémiai kiadó, Bp. 1976

NAGY József:

Iskola - előkészítés és beiskolázás.

Akadémiai kiadó, Bp. 1974

Az óvodai nevelés programja

Tankönyvkiadó, Bp. 1971

Az általános iskola nevelés és oktatási terve I-II.

OM. OPI. 1978

Rendtartás:

az általános iskola számára

OM. 1976

Rendtartás:

az általános iskolai diákok otthon számára.

OM. 1975

III. fejezet

- Dr. FEKETE József: Tízéves a középiskolai szocialista kollégiumok mozgalma.
Magyar Pedagógiai Társaság, Bp. 1971
- Dr. SZVÉTEK Sándor: A középiskolai kollégiumok tíz éves munkájának nevelésselméleti jelentősége.
Magyar Pedagógiai Társaság, Bp. 1971
- Dr. SZVÉTEK Sándor: A közösségi nevelés alapvető elvei.
Tankönyvkiadó, Bp. 1960
- ACÉL György: Az állami oktatás helyzetéről.
Előadói beszéd a KB 1972 június 14-i ülésén.
Tankönyvkiadó, Bp. 1973
- A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1972 június 15-i határozata az állami oktatás helyzetéről és fejlesztésének feladatairól.
Kossuth kiadó, Bp., 1972
- Nevelőmunka az általános iskola 5-8. osztályában.
Tankönyvkiadó, 1969
- Nevelőmunka a középiskolában.
Tankönyvkiadó, Bp. 1969
- Dr. NAGY S. - HORVÁTH L.: Nevelésselmélet
Tankönyvkiadó, Bp. 1976
- Segédanyag az általános iskola és középiskolai kollégiumok nevelőinek továbbképzéséhez.

Dr. VÁRHEGYI György: Vizsgálatok a gyermek társas közösségi életének alakulásáról.

Tankönyvkiadó, Bp. 1963

Rendtartás az általános iskolai diákkotthon számára.

OM. 1975

HUNYADI Gyné:

Tisztségviselők a közösség szerkezetében.

Magyar Pedagógia, 1973 1-2.sz,

Dr. HORVÁTH L.:

Tanulói önkormányzat fejlesztésének utjai.

Akadémiai kiadó, Bp. 1979

BODNÁR Endréné:

Nevelőmunka a középiskolai kollégiumokban. A közösség szerkezeti felépítése.

Tankönyvkiadó, Bp. 1971

MOLNÁR Sándor:

Nevelőmunka a középiskolai kollégiumban. Önkormányzati szervek a kollégiumban.

Tankönyvkiadó, Bp. 1971

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető	1
I. Fejezet	4
Az Általános Iskolai Diákotthon vezetésének sajátos feladatai	
II. Fejezet	34
A művelődési anyag szerepe a nevelési cél elérésében	
III. Fejezet	113
Az Általános Iskolai Diákotthon közösségi szerkezete, önkormányzati szervei, különös tekintettel az uttörőmozgalom szerepére	
IV. Fejezet	160
A kulturális munka szabadidős tevékenység egyik formája	
V. Fejezet	195
A család és a diákotthon kapcsolata	